

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ

ΣΧΟΛΗ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ

ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΤΜΗΜΑ ΠΡΟΣΧΟΛΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: Α' Επιβλέπων: Β.ΠΑΝΤΑΖΗΣ

Β' Επιβλέπων: Α. ΜΙΧΑΛΟΠΟΥΛΟΥ

ΦΟΙΤΗΤΡΙΑ: ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ ΕΥΑΓΓΕΛΙΑ (Α.Μ.021035),

ΕΞΑΜΗΝΟ: 8^ο

ΘΕΜΑ ΠΤΥΧΙΑΚΗΣ : ΑΣΥΝΟΔΕΥΤΟΙ ΑΝΗΛΙΚΟΙ ΠΡΟΣΦΥΓΕΣ

**ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ & ΚΕΝΤΡΟ ΠΛΗΡΟΦΟΡΗΣΗΣ
ΕΙΔΙΚΗ ΣΥΛΛΟΓΗ «ΓΚΡΙΖΑ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ»**

Αριθ. Εισ.: 12652/1
Ημερ. Εισ.: 16-09-2014
Δωρεά: Συγγραφέας
Ταξιθετικός Κωδικός: ΠΤ – ΠΠΕ
2014
ΠΑΠ

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ.....

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	4
2. ΑΝΘΡΩΠΙΝΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ- Η ΕΞΕΛΙΞΗ.....	5
2.1 Η ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΩΝ ΑΝΘΡΩΠΙΝΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΗ.....	10
2.2 Η ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΩΝ ΑΝΘΡΩΠΙΝΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ.....	17
2.3 ΑΝΘΡΩΠΙΝΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΓΙΑ ΟΛΟΥΣ.....	22
3. ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ-ΕΞΕΛΙΞΗ	30
3.1 Η ΣΥΜΒΑΣΗ ΤΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ.....	33
3.2 ΤΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ ΕΙΝΑΙ ΑΝΘΡΩΠΙΝΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ.....	38
4. ΠΡΟΣΦΥΓΑΣ-ΟΡΙΣΜΟΣ.....	41
4.1 ΥΠΑΤΗ ΑΡΜΟΣΤΕΙΑ ΤΩΝ ΗΝΩΜΕΝΩΝ ΕΘΝΩΝ.....	43
4.2 ΥΠΑΤΗ ΑΡΜΟΣΤΕΙΑ ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΠΡΟΣΦΥΓΕΣ.....	48
4.3 ΤΟ ΓΡΑΦΕΙΟ ΤΗΣ ΥΠΑΤΗΣ ΑΡΜΟΣΤΕΙΑΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ.....	50
5. ΠΡΟΣΦΥΓΕΣ ΚΑΙ ΠΡΟΣΦΥΓΕΣ ΑΙΤΟΥΝΤΕΣ ΑΣΥΛΟ.....	51
5.1 ΚΟΙΝΟ ΕΥΡΩΠΑΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ ΑΣΥΛΟΥ (ΑΣΥΛΟ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΗ).....	52

5.2 ΠΡΟΣΦΥΓΕΣ ΚΑΙ ΑΙΤΟΥΝΤΕΣ ΑΣΥΛΟ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ.....	54
6. ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΠΡΟΣΦΥΓΩΝ.....	55
6.1 ΝΟΜΙΚΗ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΩΝ ΠΡΟΣΦΥΓΩΝ.....	56
6.2 ΝΟΜΙΚΗ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΩΝ ΠΡΟΣΦΥΓΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΕΙΔΙΚΟΤΕΡΑ.....	57
7. ΑΣΥΝΟΔΕΥΤΟΙ ΑΝΗΛΙΚΟΙ (ΠΑΙΔΙΑ) ΠΡΟΣΦΥΓΕΣ.....	59
7.1 ΟΡΙΣΜΟΣ ΑΣΥΝΟΔΕΥΤΟΥ ΑΝΗΛΙΚΟΥ ΠΡΟΣΦΥΓΑ.....	60
7.2 ΑΣΥΝΟΔΕΥΤΑ ΠΑΙΔΙΑ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΗ ΚΑΙ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΕΙΔΙΚΟΤΕΡΑ.....	61
8. ΠΡΟΦΥΓΕΣ ΕΝΗΛΙΚΟΙ ΚΑΙ ΠΑΙΔΙΑ ΣΤΗ ΧΩΡΑ ΥΠΟΔΟΧΗΣ	65
8.1 ΕΝΗΛΙΚΑΣ ΠΡΟΣΦΥΓΑΣ ΣΤΗ ΧΩΡΑ ΥΠΟΔΟΧΗΣ.....	65
8.2 ΠΑΙΔΙ ΠΡΟΣΦΥΓΑΣ ΣΤΗ ΧΩΡΑ ΥΠΟΔΟΧΗΣ.....	69
9. ΕΠΙΛΟΓΟΣ.....	84
10. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	88

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η παρούσα εργασία πραγματεύεται το θέμα των ασυνόδευτων ανήλικων προσφύγων στις χώρες της Ευρώπης γενικότερα, και στην Ελλάδα ειδικότερα. Γίνεται προσπάθεια να προσδιοριστεί το βασικό πλαίσιο λειτουργίας της Ύπατης Αρμοστείας των Ηνωμένων Εθνών. Πιο συγκεκριμένα πότε και γιατί ξεκίνησε να λειτουργεί, ποιούς εξυπηρετεί, κλπ. Τέλος γίνεται ειδικότερη και εκτενέστερη αναφορά στα παιδιά-πρόσφυγες, ποια τα αίτια που τα οδηγούν στη παράνομη τις περισσότερες φορές διαφυγή και μετακίνηση τους σε άλλες χώρες από τη δική τους και τί γίνεται από τη στιγμή που θα εισαχθούν στη χώρα διαφυγής-υποδοχής. Όλα αυτά εξηγούνται αναλυτικά παρακάτω. Πριν όμως από αυτό, υποχρεωτικό κρίνεται να αναφερθούμε στα ανθρώπινα δικαιώματα γενικότερα, τα δικαιώματα του παιδιού ειδικότερα, την ισχύουσα νομοθεσία και την εξέλιξή τους, τα οποία θα συναρτιστούν με το θέμα μας, τους ασυνόδευτους ανήλικες πρόσφυγες.

Η εργασία αυτή χωρίζεται σε 7 (εξαιρώντας το εισαγωγικό κεφάλαιο), χωρίζεται σε 7 κεφάλαια. Στο πρώτο γίνεται εκτενής αναφορά των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και της εξέλιξης τους, ποιοι είναι οι λόγοι δηλαδή που μας οδήγησαν στη κατοχύρωση των δικαιωμάτων με τη Σύμβαση της Γενεύης, ιστορική αναδρομή της προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στην Ευρώπη και στην Ελλάδα καθώς και την κατοχύρωση ενός νομικού πλαισίου που περιλαμβάνει ίσα δικαιώματα για όλους τους ανθρώπους. Επειδή βασικός λόγος ύπαρξης της εργασίας τούτης είναι τα παιδιά γίνεται λοιπόν αναφορά των δικαιωμάτων του παιδιού, της χρονολογικής εξέλιξης τους και της κατοχύρωσης τους

καθώς και το γεγονός ότι τα δικαιώματα του παιδιού ΕΙΝΑΙ ανθρώπινα δικαιώματα. Το επόμενο κεφάλαιο επεξηγεί όσο πιο αναλυτικά γίνεται τον όρο πρόσφυγα, και κάνει λόγο για το έργο της Ύπατης Αρμοστείας για τους πρόσφυγες τόσο σε ευρωπαϊκό όσο και σε ελληνικό επίπεδο. Όσον αφορά τη διάκριση των προσφύγων σε ‘παράνομους πρόσφυγες’ αλλά και πρόσφυγες που ζητάνε άσυλο καθώς και για το ευρωπαϊκό σύστημα ασύλου όσο και για το ελληνικό, αναλύονται στο επόμενο κεφάλαιο. Ανακεφαλαιώνοντας, σημαντικό είναι ακόμα να γνωρίζουμε για την νομική προστασία των προσφύγων την οποία πραγματεύεται το επόμενο κεφάλαιο. Το έβδομο κεφάλαιο είναι ένα κεφάλαιο αφιερωμένο στους ασυνόδευτους ανήλικους πρόσφυγες, τον ορισμό του ασυνόδευτου ανήλικου πρόσφυγα αλλά και για την εισροή τους στη χώρα μας, πώς και γιατί εισάγονται. Το όγδοο κεφάλαιο ανακεφαλαιώνοντας, αναλύει τις διαδικασίες που πραγματοποιούνται, όταν -ένας ενήλικας στη πρώτη περίπτωση, και ένας ανήλικος στη δεύτερη περίπτωση-, πρόσφυγας, εισάγεται στη χώρα υποδοχής, που στη προκειμένη περίπτωση είναι η Ελλάδα. Ακολουθούν ο επίλογος καθώς και εκτενής βιβλιογραφία.

2. ΑΝΘΡΩΠΙΝΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ- Η ΕΞΕΛΙΞΗ

Τα ανθρώπινα δικαιώματα γίνονται κατανοητά ως έμφυτες και αναφαίρετες θεμελιώδεις ελευθερίες και δικαιώματα προστασίας και συμμετοχής ¹. Προέκυψαν από την ανάγκη των ατόμων να προστατευτούν και να προασπιστούν τα θεμελιώδη δικαιώματά τους,

¹ Βασίλης Πανταζής «Ανθρώπινα δικαιώματα - Δικαιώματα του παιδιού και εκπαίδευση» Διάδραση 2011, σελ.26

όπως το δικαίωμα της ζωής². Η ανάγκη αυτή προήλθε μετά το τέλος μιας τεράστιας πολεμικής σύρραξης όπως ο Δεύτερος Παγκόσμιος Πόλεμος που το μόνο που άφησε ήταν συντρίμια υλικά αλλά και συντρίμια ανθρώπινα, αντρών, γυναικών και παιδιών.

Κατά συνέπεια τα ανθρώπινα δικαιώματα δεν υπήρξαν αυτονόητη έκφραση δυτικών αξιών, αλλά δηλώνουν τις αναταραχές του δυτικού πολιτισμού αποτελώντας συνάμα και μια δυναμική απάντηση σε αυτές. Δεν εκφράζουν την υπεροχή του ευρωπαϊκού πολιτισμού αλλά προειδοποιούν τον υπόλοιπο κόσμο να μην επαναληφθούν ξανά τέτοια λάθη³.

Τα ανθρώπινα δικαιώματα διαθέτουν μια ηθική και μια νομική πλευρά. Εμφανίζονται με τη μορφή υποκειμενικών δικαιωμάτων και διασφαλίζουν περιθώρια ελευθερίας, εντός των οποίων ο άνθρωπος δεν οφείλει να απολογηθεί δημόσια για τις πράξεις του. Διαφορετικά από ό,τι στη ηθική δεν υφίσταται καμιά προτεραιότητα των υποχρεώσεων έναντι των δικαιωμάτων⁴. Τα ανθρώπινα δικαιώματα είναι οι αξίες μιας ηθικής με οικουμενική ισχύ, θεμελιωμένης στον ηθικό και φιλοσοφικό λόγο. Συνεπώς τα ανθρώπινα δικαιώματα είναι νόρμες δικαίου βασισμένες στο διεθνές Δίκαιο. Αποτελούν δηλαδή συστατικά στοιχεία του ενιαίου χώρου του δικαίου τόσο των διεθνών οργανώσεων όσο και των μεμονωμένων κρατών, στο βαθμό που το Διεθνές Δίκαιο αντανακλάται στην έννομη τάξη των υποκειμένων του⁵. Τα ανθρώπινα δικαιώματα έλαβαν τη θεμελιώδη για τη σύγχρονη εποχή διατύπωσή τους στην

² Βασίλης Πανταζής «Ανθρώπινα δικαιώματα - Δικαιώματα του παιδιού και εκπαίδευση» Διάδραση 2011, σελ. 28

³ Βασίλης Πανταζής «Ανθρώπινα δικαιώματα - Δικαιώματα του παιδιού και εκπαίδευση» Διάδραση 2011, σελ. 28

⁴ Habermas, J. (1993), Annerkennungskampfe im demokratischen Rechtsstaat. In: Taylor, C: Multikulturalismus und die Politik der Anerkennung, Frankfurt am Main, σελ: 147-196.

⁵ Βασίλης Πανταζής «Ανθρώπινα δικαιώματα - Δικαιώματα του παιδιού και εκπαίδευση» Διάδραση 2011, σελ. 29

Οικουμενική Διακήρυξη, η οποία ψηφίστηκε από τη Γενική Συνέλευση των Ηνωμένων Εθνών το Δεκέμβριο του 1948. Είναι κείμενο Διακήρυξης παρά Σύμβαση διεθνούς Δικαίου. Σε συμφωνία προς τη κατάσταση της Διεθνούς Πολιτικής της εποχής εκείνης η Διακήρυξη διέπεται από αντιλήψεις περί δικαίου των κυρίαρχων κρατών του βορείου ημισφαιρίου. Μεγάλος αριθμός από τα σημερινά κράτη-μέλη των Ηνωμένων Εθνών, τα οποία απέκτησαν την πολιτική τους ανεξαρτησία κατά τις επόμενες δεκαετίες, δεν είχαν συμμετάσχει στη διαδικασία⁶.

Ο κατάλογος που ορίζεται στη Διακήρυξη περιλαμβάνει δικαιώματα ελευθερίας και προστασίας, πολιτικά, οικονομικά, κοινωνικά και πολιτισμικά δικαιώματα, καθώς και δικαιώματα συμμετοχής⁷. Εκτείνεται από τη Διακήρυξη των Αρχών της Ελευθερίας, της ισότητας και της αδελφότητας (Άρθρο 1) μέχρι το δικαίωμα της ζωής, της ελευθερίας και της ασφάλειας του ατόμου (Άρθρο 3), την αναγνώριση της νομικής προσωπικότητας (Άρθρο 6), την ισότητα ενώπιον του νόμου (Άρθρο 7), την προστασία από τη σύλληψη και την απέλαση (Άρθρο 10) καθώς και την ελεύθερη κυκλοφορία και την ελευθερία της μετανάστευσης (Άρθρο 13), το δικαίωμα του ασύλου (Άρθρο 14), την ελευθερία της σύναψης γάμου και της προστασίας της οικογένειας (Άρθρο 16), τη θρησκευτική ελευθερία (ανεξιθρησκία), την ελευθερία της γνώμης και της έκφρασης και την ελευθερία να συνέρχεσθαι και να συνεταιρίζεσθαι (Άρθρο 18-20). Τα δικαιώματα της συμμετοχής ξεκινούν με το γενικό και ίσο για όλους δικαίωμα του εκλέγειν και του εκλέγεσθαι (Άρθρο 21), συνεχίζονται με τα αιτήματα για ισότητα, εργασία και ίση αμοιβή, καθώς και για ελευθερία του συνασπίζεσθαι, για ανάπαυση και ελεύθερο χρόνο, κοινωνική πρόνοια, μόρφωση και

⁶ Βασίλης Πανταζής «Ανθρώπινα δικαιώματα - Δικαιώματα του παιδιού και εκπαίδευση» Διάδραση 2011, σελ. 29

⁷ Βασίλης Πανταζής «Ανθρώπινα δικαιώματα - Δικαιώματα του παιδιού και εκπαίδευση» Διάδραση 2011, σελ. 29

διασφάλιση του γονεϊκού δικαιώματος (άρθρα 22-26), και συμπεριλαμβάνουν και το δικαίωμα για ανεμπόδιστη άσκηση πολιτιστικών και επιστημονικών δραστηριοτήτων (άρθρο 27), καθώς και για μια αποδεκτή κοινωνική τάξη εντός και μεταξύ των μεμονωμένων κρατών (άρθρο 28). Η Διακήρυξη ορίζει στις τελευταίες της παραγράφους και βασικές υποχρεώσεις, μεταξύ των οποίων συγκαταλέγεται πρωτίστως η παράλειψη κάθε πράξης που θα στόχευε στην κατάργηση των προαναφερθέντων δικαιωμάτων και ελευθεριών (άρθρα 29-30)⁸.

Η πιο πρόσφατη κανονιστική θέσπιση έλαβε χώρα στην Παγκόσμια Διάσκεψη για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα στη Βιέννη το 1993⁹. Στο τελικό κείμενο διακηρύσσεται η οικουμενικότητα και το αδιαίρετο των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Διαφορετικές προοπτικές οφειλόμενες σε πολιτισμικές ιδιαιτερότητες λαμβάνονται υπόψη μόνο δευτερευόντως (αριθ. 1). Μολονότι κατά την κλασική παράδοση το άτομο εμφανίζεται ως φορέας δικαιωμάτων και θεμελιωδών ελευθεριών, το κείμενο δίνει έμφαση στην ιδέα των συλλογικών δικαιωμάτων των οποίων η σύνδεση με τα ατομικά επιτυγχάνεται μέσω επικουρικών ιδιοτήτων¹⁰.

Ομάδες στις οποίες δίνεται ιδιαίτερη έμφαση ως φορείς δικαιωμάτων είναι οι γυναίκες, τα παιδιά, οι πρόσφυγες, τα άτομα με ειδικές ανάγκες· ενώ αναφέρονται με σαφήνεια οι οικονομικοί μετανάστες, οι αυτόχθονες πληθυσμοί και οι εθνικές, εθνοτικές, θρησκευτικές και πολιτισμικές μειονότητες¹¹. Ο μέχρι τώρα κατάλογος των ανθρωπίνων δικαιωμάτων εξακολουθεί να συμπληρώνεται. Πλάι στο δικαίωμα προστασίας του

⁸ Βασίλης Πανταζής «Ανθρώπινα δικαιώματα - Δικαιώματα του παιδιού και εκπαίδευση» Διάδραση 2011, σελ.30

⁹ Παγκόσμια Διάσκεψη για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα στη Βιέννη, 1993, Vienna Declaration, Διακήρυξη της Βιέννης.

¹⁰ Βασίλης Πανταζής «Ανθρώπινα δικαιώματα - Δικαιώματα του παιδιού και εκπαίδευση» Διάδραση 2011

¹¹ Βασίλης Πανταζής «Ανθρώπινα δικαιώματα - Δικαιώματα του παιδιού και εκπαίδευση» Διάδραση 2011, σελ.31

περιβάλλοντος σε υψηλό επίπεδο (αριθ. 11) εμφανίζεται μία εντολή για προστασία από ακραία φτώχεια (αριθ. 25) και – ιδιαίτερα εμφαντικά – το δικαίωμα στην ανάπτυξη (αριθ. 9)¹².

Η ιδέα του αδιαίρετου και της αλληλεξάρτησης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων ανάγεται στα βάθη της ιστορίας του ευρωπαϊκού πνεύματος. Τα θεμέλιά της ωστόσο, δηλαδή οι διάφορες φιλοσοφικές, πολιτισμικές και θρησκευτικές «ρίζες»¹³ και αξίες οι οποίες εισέρρευσαν κατά την εξέλιξη των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, βρίσκονται σχεδόν σε όλες τις χώρες, παραδόσεις και πολιτισμούς του κόσμου¹⁴.

Καθώς τα ανθρώπινα δικαιώματα είναι μια έννοια δυναμική και όχι στατική, κατά τους δύο προηγούμενους αιώνες διευρύνθηκαν και διερευνήθηκαν σε βάθος, με αποτέλεσμα να γίνεται λόγος για «γενιές δικαιωμάτων» που συνδέονται με συγκεκριμένες χρονικές περιόδους. Η διάκρισή τους σε *τρεις γενιές* έγινε από τον Karel Vasak, δεν έχει βέβαια την επιστημονική αξία που της αποδίδουν μερικοί, αλλά είναι χρήσιμη για την κατανόηση των προβλημάτων που προκύπτουν κατά την εφαρμογή τους¹⁵.

Η *πρώτη γενιά* περιλαμβάνει τα ατομικά και πολιτικά δικαιώματα. Στη *δεύτερη γενιά* κατατάσσονται τα οικονομικά, κοινωνικά και πολιτισμικά δικαιώματα. Περιεχόμενο της τρίτης γενιάς αποτελούν εκείνα τα δικαιώματα που αναγνωρίζονται όχι σε μεμονωμένα άτομα αλλά σε ομάδες, ή που μπορούν να εφαρμοστούν μόνο από την κοινωνία των κρατών στο σύνολό της. Πρόκειται για τα λεγόμενα «συλλογικά δικαιώματα», που απαιτούν ουσιαστικά ακόμα μεγαλύτερες αναδιατάξεις

¹² Παγκόσμια Διάσκεψη για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα στη Βιέννη, 1993, Vienna Declaration, Διακήρυξη της Βιέννης

¹³ L. Levin (1996). Menschenrechte, Fragen und Antworten, Hrsg. Von der UNESCO Kommissionen Österreichs Deutschlands und der Schweiz

¹⁴ Δουζίνας, Κ. (2006). *Το τέλος των ανθρωπίνων δικαιωμάτων*. Αθήνα.

¹⁵ Ρούκουνας, Ε. (1995). *Διεθνής Προστασία των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων*. Αθήνα

ή διάθεση πόρων και που αντιμετωπίζουν τον άνθρωπο ως σημείο αναφοράς ολόκληρου του πλανήτη. Εδώ εντάσσεται το δικαίωμα για την ανάπτυξη, την ειρήνη, την προστασία από την ένδεια, το δικαίωμα σε ακέραιο φυσικό περιβάλλον κ.ά.¹⁶.

Στόχος των δικαιωμάτων είναι η κοινωνία των πολιτών και όχι η εγκαθίδρυση μιας κοινότητας. Το γεγονός ότι τα ατομικά δικαιώματα καθιστούν δυνατή και εξασφαλίζουν την αποστασιοποίηση των ατόμων από διάφορες κοινότητες αποτελεί ένα σημαντικό επίτευγμα. Αυτό όμως, διόλου δε σημαίνει ότι τα ανθρώπινα δικαιώματα κατά βάση αποτελούν κίνδυνο για την κοινότητα, ότι δρουν διασπαστικά και υποθάλλουν την αλληλεγγύη. Αντίθετα σημαίνει ότι το κίνημα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων εν ονόματι των ατομικών ελευθεριών στρέφεται τόσο εναντίον του κρατικού καταναγκασμού όσο και εναντίον της ετερονομίας, η οποία θα μπορούσε να εδραιωθεί στην κοινωνία¹⁷.

2.1 Η ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΩΝ ΑΝΘΡΩΠΙΝΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΗ

Μέσω περιφερειακών συμβάσεων δημιουργήθηκαν στην Αμερική, στην Αφρική, στην Ασία και στην Ευρώπη περαιτέρω θεσμικά κανονιστικά πλαίσια και δικονομικοί κανόνες για την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Στην Ευρώπη το έργο αυτό έχει αναληφθεί κυρίως από τρεις ανώτερους θεσμούς: Το Συμβούλιο της Ευρώπης, την

¹⁶ Διακήρυξη της Βιέννης για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου και Πρόγραμμα Δράσης 1993, Παρ. 5.

¹⁷ Βασίλης Πανταζής «Ανθρώπινα δικαιώματα - Δικαιώματα του παιδιού και εκπαίδευση» Διάδραση 2011, σελ. 34

Ευρωπαϊκή Ένωση και την Οργάνωση για την Ασφάλεια και Συνεργασία στην Ευρώπη¹⁸.

Στο επίπεδο του Συμβουλίου της Ευρώπης ψηφίστηκε το 1950 η Ευρωπαϊκή Σύμβαση για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα, η οποία προεξοφλούσε βασικές διατάξεις του Κοινωνικού Συμφώνου των Ηνωμένων Εθνών και η οποία τέθηκε σε ισχύ το 1953. Το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, πρόδρομο του οποίου αποτέλεσε η διαδικασία του Στρασβούργου της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα, λειτουργεί από το 1998 ως όργανο επιβολής και δέχεται ατομικές και κρατικές προσφυγές. Κάθε άτομο, μη κυβερνητική οργάνωση ή ομάδα ατόμων από την επικράτεια ενός κράτους-μέλους μπορεί να αποταθεί στο δικαστήριο με μια ατομική προσφυγή, εφόσον οι ενδοκρατικές νομικές δυνατότητες έχουν εξαντληθεί. Οι αποφάσεις του δικαστηρίου εκλαμβάνονται κατά κανόνα από τα κράτη-μέλη ως ερμηνευτική βοήθεια για τα θεμελιώδη δικαιώματα και οδηγούν συχνά σε νομοθετικές αλλαγές, παρ' όλο που η Ευρωπαϊκή Σύμβαση για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα επιτρέπει μια υψηλότερη προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων. Περαιτέρω μηχανισμοί προστασίας υφίστανται μέσω του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Χάρτη (1961) και της αναθεωρημένης διατύπωσής του (1996), μέσω της Σύμβασης για την Προστασία από τα Βασανιστήρια (1987) και για την προστασία Εθνικών Μειονοτήτων (1995), μέσω του Χάρτη για τις Περιφερειακές ή Μειονοτικές Γλώσσες του Συμβουλίου της Ευρώπης (1992) και από την Ευρωπαϊκή Σύμβαση για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα και τη Βιοϊατρική (1997). Για την εφαρμογή αυτών των συμβάσεων θεωρείται απαραίτητη η συγκατάθεση των μεμονωμένων κρατών¹⁹. Με

¹⁸ Βασιλίας Πανταζής «Ανθρώπινα δικαιώματα - Δικαιώματα του παιδιού και εκπαίδευση» Διάδραση 2011, σελ. 46

¹⁹ Nowak, M. (2002). *Einführung in das internationale Menschenrechtssystem*. Graz/Wien

εξαιρέση τη Σύμβαση για τη Βιοϊατρική η εφαρμογή των συμβάσεων για τα ανθρώπινα δικαιώματα ελέγχεται από επιτροπές, η αποστολή των οποίων περιγράφεται στις μεμονωμένες συμβάσεις. Το 1994 συστάθηκε επίσης η Ευρωπαϊκή Επιτροπή κατά του Ρατσισμού και της Μισαλλοδοξίας, η οποία βάσει ερευνών από ειδικούς άλλων ευρωπαϊκών κρατών-μελών (ομάδες Country-by-Country) εξετάζει τα μέτρα των συμβαλλομένων μελών για την καταπολέμηση του ρατσισμού, της εχθρότητας έναντι των ξένων, του αντισημιτισμού και της μισαλλοδοξίας και επεξεργάζεται γενικές πολιτικές συστάσεις. Τέλος από το 1999 υφίσταται το αξίωμα του Επιτρόπου των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων του Συμβουλίου της Ευρώπης. Μέσω αυτού του θεσμού μπορεί να λάβει χώρα η επεξεργασία ερωτημάτων σχετικών με τα ανθρώπινα δικαιώματα κατά μη γραφειοκρατικό, μη δικαστικό και ανεξάρτητο τρόπο, ώστε να διαπιστωθούν ελλείμματα και να διατυπωθούν συστάσεις. Χρήσιμες είναι ως προς αυτό το θέμα οι επιτόπιες επισκέψεις, τα σεμινάρια και οι δημοσιεύσεις²⁰.

Σε σύγκριση με άλλους περιφερειακούς μηχανισμούς προστασίας η Ευρωπαϊκή Σύμβαση για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα θεωρείται το πιο αποτελεσματικό σύστημα της διεθνούς προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Η αποτελεσματικότητά της θα κρίνεται υψηλή όσο τα συμβαλλόμενα μέρη είναι δημοκρατικά κράτη δικαίου και αναγνωρίζουν τις αποφάσεις του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου για τα ανθρώπινα δικαιώματα²¹.

²⁰ Council of Europe, European Commission against Racism and Intolerance, <http://www.coe.int/ecri>, (19.11.2008).

²¹ Rittberger, V. (1995). *Internationale Organisationen – Politik und Geschichte. Europäische und weltweite zwischenstaatliche Zusammenhänge*. 2. Aufl. Opladen.

Στο επίπεδο της Ευρωπαϊκής Ένωσης μπορεί να γίνει διάκριση ως προς τη σημασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων όσον αφορά τις εσωτερικές και τις εξωτερικές σχέσεις. Ως προς τις εσωτερικές σχέσεις έχει καταγραφεί ότι η Ένωση εγγυάται τα θεμελιώδη δικαιώματα της Ευρωπαϊκής Σύμβασης για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα (Σύμβαση σχετικά με την Ευρωπαϊκή Ένωση 1992). Έκτοτε ο σεβασμός των ανθρωπίνων δικαιωμάτων αποτελεί ρητή προϋπόθεση για την είσοδο σε αυτήν. Σοβαρές και διαρκείς παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων ενδέχεται να οδηγήσουν σε κυρώσεις, για παράδειγμα, αναστολή του δικαιώματος ψήφου. Προληπτικά δύνανται τα συμβαλλόμενα κράτη να απευθύνουν συστάσεις προς ένα κράτος-μέλος. Το Ευρωπαϊκό Παρατηρητήριο Φαινομένων Ρατσισμού και Ξενοφοβίας ιδρύθηκε το 1997 στη Βιέννη. Συγκεντρώνει τις αντίστοιχες πληροφορίες και αναλύσεις και δημοσιεύει σε ετήσια αναφορά τα μέτρα της Ευρωπαϊκής Ένωσης κατά των παραβιάσεων των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Ο θεσμός αυτός πρέπει, σύμφωνα με απόφαση του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου το Δεκέμβριο του 2003, να μετατραπεί σε οργανισμό για τα ανθρώπινα δικαιώματα, που θα αναλάβει μελλοντικά αρμοδιότητες και ως προς την παιδεία για τα ανθρώπινα δικαιώματα²².

Η Ευρωπαϊκή Ένωση έχει ψηφίσει έναν προς το παρόν μη δεσμευτικό χάρτη των θεμελιωδών δικαιωμάτων (Συνθήκη της Νίκαιας 2000)²³, ο οποίος αναβαθμίζει τα οικονομικά και τα κοινωνικά δικαιώματα και περιέχει πέραν τούτου νέους προσδιορισμούς πολιτισμικών προτύπων. Εδώ εντάσσονται η απαγόρευση πρακτικών ευγονικής και η αναπαραγωγή κλώνων (Άρθρο 3), το δικαίωμα των ηλικιωμένων για μια αξιοπρεπή ζωή (Άρθρο 25), το δικαίωμα πρόσβασης

²² Benedek, W. / Nikolova-Kress, N. (2004). *Menschenrechte Verstehen. Handbuch zur Menschenrechtsbildung*. Graz

²³ Συνθήκη της Νίκαιας, 2000

σε μια υπηρεσία εύρεσης εργασίας (Άρθρο 29), το δικαίωμα για υψηλή προστασία των καταναλωτών (Άρθρο 38) ή το δικαίωμα για χρηστή διοίκηση (Άρθρο 41). Τα δικαστήρια κάθε κράτους της Ένωσης οφείλουν να φροντίζουν για την ορθή εφαρμογή του κοινοτικού δικαίου και το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης μπορεί να παρεμποδίζει διαφορετικές ερμηνείες των ευρωπαϊκών διατάξεων περί δικαίου. Μπορεί επίσης να εξετάζει την εκπλήρωση των υποχρεώσεων που προκύπτουν από τη Σύμβαση. Συνολικά η προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων που ισχύει στην Ευρωπαϊκή Ένωση είναι σχετικά αξιόπιστη, μολονότι προς το παρόν δεν υπάρχει ένας πλήρης κατάλογος των θεμελιωδών δικαιωμάτων. Η προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης ανταγωνίζεται επίσης εν μέρει αυτή του Συμβουλίου της Ευρώπης²⁴.

Στις εξωτερικές της σχέσεις η Ευρωπαϊκή Ένωση προσπαθεί να ενισχύσει τα ανθρώπινα δικαιώματα με προγράμματα αναπτυξιακής συνεργασίας²⁵. Έτσι η προώθηση μιας ανεξάρτητης δικαιοσύνης και αστυνομίας αποτελεί επένδυση στην οικοδόμηση δομών των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Στις εμπορικές συμφωνίες είναι πέραν τούτου υποχρεωτική μια ρήτρα σχετική με τα ανθρώπινα δικαιώματα, που καθιστά δυνατή για την Ευρωπαϊκή Ένωση την ακύρωση των αντίστοιχων συμφωνιών σε περίπτωση παραβίασης ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Βεβαίως υπάρχουν διχογνωμίες γύρω από αυτό το μονόπλευρο όρο. Σημαντικές είναι εκτός τούτου οι κοινές θέσεις της Ένωσης σε θέματα ανθρωπίνων δικαιωμάτων σε άλλες χώρες καθώς και οι πολιτικοί διάλογοι, για παράδειγμα, με τις Ηνωμένες Πολιτείες για την κατάργηση της θανατικής ποινής. Παραμένει ανοιχτό αν κάποια μετασοσιαλιστικά κράτη κατανοούν το σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων ως μια αναγκαστική προϋπόθεση

²⁴ Lenhart, V. *Παιδαγωγική των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων*, Αθήνα, 2006

²⁵ Nowak, M. *Einführung in das internationale Menschenrechtssystem*, Graz/Wien, 2002

για την είσοδό τους στην Ευρωπαϊκή Ένωση και μετά την επίτευξη του στόχου τους μετριάζουν το ενδιαφέρον τους γι αυτά²⁶.

Σε αντίθεση με το Συμβούλιο της Ευρώπης και την Ευρωπαϊκή Ένωση η Οργάνωση για την Ασφάλεια και τη Συνεργασία στην Ευρώπη αποτελεί δομικά μόνο μια διακρατική οργάνωση, τυπικά είναι ένας χαλαρός σύνδεσμος²⁷. Τα 35 κράτη που συμμετείχαν στην προκαταρκτική Διάσκεψη για την Ασφάλεια και τη Συνεργασία στην Ευρώπη (ΔΑΣΕ) υπέγραψαν το 1975 την Τελική Πράξη του Ελσίνκι ενισχύοντας με αυτήν - μεταξύ άλλων - τα ανθρώπινα και θεμελιώδη δικαιώματα. Η τήρηση ενός υπεράνω συνασπισμών κώδικα συμπεριφοράς εξετάστηκε και αναπτύχθηκε περαιτέρω από τις επακόλουθες συνδιασκέψεις. Μολονότι η Τελική Πράξη δεν απέκτησε δεσμευτικότητα Διεθνούς Δικαίου, της αποδίδεται ιδιαίτερη σημασία όσον αφορά την εξέλιξη των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στην Ανατολική Ευρώπη²⁸. Η Διάσκεψη τονίζει στο έγγραφο της Κοπεγχάγης (1990) την ιδέα της «ανθρώπινης διάστασης της (ΔΑΣΕ)», σύμφωνα με την οποία - μεταξύ άλλων - τα ανθρώπινα δικαιώματα δεν αποτελούν μια εσωτερική υπόθεση των κρατών-μελών. Τα συμμετέχοντα κράτη δηλώνουν εν τω μεταξύ την προθυμία τους για μια επιτήρηση σε διεθνές επίπεδο της διεξαγωγής ελεύθερων εκλογών με μυστική ψηφοφορία. Ως αρμόδιος θεσμός δημιουργήθηκε στη Βαρσοβία ένα Γραφείο για τους Δημοκρατικούς Θεσμούς και τα Ανθρώπινα Δικαιώματα. Με τη Χάρτα του Παρισιού (1990) επιβεβαιώνεται από τη μεριά της οργάνωσης η εγγύηση για αποτελεσματικές νομικές ρυθμίσεις κατά των παραβιάσεων των ανθρωπίνων δικαιωμάτων σε ενδοκρατικό και διεθνές επίπεδο,

²⁶ Toivanen, R. Organisation für Sicherheit und Zusammenarbeit in Europa, In: Mahler, G. / Mihr, A. (Hrsg.): *Menschenrechtsbildung, Bilanz und Perspektiven*, Wiesbaden, 2004, σελ. 93-103

²⁷ Nowak, M. *Einführung in das internationale Menschenrechtssystem*, Graz/Wien, 2002

²⁸ Rohde-Liebenau, S. *Menschenrechte und internationale Wandel*, Baden- Baden, 1996

καθώς και η πρόθεσή της για περαιτέρω ανάπτυξη της προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και των μειονοτήτων.

Για την προστασία των μειονοτήτων δημιουργήθηκε το αξίωμα του Υπατου Αρμοστή για τις Εθνικές Μειονότητες, ο οποίος μέσω προληπτικής διπλωματίας και έγκαιρων προειδοποιήσεων και συστάσεων θα μπορεί να προλαμβάνει την ανάπτυξη εντάσεων. Από την 1η Ιανουαρίου 1995 η ΔΑΣΕ υφίσταται ως Οργανισμός για την Ασφάλεια και τη Συνεργασία στην Ευρώπη (ΟΑΣΕ) και διατηρεί μια Μόνιμη Γραμματεία στην Πράγα. Στη Βιέννη ιδρύθηκε ως θεσμός των ανθρωπίνων δικαιωμάτων ένα Γραφείο του Εντεταλμένου για τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης, ο οποίος ελέγχει τις δημοσιογραφικές συνθήκες εργασίας εντός του ΟΑΣΕ και συμβουλεύει τις κυβερνήσεις σχετικά με τη νομοθεσία για τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης. Επίσης δραστηριοποιείται ήδη, κυρίως στην Ανατολική Ευρώπη, ένας μεγάλος αριθμός από μακροπρόθεσμες αποστολές του ΟΑΣΕ, δηλαδή από γραφεία τα οποία ερευνούν και τεκμηριώνουν παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων ή τα οποία εκπαιδεύουν προσωπικό σε τομείς των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, π.χ. αστυνομικούς και δικαστές στο Κόσσοβο²⁹.

Ο ΟΑΣΕ ιδιαίτερα στην Ανατολική Ευρώπη επηρεάζει μέσω της οικοδόμησης στοιχείων των ανθρωπίνων δικαιωμάτων τη διαμόρφωση προτύπων όσον αφορά την περαιτέρω καθιέρωση της διεθνούς προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Αντιθέτως στις χώρες της Δυτικής Ευρώπης η αποστολή του ΟΑΣΕ δεν καθίσταται πάντα δυνατή. Επί παραδείγματι, η Μεγάλη Βρετανία, η Γαλλία και η Ισπανία

²⁹ Βασίλης Πανταζής «Ανθρώπινα δικαιώματα - Δικαιώματα του παιδιού και εκπαίδευση» Διάδραση 2011, σελ. 52

παρεμποδίζουν³⁰ αντίστοιχα προγράμματα στο πλαίσιο εθνικών συγκρούσεων εντός της επικράτειάς τους.

2.2 Η ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΩΝ ΑΝΘΡΩΠΙΝΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Για την καλύτερη κατανόηση της απόστασης μεταξύ του *γραπτού* και του υλοποιήσιμου ανθρωπίνου δικαιώματος στην Ελλάδα θεωρείται σκόπιμο να αναφερθούν τόσο οι απόψεις της ελληνικής πολιτείας όσο και αυτές των ΜΚΟ στην Ελλάδα. Η Ελλάδα αποδίδει σύμφωνα με το Ελληνικό Υπουργείο Εξωτερικών πρωταρχική σημασία στην προάσπιση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και των θεμελιωδών ελευθεριών, στην εμπέδωση των δημοκρατικών θεσμών και στη λειτουργία του κράτους δικαίου. Υποστηρίζει την οικουμενικότητα, το αδιαίρετο και την αλληλεξάρτηση μεταξύ των ατομικών-πολιτικών δικαιωμάτων αφενός και των οικονομικών, κοινωνικών, πολιτισμικών δικαιωμάτων αφετέρου. Ακόμη θεωρεί ότι ο σεβασμός των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, η προαγωγή της δημοκρατίας και του κράτους δικαίου συνυφαίνονται με την ειρήνη, τη δικαιοσύνη, την ασφάλεια, τη σταθερότητα, την εξάλειψη της πενίας και τη συνεκτική κοινωνικοοικονομική ανάπτυξη³¹.

³⁰ Toivanen, R. Organisation für Sicherheit und Zusammenarbeit in Europa, In: Mahler, G. / Mihr, A. (Hrsg.): *Menschenrechtsbildung, Bilanz und Perspektiven*, Wiesbaden, 2004, σελ. 93-103

³¹ Βασίλης Πανταζής «Ανθρώπινα δικαιώματα - Δικαιώματα του παιδιού και εκπαίδευση» Διάδραση 2011, ΚΑΙ Ελληνικό Υπουργείο Εξωτερικών, Διεύθυνση ανθρωπίνων δικαιωμάτων, μειονοτήτων, προσφύγων και μεταναστών, <http://www.mfa.gr/www.mfa.gr/el/GR/Policy/Multilateral+Diplomacy/International+Issues/HumanRights/>, (18.10.2008)

Η Ελλάδα είναι μέλος των σημαντικότερων διεθνών συνθηκών που έχουν θεσπισθεί στο πλαίσιο των Ηνωμένων Εθνών για τα ανθρώπινα δικαιώματα. Σε περιφερειακό επίπεδο, η Ελλάδα έχει υπογράψει ή/και έχει κυρώσει τα σημαντικότερα όργανα προάσπισης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στο πλαίσιο του Συμβουλίου της Ευρώπης. Ως μέρος της Ευρωπαϊκής Συνθήκης για την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και των θεμελιωδών ελευθεριών η Ελλάδα έχει θεσπίσει τις απαραίτητες νομοθετικές διατάξεις προκειμένου να εξασφαλιστεί η πλήρης συμμόρφωση με τις αποφάσεις του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου των ανθρωπίνων δικαιωμάτων³². Σε εθνικό επίπεδο, σύμφωνα με την άποψη της μόνιμης αντιπροσωπείας της Ελλάδος στα Ηνωμένα Έθνη, μια σειρά μέτρων έχει εγκριθεί τα τελευταία χρόνια, στοχεύοντας στην περαιτέρω ενίσχυση του επιπέδου προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στη χώρα. Τέτοια μέτρα, μεταξύ άλλων, περιλαμβάνουν: δημιουργία ανεξάρτητων αρχών εντός του πνεύματος του Συντάγματος, όπως το Γραφείο του Διαμεσολαβητή, καθιέρωση της Εθνικής Επιτροπής για την Προστασία των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, σύμφωνα με τις Αρχές των Παρισίων, συνεχείς προσπάθειες για τη βελτίωση της κατάστασης των ατόμων που ανήκουν σε ευάλωτες ομάδες, όπως οι Ρομά, θέσπιση της νομοθεσίας ενάντια στην παράνομη διακίνηση προσώπων, εξασφάλιση της βοήθειας και της προστασίας στα θύματα αυτού του φαινομένου με ταυτόχρονη τιμωρία των δραστών, την προώθηση της εκπαίδευσης και της ευαισθητοποίησης των δημοσίων υπαλλήλων σε θέματα ανθρωπίνων δικαιωμάτων³³.

³² Μόνιμη Αντιπροσωπεία της Ελλάδας στα Ηνωμένα Έθνη, <http://www.greeceun.org/greeceun/content/Folder.aspx?d=3&rd=1&f=1272&rf=629020616&m=1&rm=0&l=2>, (18.10.2008).

³³ Μόνιμη Αντιπροσωπεία της Ελλάδας στα Ηνωμένα Έθνη, <http://www.greeceun.org/greeceun/content/Folder.aspx?d=3&rd=1&f=1272&rf=629020616&m=1&rm=0&l=2>, (18.10.2008).

Στην από τον ιδρυτικό νόμο της Ελληνικής Εθνικής Επιτροπής για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου (ΕΕΔΑ) προβλεπόμενη ετήσια έκθεση για το έτος 2007³⁴ επισημαίνονται για τα ανθρώπινα δικαιώματα στην Ελλάδα καταρχήν δυο σημαντικές εξελίξεις: από τη μια οι αρνητικές επισημάνσεις ευρωπαϊκών κρατών σχετικά με τη μεταχείριση των αιτούντων άσυλο στην Ελλάδα και η συνακόλουθη απόφαση να μην επιστρέφονται αιτούντες άσυλο στην Ελλάδα κατ' εφαρμογή του Κανονισμού «Δουβλίνο II», λόγω πρόσφατων πληροφοριών για παραβιάσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Την ίδια θέση υποστηρίζει και η Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες³⁵. Κατά δεύτερον, σημειώνεται η έκθεση της Επιτροπής για την Πρόληψη των Βασανιστηρίων και της Απάνθρωπης ή Ταπεινωτικής Μεταχείρισης ή Τιμωρίας (CPT) για την Ελλάδα. Ο τόνος και οι παρατηρήσεις της έκθεσης φανερώνουν έντονη δυσαρέσκεια από τη χρόνια μη συμμόρφωση των υπηρεσιών στις συστάσεις της επιτροπής. Τονίζεται η συνεχής αποτυχία των αρχών να ξεπεράσουν τις οργανωτικές αδυναμίες σχετικά με τις φυλακές και τους χώρους κράτησης αλλοδαπών, οι ακατάλληλες συνθήκες σε πολλούς από τους οποίους καταγράφονται αναλυτικά. Επίσης εκφράζεται η ανησυχία από την προφανή απουσία αποτελεσματικής δράσης όταν στις αρχές φτάνουν καταγγελίες κακομεταχείρισης, γεγονός που οδηγεί σε κλίμα ατιμωρησίας στα σώματα ασφαλείας³⁶.

Σε ό,τι αφορά στο πρώτο ζήτημα επισημαίνεται, εκ μέρους της ΕΕΔΑ, πως η ΕΕΔΑ διατύπωσε παρατηρήσεις σχετικά με τη διαδικασία

³⁴ Ελληνική Δημοκρατία. Εθνική Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου-ΕΕΔΑ, Έκθεση 2007, http://www.nchr.gr/document.php?category_id=143&document_id=696, (18.10.2008).

³⁵ United Nations (2002). *Special Session on Children*, <http://www.unicef.org/specialsession>, (12.11.2008).

³⁶ Ελληνική Δημοκρατία. Εθνική Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου-ΕΕΔΑ, Έκθεση 2007, http://www.nchr.gr/document.php?category_id=143&document_id=696, (18.10.2008).

χορήγησης ασύλου και με ζητήματα εφαρμογής της σχετικής νομοθεσίας. Στις παρατηρήσεις αυτές μεταξύ άλλων τονίζεται ότι παρατηρούνται σοβαρές δυσλειτουργίες του συστήματος όπως αυτό εφαρμόζεται από τις αρχές και προτείνονται μέτρα για την ορθή τήρηση της διαδικασίας ασύλου. Επίσης η επιτροπή, λαμβάνοντας υπόψη τις καταγγελίες της Οργάνωσης PRO ASYL σχετικά με την κατάσταση των αλλοδαπών στο Αιγαίο και τις πρακτικές των ελληνικών λιμενικών αρχών, απέστειλε σχετικά ερωτήματα προς τον Υπουργό Εμπορικής Ναυτιλίας. Αναφορικά με το δεύτερο θέμα των συνθηκών κράτησης η επιτροπή εξέδωσε μετά από εκτενή μελέτη και διαβούλευση με άλλους φορείς απόφαση για ζητήματα σχετικά με τα δικαιώματα των κρατουμένων και τις συνθήκες κράτησης στις ελληνικές φυλακές³⁷. Η απόφαση απολήγει σε σειρά αναλυτικών προτάσεων προς το Υπουργείο Δικαιοσύνης στο πεδίο της αντεγκληματικής πολιτικής.

Σε ό,τι αφορά ζητήματα μεταναστών η επιτροπή υπέβαλε παρατηρήσεις επί του Ν. 3536/2007 «Ειδικές ρυθμίσεις θεμάτων μεταναστευτικής πολιτικής και λοιπών ζητημάτων αρμοδιότητας Υπουργείου Εσωτερικών, Δημόσιας Διοίκησης και Αποκέντρωσης».³⁸ Η επιτροπή υπέβαλε επίσης αναλυτικές παρατηρήσεις επί της Περιοδικής Έκθεσης της Ελλάδας προς την Επιτροπή για την Εξάλειψη των Φυλετικών Διακρίσεων (CERD) της Συμβάσεως για την Εξάλειψη Όλων των Μορφών Φυλετικών Διακρίσεων (ICERD). Αναφορικά με ένα άλλο μείζον θέμα, την εμπορία ανθρώπων, η επιτροπή εξέδωσε αναλυτικές θέσεις και προτάσεις. Μεταξύ άλλων επισήμανε ότι η ελληνική νομοθεσία πληροί, εν πολλοίς, τις προϋποθέσεις που θέτει το Διεθνές και

³⁷ Ελληνική Δημοκρατία. Εθνική Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου-ΕΕΔΑ, Έκθεση 2007, http://www.nchr.gr/document.php?category_id=143&document_id=696, (18.10.2008).

³⁸ Βασίλης Πανταζής «Ανθρώπινα δικαιώματα - Δικαιώματα του παιδιού και εκπαίδευση» Διάδραση 2011, σελ. 57

Ευρωπαϊκό Δίκαιο και κρίνεται γενικά άρτια και επαρκής, ενώ σημαντικά βήματα έχουν γίνει στον τομέα της δίωξης, αν και οι δράσεις της αστυνομίας για τη σύλληψη εμπόρων είναι συχνά ανεπαρκείς και ελλιπώς οργανωμένες. Τέλος, δύο ακόμα μείζονα θέματα που διαρκώς απασχολούν την επιτροπή είναι τα ζητήματα του περιβάλλοντος και των δικαιωμάτων των Ρομά³⁹.

Πέρα από την έκθεση της Εθνικής Επιτροπής για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα ιδιαίτερης μνείας χρήζει και αυτή της Διεθνούς Αμνηστίας⁴⁰. Η Ετήσια Έκθεση 2008 της Διεθνούς Αμνηστίας εστιάζει στο γεγονός ότι η Ελλάδα απέτυχε να προσφέρει άσυλο στη συντριπτική πλειονότητα των ανθρώπων που το ζήτησαν. Μετανάστες υποβλήθηκαν σε κακομεταχείριση, ενώ συνεχίστηκε η αυθαίρετη και μακρόχρονη κράτηση αιτούντων άσυλο καθώς και των παιδιών αυτών. Αυξήθηκαν οι ισχυρισμοί για κακομεταχείριση κρατουμένων από την αστυνομία. Θύματα τέτοιας μεταχείρισης ήταν συνήθως μέλη περιθωριοποιημένων ομάδων. Οι γυναίκες και τα κορίτσια θύματα εμπορίας ανθρώπων και καταναγκαστικής πορνείας εξακολούθησαν να μην προσδιορίζονται ως θύματα από τις αρχές, με αποτέλεσμα να μην μπορούν να ασκήσουν τα δικαιώματά τους για προστασία και βοήθεια. Οι αντιρρησίες συνείδησης εξακολούθησαν να αντιμετωπίζουν διωγμό και οι στρατεύσιμοι δεν πληροφορούνται το δικαίωμά τους να υπηρετήσουν εναλλακτική θητεία. Ταυτόχρονα πραγματοποιήθηκαν αναγκαστικές εξώσεις μελών της κοινότητας των Ρομά.

³⁹ Ελληνική Δημοκρατία. Εθνική Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου-ΕΕΔΑ, Έκθεση 2007, http://www.nchr.gr/document.php?category_id=143&document_id=696, (18.10.2008).

⁴⁰ Διεθνής Αμνηστία Ελληνικό Τμήμα. Ετήσια Έκθεση 2008, <http://www.amnesty.org.gr/library/report2008/greece.htm>, (18.10.2008).

Πρέπει να τονιστεί ότι η τήρηση και η πραγμάτωση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων είναι σε μεγάλο βαθμό εξαρτώμενη - ακόμα κι αν τυγχάνουν εγγύησης από συμβάσεις μεταξύ των διαφόρων κρατών - από την κοινωνική συμμετοχή των πολιτών στις δημοκρατικές διαδικασίες. Η προσδοκία ότι μόνο τα κράτη θα μπορούσαν να υλοποιήσουν τα οικουμενικά ανθρώπινα δικαιώματα είναι έωλη. Αυτό μπορεί και πρέπει να θεωρηθεί αποστολή όλης της ανθρωπότητας. Η εκπαίδευση ως σημαντικός παράγοντας αλλαγής μιας κοινωνίας θα μπορούσε να συμβάλει στην επίλυση του ζητήματος αυτού της ελληνικής κοινωνίας μέσα από την ευαισθητοποίηση των πολιτών και τη δραστηριοποίησή τους για την υπεράσπιση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στην Ελλάδα⁴¹.

2.3 ΑΝΘΡΩΠΙΝΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΓΙΑ ΟΛΟΥΣ

Η ανθρώπινη αξιοπρέπεια αναδεικνύεται όλο και περισσότερο ως η ιδέα που μπορεί να αποτελέσει την κοινή βάση κατανόησης έναντι ολοκληρωτικών «πράξεων βαρβαρότητας». Η Οικουμενική Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου του 1948, ήδη στην πρώτη παράγραφο του προοιμίου της, κάνει λόγο για «αναγνώριση της αξιοπρέπειας που

⁴¹ Βασίλης Πανταζής «Ανθρώπινα δικαιώματα - Δικαιώματα του παιδιού και εκπαίδευση» Διάδραση 2011, σελ. 58-59

είναι σύμφυτη σε όλα τα μέλη της ανθρώπινης οικογένειας, καθώς και των ίσων και αναπαλλοτριωτών δικαιωμάτων τους». Το άρθρο 1 αναφέρει: «Όλοι οι άνθρωποι γεννιούνται ελεύθεροι και ίσοι στην αξιοπρέπεια και τα δικαιώματα»⁴². Εντούτοις δεν μπορεί κάποιος να ισχυριστεί ότι η «αξιοπρέπεια» του ανθρώπου αντιπροσωπεύει μια ενιαία κατανοητή και χρησιμοποιούμενη έννοια. Σε ένα θεμελιώδες ιστορικά εννοιολογικό άρθρο του ο Π. Κονδύλης ισχυρίζεται ότι λόγω της παρατηρούμενης «πολλαπλής και αντιφατικής φιλοσοφικής και πολιτικής χρήσης της γλώσσας» εκπίπτει η έννοια «ανθρώπινη αξιοπρέπεια σε έναν χωρίς περιεχόμενο τύπο δίπλα σε άλλους»⁴³. Η άποψη αυτή βασίζεται στη θέση ότι η έννοια της ανθρώπινης αξιοπρέπειας την προσανατολιστική ισχύ, την οποία αυτή καταρχήν είχε, - και μάλιστα στις δομές του ελλόγου δικαίου του γερμανικού Διαφωτισμού - όφειλε σε μία ειδοποιό θεωρία του ανθρώπου (ο Κονδύλης κάνει λόγο για μια «δυαδική έλλογη ανθρωπολογία»), η οποία έχει αποδειχθεί έωλη. Παραλείπεται αυτή η θεωρητική έλλογη βάση, έτσι παρουσιάζει η έννοια της αξιοπρέπειας τη λυπηρή ασάφεια και αντίφαση. Ο Kant έφερε την έννοια της αξιοπρέπειας σε μια αναγκαία συνάφεια με το ιδιάζον ανθρώπινο δυναμικό για ηθικό αυτοπροσδιορισμό. Σύμφωνα με τον Kant αρμόζει στον άνθρωπο ως εκ τούτου ανθρώπινη αξιοπρέπεια, επειδή αυτός είναι ο κυρίαρχος των δικών του συναισθημάτων και τάσεων: «Η αυτονομία είναι επομένως το θεμέλιο της αξιοπρέπειας της ανθρώπινης

⁴² Οικουμενική Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, Γενική Συνέλευση του ΟΗΕ, 10 Δεκεμβρίου 1948.

⁴³ Kondylis, P. (1992). Würde. In: Brunner, O. / Conze, W. / Koselleck, R. (Hrsg.): *Geschichtliche Grundbegriffe*. Bd. 7. Stuttgart, 637-677 και Κονδύλης, Περί αξιοπρέπειας, Αθήνα, 2000

και της έλλογης φύσης»⁴⁴. Σήμερα πολλοί ερμηνευτές παραπέμπουν σε αυτή την αντίληψη του Kant για την αξιοπρέπεια.

Η προσπάθεια για την προάσπιση της ανθρώπινης αξιοπρέπειας όλων αποτελεί βασική αρχή των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Θέτει το άτομο στο επίκεντρο του ενδιαφέροντος. Αυτά βασίζονται σε ένα κοινό και οικουμενικό σύστημα αξιών, το οποίο προασπίζει το απαραβίαστο της ζωής και προσφέρει έτσι ένα πλαίσιο για την οικοδόμηση ενός συστήματος ανθρωπίνων δικαιωμάτων με τα διεθνώς αναγνωρισμένα πρότυπα και κανόνες.

Κατά τη διάρκεια του 20ου αιώνα τα ανθρώπινα δικαιώματα εξελίχθηκαν σε ένα ηθικό, πολιτικό και νομικό σύστημα και χρησιμεύουν σήμερα ως κατευθυντήρια γραμμή για την ανάπτυξη ενός κόσμου ελεύθερου από κάθε φόβο και καταπίεση. Το άρθρο 1 της Οικουμενικής Διακήρυξης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων που ψηφίστηκε από τα Ηνωμένα Έθνη το 1948 αναφέρεται στους κεντρικούς άξονες του συστήματος των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, την *ελευθερία*, την *ισότητα* και την *αλληλεγγύη*⁴⁵.

Ελευθερία σκέψης, συνείδησης, θρησκευτική ελευθερία και ελευθερία έκφρασης γνώμης προασπίζονται από τα ανθρώπινα δικαιώματα. Παράλληλα, τα ανθρώπινα δικαιώματα εγγυώνται την ισότητα μεταξύ όλων των ανθρώπων και την ίση προάσπιση από όλες τις μορφές διάκρισης. Η αλληλεγγύη διασφαλίζει τα οικονομικά και κοινωνικά δικαιώματα, όπως το δικαίωμα στην κοινωνική ασφάλιση, το δικαίωμα σε ένα αρμόζον βιοτικό επίπεδο, το δικαίωμα στην υγεία και

⁴⁴ Kant, I. (1977). *Grundlegung zur Metaphysik der Sitten* (1786). In: *Werkausgabe* (Hrsg. von Wilhelm Weischedel). Bd. VII. Frankfurt a. M.

⁴⁵ Βασίλης Πανταζής «Ανθρώπινα δικαιώματα - Δικαιώματα του παιδιού και εκπαίδευση» Διάδραση 2011, σελ. 86.

την παιδεία, τα οποία αποτελούν ουσιώδη δομικά στοιχεία του συστήματος των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Τα δικαιώματα αυτά αναφέρονται ως πολιτικά και ατομικά, αλλά και ως οικονομικά, κοινωνικά και πολιτισμικά ανθρώπινα δικαιώματα⁴⁶.

Οι συζητήσεις για την προτεραιότητα των μεμονωμένων δικαιωμάτων και εκείνες για την οικουμενικότητα και τον πολιτισμικό σχετικισμό κυριάρχησαν στις δύο Παγκόσμιες Διασκέψεις για τα ανθρώπινα δικαιώματα που διεξήχθησαν στην Τεχεράνη και τη Βιέννη⁴⁷. Η Διάσκεψη στην Τεχεράνη το 1968 αποσαφήνισε τον αδιαίρετο και αλληλοεξαρτώμενο χαρακτήρα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Η Διάσκεψη στη Βιέννη το 1993 αποφάσισε ομόφωνα ότι: «ενώ η σημασία των εθνικών και περιφερειακών ιδιαιτεροτήτων και το διαφόρων μορφών ιστορικό, πολιτιστικό και θρησκευτικό παρελθόν πρέπει να λαμβάνεται υπόψη, αποτελεί καθήκον των κρατών ανεξάρτητα από τα πολιτικά, οικονομικά και πολιτιστικά συστήματά τους να προωθήσουν και να προστατεύσουν όλα τα δικαιώματα του ανθρώπου και τις θεμελιώδεις ελευθερίες»⁴⁸. «Ανθρώπινα δικαιώματα για όλους» ήταν το σύνθημα της Βιεννέζικης Παγκόσμιας Διάσκεψης για τα ανθρώπινα δικαιώματα το 1993.

Τα ανθρώπινα δικαιώματα παρέχουν τη δυνατότητα τόσο στα άτομα όσο και στις ομάδες να επιδιώκουν την κοινωνική αλλαγή και την πλήρη κατοχύρωση των δικαιωμάτων τους. Οι συγκρούσεις οφείλουν να λύνονται με ειρηνικά μέσα και στη βάση της αρχής του συνταγματικού κράτους δικαίου και του συστήματος των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Εντούτοις, μπορεί η άσκηση μερικών ανθρωπίνων δικαιωμάτων να θίγει

⁴⁶ Βασίλης Πανταζής «Ανθρώπινα δικαιώματα - Δικαιώματα του παιδιού και εκπαίδευση» Διάδραση 2011, σελ. 86-87

⁴⁷ Benedek, W. / Nikolova-Kress, N. (2004). *Menschenrechte Verstehen. Handbuch zur Menschenrechtsbildung*. Graz.

⁴⁸ Διακήρυξη της Βιέννης για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου και Πρόγραμμα Δράσης 1993, Παρ. 5.

εκείνα των άλλων. Τα ανθρώπινα δικαιώματα περιορίζονται από τα δικαιώματα και τις ελευθερίες άλλων ή από τις «δίκαιες απαιτήσεις της ηθικής, της δημόσιας τάξης και του γενικού καλού σε μια δημοκρατική κοινωνία».⁴⁹ Τα ανθρώπινα δικαιώματα των άλλων πρέπει να αναγνωρίζονται και όχι να υπομένονται. Δεν μπορούν να χρησιμοποιούνται για να παραβιάζονται άλλα ανθρώπινα δικαιώματα⁵⁰. Επομένως, όλες οι συγκρούσεις πρέπει να λύνονται στο πνεύμα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, όπου σε περιόδους κρίσης και σε εξαιρετικές περιπτώσεις ορισμένοι περιορισμοί είναι δυνατοί.

Τα ανθρώπινα δικαιώματα χαρακτηρίζονται «έμφυτα, φυσικά και αναπαλλοτρίωτα». Ως έμφυτα δικαιώματα σημαίνει ότι δεν μπορούν ούτε να αποκτώνται ούτε να απονέμονται αλλά ότι είναι συνυφασμένα με την ανθρώπινη ύπαρξη. Ο προσδιορισμός των ανθρωπίνων δικαιωμάτων ως «έμφυτων» θεωρείται όχι κυριολεκτικός, προκειμένου να υπογραμμιστεί η ιδιαίτερη θέση τους. Καταρχήν δικαιώματα που αναγνωρίζονται ως έμφυτα δεν μπορούν ούτε να παραχωρούνται ούτε να αποστερούνται. Με τα δικαιώματα συνδέεται μεν η υποχρέωση να γίνονται σεβαστά τα δικαιώματα των άλλων, αλλά η περιφρόνησή τους μπορεί να οδηγήσει σε ποικίλους τρόπους επιβολής κυρώσεων, όχι όμως και στην απώλεια των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Οι άνθρωποι είναι και παραμένουν άνθρωποι⁵¹.

Στη συστηματική προσπάθεια αναγνώρισης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων εντάσσεται ο περιορισμός της εξουσίας μέσα από την

⁴⁹ Οικουμενική Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, Γενική Συνέλευση του ΟΗΕ, 10 Δεκεμβρίου 1948, άρθρο 29

⁵⁰ Οικουμενική Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, Γενική Συνέλευση του ΟΗΕ, 10 Δεκεμβρίου 1948, άρθρο 30

⁵¹ Fritzsche, K.P. (2005). Die Macht der Menschenrechte und die Schlüsselrolle der Menschenrechtsbildung. In: *Der Bürger im Staat* 55 (1/2), 64-71.

απονομή ίσων δικαιωμάτων σε όλους. Οι διαμάχες αποτελούν συστατικό μέρος της εξέλιξης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Η ριζική και αδιάλλακτη στάση προκύπτει από το ρατσισμό, τον εθνικισμό και το δεξιό εξτρεμισμό, διότι η ιδεολογία τους - μια ιδεολογία ανισότητας - απορρίπτει ήδη τη βασική αρχή των ανθρωπίνων δικαιωμάτων: την αξιοπρέπεια και ισότητα όλων των ανθρώπων. Επιπλέον οι διαφορετικές παραλλαγές των φονταμενταλιστών, που θέλουν να διατηρούν τους ανθρώπους σε μια εκούσια ανωριμότητα, αντιπροσωπεύουν τους ριζοσπαστικούς αντιπάλους. Τελικά, τα ανθρώπινα δικαιώματα περιστέλλονται από όλους εκείνους που τα θεωρούν εμπόδιο στην προώθηση, τοπικά και παγκοσμίως, του σοβινισμού τους⁵².

Εντούτοις τα ανθρώπινα δικαιώματα δεν παραβιάζονται μόνο μέσω της κακής προαίρεσης όλων αυτών. Οι υπάρχουσες δομές της ανισότητας, της ένδειας και της άγνοιας συντελούν ώστε οι άνθρωποι να μην μπορούν να υπερασπίσουν τα δικαιώματά τους. Τα ανθρώπινα δικαιώματα δεν έχουν αποκτήσει μια παγκόσμια βαρύτητα ακριβώς γι' αυτό, επειδή αυτά υπηρετούν τα συμφέροντα των ισχυρών, αλλά κυρίως επειδή εκπροσωπούν τα συμφέροντα των ανίσχυρων. Τα ανθρώπινα δικαιώματα έχουν παγκόσμια αξία, επειδή έχουν τοπική σημασία, είναι θεμελιωμένα ανεξάρτητα από τη Δύση, τους πολιτισμούς και τις πεποιθήσεις και βοηθούν τους ανθρώπους να αγωνισθούν κατά της κρατικής αδικίας και των κατασταλτικών κοινωνικών πρακτικών⁵³. Τα ανθρώπινα δικαιώματα είναι επίσης οικουμενικά με την έννοια ότι, ως ηθικά θεμελιωμένος μηχανισμός, απευθύνονται κατά των καταπιεστών, οι οποίοι δεν αναγνωρίζουν το δικαίωμα της αυτοδιάθεσης και της

⁵² Fritzsche, K.P. (2005). Die Macht der Menschenrechte und die Schlüsselrolle der Menschenrechtsbildung. In: *Der Bürger im Staat* 55 (1/2), 64-71.

⁵³ Ignatief, M. *Die Politik der Menschenrechte*. Hamburg, 2002

αξιοπρέπειας αυτών των οποίων οι ίδιοι ποδοπατούν τη ζωή και την ελευθερία.

Παρά τις προόδους που έχουν συντελεστεί στο πεδίο της συνταγματικής κατοχύρωσης και της διεθνούς προστασίας τους, τα ανθρώπινα δικαιώματα εξακολουθούν να καταπατώνται αλλά και να χρησιμοποιούνται ως πρόφαση για παρεμβάσεις στο εσωτερικό άλλων κρατών «καλύπτοντας με ανθρωπιστικό μανδύα εξουσιαστικές τάσεις των ισχυρών»⁵⁴. Υπάρχουν κράτη τα οποία αναγνωρίζουν μεν τα ανθρώπινα δικαιώματα αλλά στην εφαρμογή τους παρουσιάζουν χαλαρότητα. Υπάρχουν κι άλλα κράτη τα οποία επίσης αναγνωρίζουν τα ανθρώπινα δικαιώματα, αλλά αυτά θέτουν άλλους σκοπούς και στόχους, παραδείγματος χάριν, υπαναχωρούν απέναντι στο δικαίωμα της ελευθερίας από τα βασανιστήρια, της ασφάλειας ή της ακεραιότητας του εθνικού εδάφους. Μια τρίτη κατηγορία είναι εκείνη των κρατών που δεν αποδέχονται τα ανθρώπινα δικαιώματα με την κλασική ευρωπαϊκή έννοια, αλλά ασπάζονται τα δικά τους που προκύπτουν από τη δική τους κουλτούρα. Μία τέταρτη κατηγορία αποτελούν τα κράτη που αναγνωρίζουν τα ανθρώπινα δικαιώματα ως δικαίωμα των ανθρώπων μόνο υπό όρους ή καθόλου. Αλλά και εκείνα τα κράτη που έχουν αποδεχθεί κατά κανόνα τα ανθρώπινα δικαιώματα και καταβάλλουν προσπάθειες για την κατοχύρωσή τους δεν είναι πάντα πρόθυμα να αναγνωρίσουν ό,τι αποδίδεται σε αυτά από άλλα κράτη ή διεθνή όργανα, όπως ποια είναι τα «ορθά» ανθρώπινα δικαιώματα, πώς αυτά θα μπορούσαν να κατοχυρωθούν, και είναι συχνά απρόθυμα να υποβληθούν στους διεθνείς ελέγχους⁵⁵. Επιπλέον, ενώ γίνονται αποδεκτά τα ίδια

⁵⁴ Δεληκωσταντής, Κ. *Τα Δικαιώματα του Ανθρώπου: Μόνιμη πρόκληση για τις Θρησκείες*. Αθήνα. Ανάτυπον Επιστημονικής Επετηρίδας της Θεολογικής Σχολής του Πανεπιστημίου Αθηνών, 2002

⁵⁵ Steiger, H. (1999). Brauchen wir eine universale Theorie für eine Völkerrechtliche Positivierung der Menschenrechte? In: Köhler, W./Lutz-Bachmann, M. (Hrsg.): *Recht auf Menschenrechte*. Frankfurt am Main.

κείμενα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, δεν διασφαλίζεται με κανένα τρόπο ανάλογη εφαρμογή τους.

Πολλά μέλη των μη ευρωπαϊκών πολιτισμών και θρησκειών αντιτίθενται στα θεμελιώδη δικαιώματα του ανθρώπου και στην ιδέα ότι τα ανθρώπινα δικαιώματα είναι σημαντικά για την προστασία της *ανεξάρτητης δράσης των ανθρώπων ή της αξιοπρέπειας του ανθρώπου*. Γι' αυτούς υπέρτατη αξία αποτελεί η *διατήρηση της συλλογικότητας*. Η προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων δε στοχεύει στην καταστροφή των πολιτισμών, όπως συχνά ισχυρίζονται οι επικριτές, αλλά στο να εντάξει την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων σε αυτούς, κάτι που θεωρείται για τους επικριτές συχνά αδιανόητο⁵⁶. Η πρόβλεψη των επικριτών ότι τα ανθρώπινα δικαιώματα θα καταστρέψουν τον πολιτισμό τους μπορεί από αυτούς τους ίδιους να πραγματοποιηθεί - με το να ενθαρρύνουν την αντίσταση στην αναγνώριση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων -, αλλά αυτή η αντίσταση δεν πρέπει να οδηγεί κατ' ουδένα τρόπο στην καταστροφή του πολιτισμού. Καταπιεσμένες γυναίκες θέλουν να κατοχυρώνονται τα δικαιώματά τους αναγνωρίζοντάς τες ως μέλη του δικού τους πολιτισμού, αλλά δεν το θέλουν αυτό με αντίτιμο την παραίτηση του πολιτισμού τους ή της καταστροφής αυτού από οτιδήποτε αυτές (και οι καταπιεστές τους) θεωρούν για τον πολιτισμό τους πολύτιμο⁵⁷. Όλοι οι πολιτισμοί, ακολουθούμενοι από την εμφάνιση παραβιάσεων των ανθρωπίνων δικαιωμάτων - κάτι που ισχύει για τους περισσότερους πολιτισμούς - πρέπει να αλλάξουν για να τηρούνται τα θεμελιώδη ανθρώπινα δικαιώματα των γυναικών και των μειονοτήτων.

Τα ανθρώπινα δικαιώματα χρειάζονται τόλμη. Τόσο η υπεράσπιση των δικαιωμάτων άλλων ατόμων όσο και των «δικών μου» δικαιωμάτων

⁵⁶ Gutmann, A. (2002). Einleitung. In: Ignatieff, M. (2002). *Die Politik der Menschenrechte*. Hamburg, 7-27.

⁵⁷ Gutmann, A. (2002). Einleitung. In: Ignatieff, M. (2002). *Die Politik der Menschenrechte*. Hamburg, 7-27

απαιτεί πάντοτε τόλμη, η οποία απορρέει από την υποχρέωσή μας για την εξασφάλιση της κοινωνικής δικαιοσύνης, της ισότητας, της δημοκρατίας και της ελευθερίας. Τα ανθρώπινα δικαιώματα είναι ιστορικά και προκύπτουν σταδιακά από τους αγώνες των ανθρώπων και τη χειραφέτησή τους, καθώς και από τις αλλαγές του βιοτικού τους επιπέδου, οι οποίες προέκυψαν μέσα από αυτούς τους αγώνες.⁵⁸ Σε αυτή τη διαδικασία συγκαταλέγεται η τόλμη του πολίτη για τους αγώνες που δίδονται ενάντια στην κρατική αυθαιρεσία, τις αποφάσεις και τις δομές που θεωρούνται άδικες.

3. ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ-ΕΞΕΛΙΞΗ

Τα παιδιά σε διάφορους πολιτισμούς εκτός ευρωπαϊκών ορίων απολάμβαναν και απολαμβάνουν εν μέρει σημαντικά δικαιώματα δε λαμβάνεται σχεδόν καθόλου υπόψη κατά τις συζητήσεις σχετικά με τα δικαιώματα του παιδιού. Απεναντίας, ο τρόπος με τον οποίο σήμερα επινοούνται και διατυπώνονται διάφορα ιδιαίτερα δικαιώματα των παιδιών στους νόμους των κρατών και στις διεθνείς συμβάσεις είναι στενά συνυφασμένος με την εποχή του Ευρωπαϊκού Διαφωτισμού καθώς και με τη δημιουργία των αστικών κοινωνιών και εθνικών κρατών της Ευρώπης. Από εκεί ο συγκεκριμένος τρόπος προσέγγισης του θέματος εξαπλώθηκε εν συνεχεία σχεδόν σε ολόκληρη την υφήλιο⁵⁹.

⁵⁸ Bobbio, N. *Das Zeitalter der Menschenrechte. Ist Toleranz durchsetzbar?* Berlin, 1999

⁵⁹ Βασίλης Πανταζής «Ανθρώπινα δικαιώματα - Δικαιώματα του παιδιού και εκπαίδευση» Διάδραση 2011, σελ. 97

Στην Ευρώπη η σκέψη ότι τα παιδιά θα έπρεπε να διαθέτουν ιδιαίτερα δικαιώματα διαπιστώνεται ήδη από τους φιλοσόφους του Διαφωτισμού κατά το 18ο αιώνα και κυρίως από το Jean Jacques Rousseau⁶⁰. Κατά τη διάρκεια της Γαλλικής Επανάστασης μαζί με τη Διακήρυξη των Ανθρωπίνων και Πολιτικών Δικαιωμάτων (1789) διατυπώθηκε εντέλει η αρχή ότι οι άνθρωποι διαθέτουν αναπαλλοτρίωτα και άνευ όρων δικαιώματα - όπως το δικαίωμα στην ανθρώπινη αξιοπρέπεια -, ακόμη και σε περίπτωση που αυτά δεν έχουν ακόμη ενσωματωθεί σε κάποιο νομικό πλαίσιο.

Μέρη του καταλόγου των θεμελιωδών δικαιωμάτων της *Γαλλικής Διακήρυξης των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και του Πολίτη* το 1789 αποτέλεσαν το 19ο αιώνα συστατικό στοιχείο διαφόρων συνταγμάτων⁶¹. Την προάσπιση των τότε διαδεδομένων ανθρωπίνων δικαιωμάτων διασφάλισαν τα κράτη με συγκεκριμένα μέτρα της Κοινωνίας των Εθνών. Επρόκειτο για μέτρα που αφορούσαν την απαγόρευση του δουλεμπορίου, την προάσπιση των ατόμων από την έλλειψη θρησκευτικής ανεκτικότητας (Σύμβαση των Βερσαλλιών 1871 και του Βερολίνου 1878), την προάσπιση των γυναικών και των κοριτσιών από το εμπόριο, καθώς επίσης και τη συγκρότηση ενός ανθρωπιστικού δικαίου του πολέμου⁶².

Ωστόσο οι κατάλογοι των θεμελιωδών δικαιωμάτων δε θα μπορούσαν να μεταγγιστούν τόσο απλά στην πολιτική πραγματικότητα. Κατά την οικονομική κρίση (1929) τα κοινωνικά δικαιώματα φάνηκαν να

⁶⁰ Liebel, M. (2007). *Wozu Kinderechte: Grundlagen und Perspektiven*. Weinheim und München.

⁶¹ Heydelmeyer, W.(Hrsg.): *Die Menschenrechte. Erklärungen, Verfassungsartikel, Internationale Abkommen*. Paderborn,1997

⁶² Carle, U. Die Rechte der Kinder. In: Carle, U. / Kaiser, A. (Hrsg.): *Rechte der Kinder*. Göppingen, 12-23, 1998

χάνουν τη λειτουργική τους αξία. Όλο και περισσότερο αντιλαμβανόταν κάποιος την αναγκαιότητα η προστασία των παιδιών να τοποθετηθεί πέρα από την απαγόρευση της παιδικής εργασίας και προπάντων κάτω από κρατική εποπτεία⁶³.

Στην Ευρώπη η ιδέα της κατανόησης των παιδιών ως ανθρώπων που «χαίρουν δικαιωμάτων» αναδύθηκε πάντως πολύ αργά. Προϋπόθεσή της αποτέλεσε η αλλαγή των κοινωνικών αντιλήψεων για το παιδί, ως συνέπεια της οποίας το παιδί έπαυσε να θεωρείται «φυσικό κτήμα» των γονέων -κυρίως του πατέρα του-, που μπορούσαν να αποφασίζουν γι' αυτό κατά βούληση⁶⁴. Εντούτοις η ύπαρξη ιδιαίτερων δικαιωμάτων των παιδιών απέκτησε για πρώτη φορά νόημα μόνο μετά την εμφάνιση ενός κόσμου των παιδιών ξεχωριστού από εκείνου των ενηλίκων, ο οποίος απαιτούσε διαφορετικές ρυθμίσεις. Σύμφωνα με αυτή την εκδοχή τα δικαιώματα του παιδιού δε θα έπρεπε να γίνονται κατανοητά ως μια επέκταση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων αλλά ως μία μορφή ιδιαίτερων δικαιωμάτων που συμβάλλουν στη διατήρηση και στην καλλιέργεια του ιδιαίτερου αυτού παιδικού κόσμου.

Μέχρι τώρα έχει δοθεί μικρή προσοχή στο γεγονός ότι ανεξαρτήτως των ισχυόντων νόμων έτυχε να υπάρξουν επίσης πρωτοβουλίες εκ μέρους των ίδιων των παιδιών για διεκδίκηση ή για επιβολή ορισμένων δικαιωμάτων. Παραδείγματος χάρη, ήδη το 1836 εργαζόμενα παιδιά απευθύνθηκαν στο αγγλικό κοινοβούλιο με το εξής αίτημα: «Σεβόμαστε τα αφεντικά μας και είμαστε πρόθυμοι να εργαστούμε για το βιοπορισμό το δικό μας και των γονιών μας, θέλουμε όμως περισσότερο χρόνο για ανάπαυση, για λίγο παιχνίδι και για να μάθουμε να διαβάζουμε και να γράφουμε. Δε θεωρούμε ότι είναι σωστό

⁶³ Veerman, P. E. *The Rights of the Child and the Changing Image of Childhood*. Dordrecht, 1992

⁶⁴ Liebel, M. (2007). *Wozu Kinderrechte: Grundlagen und Perspektiven*. Weinheim und München.

να πρέπει μόνο να εργαζόμαστε και να μοχθούμε από τη Δευτέρα το πρωί μέχρι το βράδυ του Σαββάτου, για να πλουτίζουν άλλοι. Αξιότιμοι κύριοι, ενημερωθείτε επακριβώς σχετικά με την κατάστασή μας!»⁶⁵. Ο Veerman θεωρεί ότι ο ρόλος των παιδιών κατά τη σύλληψη της ιδέας διαφόρων δικαιωμάτων αποτελεί ένα ακόμη αδιερεύνητο πεδίο⁶⁶.

Στην ιστορία των Δικαιωμάτων του Παιδιού διακρίνονται δύο βασικές τάσεις: Αφενός μία η οποία τονίζει την ανάγκη της προστασίας και αργότερα της διασφάλισης αξιοπρεπών συνθηκών ζωής για τα παιδιά και αφετέρου εκείνη η οποία αιτεί για αυτά ίσα δικαιώματα και ενεργό συμμετοχή στην κοινωνία. Μολονότι οι δύο τάσεις δε βρίσκονται σε απόλυτη αντίθεση μεταξύ τους, αναπτύχθηκαν εντούτοις μέχρι πρόσφατα σε μεγάλο βαθμό ανεξάρτητα η μία από την άλλη.

3.1 Η ΣΥΜΒΑΣΗ ΤΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ (International Convention 1989/1990)

Ένα παιδί, εκτός από το δικαίωμα «στο σήμερα», έχει επίσης και το δικαίωμα στο «να είναι ο εαυτός του».⁶⁷ Ο Korczak υποστηρίζει επίσης «ότι ο θάνατος θα μπορούσε να αρπάξει από κοντά μας το παιδί». Με αυτά τα λόγια διατύπωσε ο Korczak ένα credo, το οποίο διόλου δε θεωρήθηκε αδιαμφισβήτητο στο πλαίσιο του διαλόγου που διεξάγεται

⁶⁵ Liebel, M. *Kindheit und Arbeit. Wege zum besseren Verständnis arbeitender Kinder in verschiedenen Kulturen und Kontinenten*. Frankfurt am Main, 2001

⁶⁶ Veerman, P. E. *The Rights of the Child and the Changing Image of Childhood*. Dordrecht, 1992

⁶⁷ Korczak, J. *Wie man ein Kind lieben soll*. 5. Aufl. Göttingen, 1974

έκτοτε σχετικά με τα δικαιώματα του παιδιού. Έτσι, ενώ κάποιοι ενδιαφέρονται προπάντων για την προστασία του παιδιού, άλλοι τονίζουν το δικαίωμά του σε αυτοπροσδιορισμό και σε ενεργό άσκηση της ιδιότητας του πολίτη. Με τη Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού πραγματοποιήθηκε για πρώτη φορά το δύσκολο εγχείρημα της σύνδεσης των δύο αντιλήψεων σχετικά με τα δικαιώματα του παιδιού⁶⁸.

Στις 5 Φεβρουαρίου του 1988 πραγματοποιήθηκε από τα Ηνωμένα Έθνη η ψήφιση του κειμένου της Σύμβασης των Δικαιωμάτων του Παιδιού. Στις 8 Μαρτίου του 1989 η επιτροπή των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων των Ηνωμένων Εθνών επικύρωσε το σχέδιο, ενώ στις 20 Νοεμβρίου η 61η Ολομέλεια των Ηνωμένων Εθνών υιοθέτησε τη Σύμβαση. Στις 21 Οκτωβρίου 1991 τη Σύμβαση των Δικαιωμάτων του Παιδιού των Ηνωμένων Εθνών είχαν επικυρώσει ήδη εκατό χώρες. Έως σήμερα έχει επικυρωθεί από 191 χώρες. Η Ελλάδα την επικύρωσε στις 2 Δεκεμβρίου του 1992 με τον Ν.2101/92.Ν. 2101/92 (ΦΕΚ Α' 192).

Τα Άρθρα της Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Παιδιού μπορούν να χωριστούν σε πέντε ομάδες⁶⁹:

- Ορισμός της παιδικής ηλικίας και βασικές αρχές (Άρθρα 1-3)
- Δικαιώματα κατά την ανάπτυξη (Άρθρα. 5-11)
- Πολιτικά δικαιώματα (Άρθρα 12-17, 31)
- Δικαιώματα προστασίας σε ιδιαίτερες καταστάσεις ζωής και προστασίας από την κακοποίηση και την εκμετάλλευση (Άρθρα 18-30, 32-40)

⁶⁸ Korczak, J. *Wie man ein Kind lieben soll*. 5. Aufl. Göttingen, 1974

⁶⁹ Lenhart, V. *Παιδαγωγική των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων*. Αθήνα.

- Διαδικαστικές διατάξεις (Άρθρα 4, 41-54).

Η Σύμβαση ορίζει (Άρθρο 1) ως παιδί κάθε ανθρώπινο ον μικρότερο των δεκαοκτώ ετών. Το ερώτημα σε σχέση με την έναρξη της παιδικής ηλικίας, προς απάντηση του οποίου εκφράζονται αντιμαχόμενες απόψεις στο διάλογο σε σχέση με το πρόβλημα των εκτρώσεων, το παρακάμπει⁷⁰. Μέσω του ορισμού εξαλείφεται η διάκριση μεταξύ παιδικής και νεανικής ηλικίας. Παιδιά είναι όλοι οι μη-ενήλικοι και η ανθρωπότητα αποτελείται από ομάδες παιδιών και ενηλίκων. Οι συντάκτες της Σύμβασης ανέλαβαν τη δύσκολη αποστολή της διατύπωσης δικαιωμάτων τα οποία αναγνωρίζονται εξίσου τόσο όσον αφορά σε εξάχρονους όσο και σε δεκαεξάχρονους ανθρώπους. Η Σύμβαση λαμβάνει βεβαίως επίσης υπόψη και το γεγονός της ανάπτυξης. Ο καθορισμός των ενδεχόμενων ορίων ηλικίας πριν από την ενηλικίωση ανατίθεται στην εθνική νομοθεσία σε σχέση, παραδείγματος χάριν, με ζητήματα, όπως η ικανότητα γάμου, η ικανότητα συγκατάθεσης για σεξουαλικές πράξεις, η άδεια εργασίας, η ποινική υπευθυνότητα, η πληροφόρηση σε σχέση με τη βιολογική προέλευση, η ικανότητα αποδοχής κληρονομιάς, η δικαιοπρακτική ικανότητα, η επιλογή θρησκείας, η προσχώρηση σε συλλόγους, η χρήση αλκοόλ ή νικοτίνης.

Η Σύμβαση απαγορεύει κάθε αρνητική διάκριση απέναντι στα παιδιά βάσει της φυλής, του χρώματος, του φύλου, της γλώσσας, της θρησκείας, πολιτικών ή κοσμοθεωρητικών αντιλήψεων, εθνοτικής και κοινωνικής προέλευσης, περιουσιακής κατάστασης, αναπηρίας ή οποιασδήποτε άλλης επίκτητης ιδιότητας.⁷¹ Βεβαίως επιτρέπονται και περιορισμοί των δικαιωμάτων του παιδιού που δικαιολογούνται βάσει της ηλικίας και της

⁷⁰ Lenhart, V. *Παιδαγωγική των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων*, Αθήνα, 2006

⁷¹ Βασίλης Πανταζής «Ανθρώπινα δικαιώματα - Δικαιώματα του παιδιού και εκπαίδευση» Διάδραση 2011, σελ 122

ωριμότητάς του. Ιδιαίτερα σε σχέση με τα πολιτικά δικαιώματα η Σύμβαση τονίζει ότι το παιδί είναι φορέας δικαιωμάτων τα οποία πρέπει να ασκούνται ενεργητικά. Αυτό ισχύει για τομείς δικαιωμάτων, όπως η ελευθερία της ενημέρωσης και της έκφρασης γνώμης, καθώς και ο σεβασμός της ιδιωτικής σφαίρας. Η αντίληψη του ίδιου του παιδιού για την προσωπική του ευημερία έρχεται σε αντίθεση με τα γονεϊκά δικαιώματα -σύμφωνα με την ερμηνεία του Δικαίου από την επιτροπή της Σύμβασης-, μολονότι η Σύμβαση αποδέχεται την αναγκαιότητα εξεύρεσης μιας ισορροπίας μεταξύ της γονεϊκής αυθεντίας και της αντίληψης του Δικαίου από τα παιδιά.

Η Σύμβαση σε όλη της την έκταση υπογραμμίζει τα δικαιώματα συμμετοχής των παιδιών (participation), τονίζει όμως επίσης, αναφορικά προς τις ελλείψεις και την κατάσταση ανάγκης, το δικαίωμά τους για πρόνοια (provision), καθώς και εκείνο για προστασία (protection) απέναντι στην εκμετάλλευση και κακοποίηση που υφίστανται:

1. Προστασία

Τα παιδιά πρέπει να απολαμβάνουν το δικαίωμα της προστασίας επειδή είναι πιο ευάλωτα και αναγκαστικά εξαρτώμενα από τους ενήλικες. Στην προστασία περιλαμβάνεται το δικαίωμα της ζωής, της επιβίωσης, της ανάπτυξης και της προστασίας από τη βία, την παραμέληση, την κακοποίηση και την εκμετάλλευση.

2. Πρόνοια

Η κατηγορία αυτή περιλαμβάνει το δικαίωμα στην ενημέρωση, στην κοινωνική ασφάλεια, στην υγεία και στην εκπαίδευση.

3. Συμμετοχή

Αυτό είναι και το πιο «επαναστατικό μέρος» της Σύμβασης, καθώς αναγνωρίζει το δικαίωμα του παιδιού να λαμβάνει μόνο του αποφάσεις

και να συμμετέχει σε διάλογο⁷². Η συμμετοχή αυτή προϋποθέτει ελευθερία έκφρασης, σκέψης και συνείδησης του παιδιού. Επίσης σημαντική είναι και η προστασία της ιδιωτικής ζωής των παιδιών, καθώς και η ελευθερία στην κοινωνική τους ζωή.

Η ισορροπία μεταξύ αυτών των τριών «P⁷³» του διεθνούς κοινωνικού-παιδαγωγικού και πολιτικού διαλόγου για τα παιδιά αποτελεί μία ένδειξη της συμφωνίας⁷⁴. Η Σύμβαση όμως δεν αποτελεί μόνο μια θεωρία ένταξης των αντιλήψεων για την παιδική ηλικία. Πρέπει να τονιστεί το κανονιστικό της αίτημα. Η Σύμβαση αποτελεί ισχύον συμβατικό δημόσιο διεθνές Δίκαιο⁷⁵. Τα κράτη που συνυπέγραψαν υποχρεούνται να μετουσιώσουν τις οδηγίες της Σύμβασης σε εθνικό Δίκαιο. Ο χαρακτήρας Δικαίου δεν αποκλείει διχογνωμίες ως προς τους κανόνες, όμως, για παράδειγμα, στην εκπαίδευση των κοινωνικών παιδαγωγών, οι θέσεις τις οποίες αυτοί εκφράζουν δεν αποτελούν απλώς μια γνώμη μεταξύ πολλών άλλων, αλλά θέτουν πρότυπα επαγγελματικής δράσης για τα παιδαγωγικά επαγγέλματα - κάτι που οφείλουν να συνειδητοποιήσουν οι εκπαιδευτικοί.

Με τη Σύμβαση του 1989 το παιδί αναγνωρίζεται πλέον ως μια ιδιαίτερη προσωπικότητα άξια σεβασμού και πρέπει να αντιμετωπίζεται ως μια ξεχωριστή κοινωνική ομάδα και όχι πια ως αντικείμενο υπό προστασία. Αυτή η νέα προσέγγιση δημιουργεί ψυχολογικές και

⁷² Verhellen, E. (2006). Children's Rights and Education. In: Osler, A. (ed.): *Citizenship and democracy in Schools: diversity, identity, equality*. (Trent ham Books, Stoke on Trent, UK and Sterling, USA).

⁷³ Τα τρία 'p' όπως προσδιορίζονται στην αγγλική γλώσσα, participation, provision, protection

⁷⁴ Sünker, H. Kinderpolitik und Kinderrechte. Politische Strategien im Kontext der UN-Konvention für die Rechte des Kindes. In: Neubauer, G. / Sünker, H. (Hrsg.): *Kindheitspolitik international. Problemfelder und Strategien*. Opladen, 1993, σελ. 44-58.

⁷⁵ Lenhart, V. / Savolainen, K. (2002) (Ed.). Special Issue on Education and Human Rights. In: *International Review of Education* (48), 145-300.

κοινωνιολογικές διαφοροποιήσεις, ιδιαίτερα στην εκπαίδευση. Τα κράτη οφείλουν να ενημερώσουν τους πολίτες, ενήλικες και παιδιά για τα νέα δεδομένα που προκύπτουν λόγω της Σύμβασης, καθιστώντας την έτσι πιο ισχυρή και παγιωμένη⁷⁶.

Για την τήρηση της Σύμβασης οφείλουν τα συμβαλλόμενα κράτη να υποβάλουν έκθεση εντός δύο ετών από την έναρξη ισχύος της Σύμβασης και στη συνέχεια κάθε πέντε έτη στην επιτροπή για τα Δικαιώματα του Παιδιού των Ηνωμένων Εθνών. Σχετικά με αυτό επαγρυπνεί σε καθεμιά από τις χώρες προσχώρησης μια εθελοντική ομάδα από τις Μη-Κυβερνητικές Οργανώσεις.

3.2 ΤΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ ΕΙΝΑΙ ΑΝΘΡΩΠΙΝΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ

Τα δικαιώματα του ανθρώπου με την αμετάκλητη αξίωσή τους στην οικουμενική τους διάσταση ισχύουν κατεξοχήν για τα παιδιά, για πρόσωπα δηλαδή που έχουν ανάγκη ιδιαίτερης προστασίας. Τα παιδιά είναι οι πρώτοι φορείς των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και οι πρώτοι παραλήπτες της παιδείας για τα ανθρώπινα δικαιώματα. Μόνο αν τα παιδιά αναπτύξουν συνείδηση των δικαιωμάτων του ανθρώπου, μπορούν ως ενήλικες να τα αντιλαμβάνονται και να τα προασπίζουν. Είναι σημαντικό λοιπόν τα παιδιά να συνειδητοποιήσουν ότι οι ελευθερίες τους

⁷⁶ Verhellen, E. *Monitoring Children's Rights: The Hague*. Kluwer Law International, 1996

και τα δικαιώματά τους έχουν τα σύνορά τους στις ελευθερίες και τα δικαιώματα των άλλων⁷⁷.

Τα δικαιώματα του παιδιού πρέπει να κατανοηθούν ως ένα οργανικό τμήμα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Είναι θεμελιωμένα σε ειδική σύμβαση, δεδομένου ότι τα παιδιά θεωρούνται ιδιαίτερα ευάλωτα και αδύναμα και για το λόγο αυτό χρήζουν ιδιαίτερων και ειδικών για την περίπτωσή τους δικαιωμάτων. Ανταποκρίνονται δε είτε στην ιδιαίτερη ανάγκη των παιδιών για προστασία και για εγγύηση ιδιαίτερων συνθηκών ζωής και ανάπτυξης είτε στην ανάγκη για διεύρυνση της κοινωνικής τους θέσης και των δυνατοτήτων τους να ασκήσουν επίδραση, δηλαδή στην ανάγκη για εξισορρόπηση και μείωση της σχετικής τους αδυναμίας. Η διατύπωση μεμονωμένων οικουμενικών ανθρωπίνων δικαιωμάτων, κατά τρόπο ο οποίος να λαμβάνει υπόψη τις ιδιαιτερότητες των παιδιών, ενδέχεται βέβαια να ισοδυναμεί με περιορισμό των συγκεκριμένων δικαιωμάτων, καθώς, για παράδειγμα, το δικαίωμα της ελεύθερης έκφρασης ή του συνέρχεσθαι είναι συνδεδεμένα με κάποιον ιδιαίτερο βαθμό ωριμότητας. Ενδεχόμενος επίσης είναι και ο αποκλεισμός των παιδιών από κάποια δικαιώματα. Έτσι, για παράδειγμα, τα δικαιώματα σε εργασία και σε συνδικαλιστική οργάνωση δεν αναφέρονται στη Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού, μολονότι αποτελούν οργανικό τμήμα του Συμφώνου για τα κοινωνικά, τα οικονομικά και τα πολιτισμικά δικαιώματα⁷⁸.

Αν και τα δικαιώματα του παιδιού γίνονται κατανοητά ως ανθρώπινα δικαιώματα, πρέπει να δίνεται προσοχή στο γεγονός ότι η ιστορική εξέλιξη των δικαιωμάτων του παιδιού παρουσιάζει

⁷⁷ Βασίλης Πανταζής «Ανθρώπινα δικαιώματα - Δικαιώματα του παιδιού και εκπαίδευση» Διάδραση 2011, σελ. 132

⁷⁸ Βασίλης Πανταζής «Ανθρώπινα δικαιώματα - Δικαιώματα του παιδιού και εκπαίδευση» Διάδραση 2011, σελ 133

αξιοσημείωτες διαφορές σε σχέση με την ιστορική εξέλιξη των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Ενώ η ιστορία των οικουμενικών ανθρωπίνων δικαιωμάτων έχει ξεκινήσει -τουλάχιστον στην Ευρώπη και στη Βόρειο Αμερική - με τα ατομικά δικαιώματα και ελευθερίες, στις απαρχές των δικαιωμάτων του παιδιού δεν απαντάται η ελευθερία αλλά η προστασία του παιδιού. Την εξέλιξη αυτή μπορεί κανείς να την παρακολουθήσει πολύ καλά βάσει της ιστορίας της νομοθεσίας σχετικά με την παιδική εργασία, στόχος της οποίας ήταν και είναι η απαγόρευση της βιοποριστικής εργασίας για τα παιδιά. Η απαγόρευση αυτή δεν παραχώρησε στα παιδιά κάποια δικαιώματα τα οποία εκείνα θα μπορούσαν να ασκούν κατά βούληση, αλλά επέβαλε σε εργοστασιάρχες και γονείς την υποχρέωση να απαλλάσσουν τα παιδιά από καταστάσεις και πράξεις που θα μπορούσαν να αποβούν επιβλαβείς για την υγεία και την ανάπτυξή τους. Παρόμοια είναι και η ιστορία των απαρχών του δικαιώματος σε παιδεία. Και αυτό δε διατυπώθηκε ως δικαίωμα των παιδιών να επιλέξουν μια παιδεία αλλά ως υποχρέωση των γονέων να στείλουν τα παιδιά στα σχολεία, τα οποία είχε δημιουργήσει το κράτος με στόχο τη σύμφωνη με το κυρίαρχο σύστημα εκπαίδευσής τους⁷⁹.

Τα δικαιώματα του παιδιού παρέχουν τη δυνατότητα οικοδόμησης μιας γέφυρας αλληλεγγύης σε αυτά τα παιδιά του κόσμου των οποίων τα δικαιώματα παραβιάζονται μέσα από την πορνεία, την πορνογραφία, την κάθε είδους εκμετάλλευση, τον πόλεμο. Με τη νέα έκθεση της UNICEF⁸⁰ για τη σεξουαλική εκμετάλλευση, η UNICEF καλεί τις κυβερνήσεις, τα μέσα ενημέρωσης, τις επιχειρήσεις και το κοινό να λάβουν αυστηρά μέτρα για τη σεξουαλική βία κατά των παιδιών. Σε παγκόσμιο επίπεδο, σύμφωνα με εκτιμήσεις του ΟΗΕ, περίπου 150 εκατομμύρια κορίτσια

⁷⁹ Βασιλίας Πανταζής «Ανθρώπινα δικαιώματα - Δικαιώματα του παιδιού και εκπαίδευση» Διάδραση 2011, σελ 133

⁸⁰ UNICEF-Report, *Stopp sexuelle Ausbeutung!*“. Mit allen Daten zur Situation der Kinder in der Welt. Deutsche Erstaussgabe. Frankfurt, 2009

και 73 εκατομμύρια αγόρια κάτω των 18 ετών αναγκάζονται να έχουν ερωτικές σχέσεις. Όμως η ιστορία των δικαιωμάτων του παιδιού βρίσκεται ακόμη στις απαρχές της, μολονότι, σε αντίθεση με τις παραπάνω διαπιστώσεις, την πεμπτουςία της αποτελούν τα δικαιώματα των ίδιων των παιδιών, δηλαδή τα δικαιώματα εκείνα τα οποία τα ίδια τα παιδιά δύνανται να ασκούν ή, αλλιώς, η εγγύηση ότι τίποτε δε θα συμβεί παρά τη θέληση των παιδιών. Παρά το γεγονός ότι μετά τον Πρώτο Παγκόσμιο πόλεμο υπήρξαν διάφορες πρωτοβουλίες να παραχωρηθούν τέτοια δικαιώματα στα παιδιά, αυτές έμειναν εντούτοις απλές δηλώσεις προθέσεων ή απέκτησαν ισχύ μόνο περιστασιακά σε συγκεκριμένες περιοχές έξω από το πλαίσιο κρατικών νομοθεσιών. Μόνο με τη Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού που ψηφίστηκε από τα Ηνωμένα Έθνη το 1989 παραχωρήθηκαν στα παιδιά τέτοια δικαιώματα σε μορφή δεσμευτική και σύμφωνη με το Διεθνές Δίκαιο. Όμως και εδώ πρέπει να ληφθεί υπόψη το γεγονός ότι τα δικαιώματα αυτά αφενός αποτελούν μόνο ένα μικρό τμήμα του συνολικού κώδικα και αφετέρου ότι πρόκειται για δικαιώματα τα οποία διατυπώθηκαν από τους ενήλικες για τα παιδιά⁸¹.

4. ΠΡΟΣΦΥΓΑΣ-ΟΡΙΣΜΟΣ

Εφόσον λοιπόν δόθηκε μία συνοπτική εξέλιξη των δικαιωμάτων των ανθρώπων αλλά και των παιδιών ειδικότερα, ας ξεκινήσουμε την

⁸¹ Βασίλης Πανταζής «Ανθρώπινα δικαιώματα - Δικαιώματα του παιδιού και εκπαίδευση» Διάδραση 2011, σελ 133

καθαυτού εισαγωγή για το θέμα των ασυνόδευτων ανήλικων προσφύγων ξεκινώντας από τον ορισμό "πρόσφυγας".

Ο όρος πρόσφυγας είναι γνωστό στους περισσότερους ανθρώπους . Κοινές έννοιες των προσφύγων περιλαμβάνονται άνθρωποι που φεύγουν για τη ζωή τους για να ξεφύγουν από μια φυσική καταστροφή ή εμπόλεμη ζώνη . Παλαιότερα παραδείγματα μαζικών προσφυγικών ρευμάτων περιλαμβάνουν τον πόλεμο στα Βαλκάνια , τη γενοκτονία στη Ρουάντα και το Β 'Παγκόσμιο Πόλεμο . Η έννοια του όρου πρόσφυγας έχει να κάνει με τη τάση των εκδιωγμένων (λόγω συνθηκών) ανθρώπων να αναζητούν στις κοινωνίες μας για μεγάλο χρονικό διάστημα⁸².

Πρόσφυγες είναι ακόμα άτομα που διαφεύγουν τη δίωξη , όπως ορίζεται στη Σύμβαση της Γενεύης του 1951 ⁸³ και άλλων συνθηκών, πρόσωπα που διασχίζουν διεθνή σύνορα και παρέχεται προστασία από μια χώρα υποδοχής . Τονίζουμε πως σε καμιά περίπτωση δεν είναι μετανάστες ή άλλες ομάδες σε κίνηση . Οι πρόσφυγες έχουν ένα ξεχωριστό νομικό καθεστώς .

Οι πρόσφυγες δεν είναι μετανάστες. Οι πρόσφυγες δεν είναι σε καμία περίπτωση οι μόνοι άνθρωποι που ζουν εκτός της χώρας καταγωγής τους. Στη σημερινή παγκόσμια άνθρωποι του χωριού, συνεχώς εγκαταλείπουν τα σπίτια τους σε αναζήτηση νέων ευκαιριών . Μετανάστευση πέρα από τα σύνορα ή στο εσωτερικό μιας χώρας είναι μια πραγματικότητα για πολλές κοινωνίες σε όλο τον κόσμο⁸⁴ .

⁸² EUROPEAN COUNCIL OF REFUGEES AND EXILES- <http://www.ecre.org>

⁸³ Οικουμενική Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, Γενική Συνέλευση του ΟΗΕ, 10 Δεκεμβρίου 1948.

⁸⁴ EUROPEAN COUNCIL OF REFUGEES AND EXILES- <http://www.ecre.org>

Σε δημόσιες συζητήσεις η διάκριση μεταξύ προσφύγων και άλλων ατόμων σχετικά με την κίνηση είναι συχνά ασαφής . Είναι σημαντικό να θυμόμαστε , ωστόσο , ότι οι πρόσφυγες έχουν ξεχωριστή νομική υπόσταση. Οι πρόσφυγες αναγκάζονται να εγκαταλείψουν τη χώρα τους επειδή η ζωή τους είναι σε κίνδυνο . Οι μετανάστες και άλλες ομάδες σχετικά με την κίνηση κάνουν συχνά μια συνειδητή απόφαση για οικονομικούς και άλλους λόγους . Οι πρόσφυγες δεν έχουν αυτή την επιλογή . Οι πρόσφυγες αναγκάζονται να εγκαταλείψουν και χρειάζονται διεθνή προστασία . Αυτός είναι ο λόγος για εκατόν σαράντα επτά χώρες σε όλο τον κόσμο έχουν υπογράψει τη Σύμβαση της Γενεύης και χορήγησε πρόσφυγες ένα μοναδικό νομικό καθεστώς .

Η κατάσταση και ο νομικός ορισμός του πρόσφυγα ορίζονται στη Σύμβαση της Γενεύης του 1951 για το Καθεστώς των Προσφύγων , που έχει υπογραφεί και επικυρωθεί από όλα τα κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης . Οι διατάξεις της Σύμβασης της Γενεύης εφαρμόζονται μέσω της εθνικής νομοθεσίας κάθε χώρας .

4.1 ΥΠΑΤΗ ΑΡΜΟΣΤΕΙΑ ΤΩΝ ΗΝΩΜΕΝΩΝ ΕΘΝΩΝ

Η Ύπατη Αρμοστεία των Ηνωμένων Εθνών, λοιπόν, ⁸⁵ ιστορικά, είναι η Υπηρεσία του ΟΗΕ που παρέχει βοήθεια και προστασία στους πρόσφυγες. Ιδρύθηκε στις 14 Δεκεμβρίου 1950 από τη Γενική Συνέλευση του ΟΗΕ και άρχισε να λειτουργεί το 1951. Έχει έδρα την Γενεύη της Ελβετίας. Σκοπός της οργάνωσης σύμφωνα με την ιδρυτική της Διακήρυξη καθώς και την Σύμβαση σχετικά με το καθεστώς των προσφύγων η οποία εγκρίθηκε στις 25 Ιουλίου 1951 απ' την Γενική

⁸⁵ <http://www.unhcr.gr/>- Ύπατη Αρμοστεία των Ηνωμένων Εθνών

Συνέλευση του ΟΗΕ, είναι "να διασφαλίζει ότι κάθε άτομο έχει το δικαίωμα να ζητήσει άσυλο και να βρει καταφύγιο σε μια άλλη χώρα, με την προοπτική του εθελοντικού επαναπατρισμού, της τοπικής ένταξης στη χώρα ασύλου ή της μετεγκατάστασης σε τρίτη χώρα". Η Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες έχει τιμηθεί ακόμα με το Βραβείο Νόμπελ Ειρήνης. Από τις 15 Ιουνίου 2005, Ύπατος Αρμοστής του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες είναι ο Αντόνιο Γκουτιέρρες, πρώην πρωθυπουργός της Πορτογαλίας.

Το νομοθετικό Πλαίσιο της Ύπατης Αρμοστείας στηρίζεται Α) στη Σύμβαση της Γενεύης του 1951 και Β) το Πρωτόκολλο του 1967⁸⁶.

Α) Το πιο ευρέως χρησιμοποιούμενο νομικό ορισμό του πρόσφυγα που περιλαμβάνεται στη Σύμβαση της Γενεύης του 1951 σχετικά με το Καθεστώς των Προσφύγων, η οποία έχει υπογραφεί από εκατόν σαράντα επτά χώρες. Αυτά τα κράτη αναγνωρίζουν το δικαίωμα ενός ατόμου να εγκαταλείψουν τη χώρα τους, επειδή έχουν μια « ένα βάσιμο και δικαιολογημένο φόβο δίωξης» με βάση τη φυλή, τη θρησκεία, την εθνικότητα, τη συμμετοχή σε ιδιαίτερη κοινωνική ομάδα ή πολιτικών πεποιθήσεων⁸⁷.

Άλλοι ορισμοί βρίσκονται σε διεθνείς συμβάσεις όπως η Σύμβαση για τα Ειδικά Θέματα των Προβλημάτων των Προσφύγων στην Αφρική, η οποία έχει υπογραφεί από σαράντα πέντε χώρες και η Διακήρυξη της Καρθαγένης για τους Πρόσφυγες, Δημερίδα για τη Διεθνή Προστασία των Προσφύγων στην Κεντρική Αμερική, Μεξικό και Παναμά, που υπεγράφη κατά τριάντα πέντε χώρες.

⁸⁶ <http://www.unhcr.gr/>- Ύπατη Αρμοστεία των Ηνωμένων Εθνών, Νομοθετικό Πλαίσιο της Ύπατης Αρμοστείας.

⁸⁷ <http://www.unhcr.gr/>- Ύπατη Αρμοστεία των Ηνωμένων Εθνών, Σύμβαση της Γενεύης το 1951

Όλες αυτές οι συνθήκες περιγράφουν τη βασική ιδέα των ατόμων που αναγκάζονται να εγκαταλείψουν τη χώρα καταγωγής τους και να αναζητήσουν καταφύγιο σε μια ξένη γη .

Β) Το πρωτόκολλο σχετικά με το Καθεστώς των Προσφύγων⁸⁸ (επίσης γνωστή ως το Πρωτόκολλο της Νέας Υόρκης), τέθηκε σε ισχύ στις 4 Οκτωβρίου 1967. 146 χώρες είναι συμβαλλόμενα μέρη του Πρωτοκόλλου. Η Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών της Γενεύης του 1951 σχετικά με το Καθεστώς των Προσφύγων περιόρισε το καθεστώς του πρόσφυγα σε εκείνους των οποίων η κατάσταση είχε έρθει «ως αποτέλεσμα των γεγονότων που συνέβησαν πριν από την 1η Ιανουαρίου 1951», καθώς επίσης και δίνοντας τα κράτη μέρη της Σύμβασης τη δυνατότητα να το ερμηνεύσουμε αυτό ως "γεγονότα που συμβαίνουν στην Ευρώπη» ή «γεγονότα που συμβαίνουν στην Ευρώπη ή αλλού", το Πρωτόκολλο του 1967 ωστόσο κατάργησε τόσο τους χρονικούς όσο και γεωγραφικούς περιορισμούς. Έδωσε, επίσης, στα κράτη που είχαν προηγουμένως επικυρώσει τη Σύμβαση του 1951 και είχαν επιλέξει να χρησιμοποιήσουν το γεωγραφικό ορισμό, τη δυνατότητα να διατηρήσουν αυτόν τον περιορισμό. Το Πρωτόκολλο του 1967 και η Σύμβαση της Γενεύης αποτέλεσαν τη βάση του Νομοθετικού Πλαισίου της Ύπατης Αρμοστείας.

Η Ύπατη Αρμοστεία ξεκίνησε το έργο της μετά το τέλος του Δεύτερου Παγκοσμίου Πολέμου βοηθώντας περισσότερο από μισό εκατομμύριο πρόσφυγες. Τις επόμενες δεκαετίες ωστόσο, καθώς αυξανόταν συνεχώς ο αριθμός των ξεριζωμένων ανθρώπων παγκοσμίως, η λειτουργία της Υ.Α. παρατεινόταν για άλλα πέντε χρόνια. Το Δεκέμβριο του 2003, η Γενική

⁸⁸ <http://www.unhcr.gr/>- Ύπατη Αρμοστεία των Ηνωμένων Εθνών, Το Πρωτόκολλο της Ύπατης Αρμοστείας

Συνέλευση του ΟΗΕ αποφάσισε να άρει τον χρονικό περιορισμό στη λειτουργία της. Σήμερα, η Ύπατη Αρμοστεία διαθέτει 7.190 άτομα προσωπικό σε περισσότερες από 120 χώρες και βοηθάει περίπου 36,4 εκατομμύρια ανθρώπους παγκοσμίως. Εκτιμάται ότι υπάρχουν σήμερα περίπου 8,8 εκατομμύρια πρόσφυγες παγκοσμίως . Επιπλέον, υπάρχουν περίπου 2 εκατομμύρια ανθρώπους που ζουν σε καταστάσεις προσφυγικού και επιπλέον 4,8 εκατομμύρια Παλαιστίνιους πρόσφυγες . Υπολογίζονται από κοινού αυτό ανέρχεται σε περίπου 16 εκατομμύρια ανθρώπους . Όλοι αυτοί οι πρόσφυγες στηρίζονται από την Ύπατη Αρμοστεία.

Η Σύμβαση του Ο.Η.Ε για τους Πρόσφυγες (1951) καθώς και το ιδρυτικό κείμενο της Υ.Α. ορίζει τους πρόσφυγες ως ανθρώπους "που έχουν τραπεί σε φυγή από τη χώρα τους λόγω δικαιολογημένου φόβου δίωξης για λόγους φυλετικούς, θρησκευτικούς, εθνικής καταγωγής, πολιτικών πεποιθήσεων ή συμμετοχής σε ιδιαίτερη κοινωνική ομάδα, οι οποίοι δεν μπορούν ή δεν επιθυμούν να επιστρέψουν στην πατρίδα τους". Περιφερειακά κείμενα όπως η Σύμβαση του Οργανισμού Αφρικανικής Ενότητας για τους Πρόσφυγες (1969) και η Διακήρυξη της Καρταχένα στη Λατινική Αμερική (1984) διεύρυναν αυτόν τον ορισμό ώστε να καλύπτει και ανθρώπους που έχουν τραπεί σε φυγή λόγω πολέμου ή ένοπλης σύρραξης⁸⁹.

Η κυριότερη αρμοδιότητα της Υ.Α., γνωστή ως "διεθνής προστασία", είναι να διασφαλίζει το σεβασμό των θεμελιωδών δικαιωμάτων των προσφύγων, περιλαμβανομένης της δυνατότητάς τους να αιτούνται άσυλο, και το δικαίωμά τους να μην επιστρέφονται χωρίς τη θέλησή τους σε χώρα όπου έχουν λόγους να φοβούνται δίωξη. Ο οργανισμός προάγει

⁸⁹ <http://www.unhcr.gr/>- Ύπατη Αρμοστεία των Ηνωμένων Εθνών, Νομοθετικό Πλαίσιο της Ύπατης Αρμοστείας.

τις διεθνείς συμφωνίες για τους πρόσφυγες, παρακολουθεί τη συμμόρφωση των κυβερνήσεων με το διεθνές δίκαιο και παρέχει υλική βοήθεια όπως τροφή, νερό, στέγη και ιατρική περίθαλψη σε κατατρεγμένους αμάχους⁹⁰.

Η Υ.Α. αναζητά, επίσης, μία από τις τρεις μόνιμες λύσεις για τους πρόσφυγες⁹¹. Ο εθελοντικός επαναπατρισμός είναι η προτιμότερη λύση για τους περισσότερους πρόσφυγες του κόσμου. Ωστόσο, αυτό δεν είναι πάντα εφικτό, και σε αυτές τις περιπτώσεις, η Υ.Α. βοηθά τους ανθρώπους να ξαναχτίσουν τη ζωή τους κάπου αλλού - είτε σε χώρες όπου αναζήτησαν αρχικά άσυλο, είτε σε τρίτες χώρες που είναι διατεθειμένες να τους δεχτούν.

Κατά καιρούς, ο Γενικός Γραμματέας του ΟΗΕ έχει ζητήσει από την Υ.Α. να βοηθήσει ομάδες εκτοπισμένων στο εσωτερικό της χώρας τους ανθρώπων, ο αριθμός των οποίων έχει αυξηθεί δραματικά μετά τη λήξη του Ψυχρού Πολέμου, εξαιτίας της αύξησης του αριθμού των εθνικών και εμφύλιων συγκρούσεων ανά τον κόσμο.

Οι άνθρωποι αυτοί δεν έχουν διασχίσει διεθνή σύνορα και συνεπώς δεν προστατεύονται από τις ίδιες διεθνείς συμβάσεις που καλύπτουν τους πρόσφυγες. Ωστόσο, η κατάστασή τους μοιάζει πολύ με αυτή των προσφύγων και μια συντονισμένη επιχείρηση βοήθειας είναι η πιο λογική και ενδεδειγμένη λύση, ειδικά σε περιπτώσεις επαναπατρισμού, όπου οι εκτοπισμένοι στο εσωτερικό της χώρας πληθυσμοί βρίσκονται συχνά στις ίδιες περιοχές με τους επαναπατριζόμενους πρόσφυγες και έχουν λίγο - πολύ τις ίδιες ανάγκες.

⁹⁰ <http://www.unhcr.gr/>- Ύπατη Αρμοστεία των Ηνωμένων Εθνών, Νομοθετικό Πλαίσιο της Ύπατης Αρμοστείας.

⁹¹ <http://www.unhcr.gr/>- Ύπατη Αρμοστεία των Ηνωμένων Εθνών, Νομοθετικό Πλαίσιο της Ύπατης Αρμοστείας.

Τονίζεται ότι τα προγράμματα της Υ.Α⁹². χρηματοδοτούνται από εθελοντικές εισφορές, κυρίως των κυβερνήσεων, αλλά και άλλων φορέων, όπως ιδιωτών και οργανισμών. Λαμβάνει επίσης από τον τακτικό προϋπολογισμό του ΟΗΕ μια μικρή εισφορά για την κάλυψη μέρους των διοικητικών της εξόδων.

4.2 ΥΠΑΤΗ ΑΡΜΟΣΤΕΙΑ ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΠΡΟΣΦΥΓΕΣ

Τα Ηνωμένα Έθνη της έδωσαν την εντολή να^{93,94}

- καθοδηγεί και να συντονίζει την δράση για την προστασία των προσφύγων παγκοσμίως και για την επίλυση των προβλημάτων τους
- εξασφαλίζει ότι όλοι οι πρόσφυγες μπορούν να ασκήσουν το δικαίωμα να ζητήσουν άσυλο και να βρουν ασφαλές καταφύγιο σε κάποια άλλη χώρα, καθώς και να επιστρέψουν εθελοντικά στην πατρίδα τους παράλληλα όμως αναζητά και λύσεις για τη κατάσταση των προσφύγων
- επιδιώκει να μειώσει τις περιπτώσεις αναγκαστικού εκτοπισμού, ενθαρρύνοντας τις κυβερνήσεις και άλλους φορείς να δημιουργούν συνθήκες που προάγουν την προστασία των ανθρώπινων δικαιωμάτων και την ειρηνική διευθέτηση των διαφορών

⁹² <http://www.unhcr.gr/>- 'Υπατη Αρμοστεία των Ηνωμένων Εθνών, Νομοθετικό Πλαίσιο της 'Υπατης Αρμοστείας.

⁹³ <http://www.unhcr.gr/>- 'Υπατη Αρμοστεία των Ηνωμένων Εθνών, Νομοθετικό Πλαίσιο της 'Υπατης Αρμοστείας.

⁹⁴ THE UNITED NATIONS HIGH COMMISSIONER FOR REFUGEES: www.unhcr.ch

- επιδιώκει ενεργά να ενισχύσει την επανένταξη των παλινοστούντων προσφύγων στην χώρα καταγωγή τους, αποτρέποντας έτσι νέες καταστάσεις που δημιουργούν πρόσφυγες
- προσφέρει προστασία και βοήθεια σε πρόσφυγες και άλλα άτομα χωρίς διακρίσεις, με βάση τις ανάγκες τους και ανεξάρτητα από την φυλή, την θρησκεία, τις πολιτικές τους πεποιθήσεις ή το φύλο τους
- Φροντίζει να υπάρχει ίση μεταχείριση γυναικών, ανδρών αλλά φροντίζει ιδιαίτερα τα παιδιά-πρόσφυγες
- συνεργάζεται με κυβερνήσεις, περιφερειακούς οργανισμούς, διεθνείς και μη κυβερνητικές οργανώσεις
- Τέλος, τάσσεται υπέρ της αρχής της συμμετοχής, συμβουλευόμενη τους πρόσφυγες για τις αποφάσεις που επηρεάζουν την ζωή τους. Μέσω των δραστηριοτήτων της υπέρ των προσφύγων και των εκτοπισμένων ατόμων, η Ύπατη Αρμοστεία προωθεί επίσης τους στόχους και τις αρχές του Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών: την διατήρηση της διεθνούς ειρήνης και ασφάλειας, την ανάπτυξη φιλικών σχέσεων μεταξύ των εθνών και την προώθηση του σεβασμού των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και των θεμελιωδών ελευθεριών.

4.3 ΤΟ ΓΡΑΦΕΙΟ ΤΗΣ ΥΠΑΤΗΣ ΑΡΜΟΣΤΕΙΑΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Η Υ.Α. στην Ελλάδα⁹⁵ ιδρύθηκε τον Μάρτιο του 1952. Από τον Ιανουάριο του 2007 λειτουργεί ως Εθνικό Γραφείο της Υ.Α, υπό την εποπτεία της Περιφερειακής Αντιπροσωπείας της Υ.Α. για τη Νότια Ευρώπη που εδρεύει στη Ρώμη⁹⁶. Το 2013 το Γραφείο υλοποιεί δράσεις που πραγματοποιούνται από 14 μέλη του προσωπικού της Υ.Α., 4 συμβούλους (UNOPS) και 37 άτομα συνεργαζόμενο προσωπικό, οι οποίοι απασχολούνται σε δράσεις σχετικές με τη μεταρρύθμιση του ασύλου.

Η Ύπατη Αρμοστεία στην Ελλάδα συνεργάζεται με την ελληνική κυβέρνηση, τις μη κυβερνητικές οργανώσεις (ΜΚΟ), τα μέσα ενημέρωσης και την κοινωνία των πολιτών για την προστασία των προσφύγων και των αιτούντων άσυλο. Κύριος κυβερνητικός εταίρος της Ύπατης Αρμοστείας είναι το Υπουργείο Δημόσιας Τάξης και Προστασίας του Πολίτη και οι υπηρεσίες του, συμπεριλαμβανομένης της νεοσυσταθείσας Υπηρεσίας Ασύλου, της Αρχής Προσφυγών και της Υπηρεσίας Πρώτης Υποδοχής. Η Ύπατη Αρμοστεία συνεργάζεται, επίσης, στενά με τη Γενική Διεύθυνση Πρόνοιας (Υπουργείο Εργασίας, Κοινωνικής Ασφάλισης και Πρόνοιας). Οι επιχειρησιακοί εταίροι και οι εταίροι υλοποίησης προγραμματικών συμφωνιών της Ύπατης Αρμοστείας περιλαμβάνουν το Κέντρο Συμπαράστασης Παλινοστούντων Μεταναστών Οικουμενικό Πρόγραμμα Προσφύγων ,

⁹⁵ <http://www.unhcr.gr/>- Ύπατη Αρμοστεία των Ηνωμένων Εθνών, Το γραφείο της Ύπατης Αρμοστείας στην Ελλάδα

⁹⁶ <http://www.unhcr.gr/>- Ύπατη Αρμοστεία των Ηνωμένων Εθνών, Το γραφείο της Ύπατης Αρμοστείας στην Ελλάδα <http://www.unhcr.gr/genikes-plirofories/ellada.html>

το Ελληνικό Συμβούλιο για τους Πρόσφυγες , την Ελληνική Ένωση για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου, τη ΜΕΤΑδραση, την Εθνική Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου , την PRAKSIS, τη Διεθνή Καθολική Επιτροπή Μετανάστευσης . Η Ύπατη Αρμοστεία και η ΕΕΔΑ συντονίζουν από κοινού το «Δίκτυο Καταγραφής Περιστατικών Ρατσιστικής Βίας», το οποίο αποτελείται από 33 οργανώσεις και φορείς της κοινωνίας των πολιτών ως μέλη. Η Ύπατη Αρμοστεία συνεργάζεται στενά με τον Διεθνή Οργανισμό Μετανάστευσης στην Ελλάδα, τον Συνήγορο του Πολίτη, την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, την Ευρωπαϊκή Υπηρεσία Υποστήριξης για το Άσυλο και τις Ομάδες Στήριξης Ασύλου που έχουν αναπτυχθεί στην Ελλάδα, ενώ είναι ενεργό μέλος της Ομάδας του ΟΗΕ στην Ελλάδα.

5. ΠΡΟΣΦΥΓΕΣ ΚΑΙ ΠΡΟΣΦΥΓΕΣ ΑΙΤΟΥΝΤΕΣ ΑΣΥΛΟ

Όλα τα κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης κάνουν διάκριση μεταξύ των αιτούντων άσυλο και των προσφύγων . Ένας αιτών άσυλο πρόσφυγας είναι ένα πρόσωπο που υποβάλλει αίτηση για το καθεστώς του πρόσφυγα. Στον αιτών άσυλο πρόσφυγα δεν χορηγείται το καθεστώς του πρόσφυγα , εκτός εάν το κράτος μέλος αποφασίσει ότι πληρούν τις προϋποθέσεις , μετά από μια ορισμένη νομική διαδικασία⁹⁷ .

Το άρθρο 18 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ ορίζει ότι: « Το δικαίωμα ασύλου διασφαλίζεται τηρουμένων των κανόνων της Σύμβασης της Γενεύης της 28ης Ιουλίου 1951 και το Πρωτόκολλο της 31ης Ιανουαρίου 1967 σχετικά με το καθεστώς των προσφύγων και

⁹⁷ <http://www.unhcr.gr/>- Ύπατη Αρμοστεία των Ηνωμένων Εθνών, Το γραφείο της Ύπατης Αρμοστείας στην Ελλάδα

σύμφωνα με τη Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση και στη Συνθήκη για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης " .

5.1 ΚΟΙΝΟ ΕΥΡΩΠΑΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ ΑΣΥΛΟΥ (ΑΣΥΛΟ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΗ)

Η Ευρωπαϊκή Ένωση (Ε.Ε.) έχει δεσμευτεί για τη δημιουργία ενός Κοινού Ευρωπαϊκού Συστήματος Ασύλου⁹⁸, που θα βασίζεται στην πλήρη και απόλυτη εφαρμογή της Σύμβασης της Γενεύης του 1951, θεματοφύλακας της οποίας είναι η Ύπατη Αρμοστεία. Η Ε.Ε. διαδραματίζει σημαντικό ρόλο σε θέματα ασύλου και μετεγκατάστασης εντός και εκτός της Ε.Ε., ενώ η Ευρωπαϊκή νομοθεσία και πρακτική επηρεάζει σε μεγάλο βαθμό την ανάπτυξη μηχανισμών προστασίας προσφύγων σε άλλες χώρες.

Τα Όργανα της Ε.Ε., όπως το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και το Δικαστήριο της Ε.Ε., έχουν νομοθετική, εκτελεστική και δικαστική εξουσία σε τομείς που έχουν άμεση σχέση με το πεδίο αρμοδιότητας της Ύπατης Αρμοστείας⁹⁹.

Για όλους αυτούς τους λόγους, η Ύπατη Αρμοστεία παρακολουθεί από πολύ κοντά την Ευρωπαϊκή νομοθεσία και πολιτική. Δίνει ιδιαίτερη σημασία στην προώθηση του σεβασμού των διεθνών κανόνων προστασίας στην Ευρωπαϊκή νομοθεσία και πολιτική ενώ σχολιάζει και

⁹⁸ Advancing Social Justice In Europe and Worldwide –solidar.org

⁹⁹ EUROPEAN COUNCIL OF REFUGEES AND EXILES, <http://www.ecre.org>,

παίρνει θέση σε ένα ευρύ φάσμα θεμάτων αναφορικά με την προστασία των προσφύγων, τη μετεγκατάσταση και την ένταξη στα 27 κράτη μέλη της Ε.Ε.

Τα κράτη μέλη της Ε.Ε. ¹⁰⁰ διατηρούν σε μεγάλο βαθμό την κυριαρχία στο τρόπο που αντιμετωπίζονται οι πρόσφυγες και οι πρόσφυγες αιτούντες άσυλο. Αυτό σημαίνει ότι οι συνθήκες και τα οφέλη των αιτούντων άσυλο και των προσφύγων που λαμβάνονται σε κάθε κράτος μέλος της ΕΕ μπορεί να διαφέρουν σημαντικά από κράτος σε κράτος. Τα κράτη μέλη της ΕΕ έχουν λάβει τα πρώτα βήματα στην προσπάθεια τους να εναρμονιστεί η μεταχείριση των αιτούντων άσυλο και των προσφύγων που διαβιούν στην επικράτειά τους . Το Κοινό Ευρωπαϊκό Σύστημα Ασύλου είναι η κινητήρια δύναμη πίσω από αυτή την εναρμόνιση και περιλαμβάνει μια σειρά από νομοθετικές πράξεις που καλύπτουν θέματα όπως ποιο κράτος μέλος είναι αρμόδιο για την εκδίκαση ενός αιτήματος ασύλου , τις διαδικασίες που πρέπει να χρησιμοποιούνται κατά την επανεξέταση της αίτησης χορήγησης ασύλου και τις συνθήκες διαβίωσης εν αναμονή της απόφασης .

Το Κοινό Ευρωπαϊκό Σύστημα Ασύλου , δεν έχει, ωστόσο την αρμοδιότητα, να εξαλειφθούν διαφορές στον τρόπο που τα κράτη μέλη αντιμετωπίζουν τους αιτούντες άσυλο και τους πρόσφυγες . Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και τα κράτη μέλη συνεπώς διαπραγματεύονται αναθεωρήσεις της υφιστάμενης νομοθεσίας που έχουν προταθεί από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή .

¹⁰⁰ Advancing Social Justice In Europe and Worldwide –solidar.org

Υπόμνημα της Ευρωπαϊκής Ένωσης για τους πρόσφυγες και τους πρόσφυγες αιτούντες άσυλο αναφέρει ότι: 1) οι αιτούντες άσυλο είναι άτομα που έχουν υποβάλει αίτηση για το καθεστώς του πρόσφυγα , εν αναμονή της νομικής διαδικασίας, 2) οι πρόσφυγες είναι τα άτομα που λαμβάνουν προστασία δυνάμει της Σύμβασης της Γενεύης σε ένα κράτος μέλος, 3) τα κράτη μέλη να λαμβάνουν αποφάσεις σχετικά με το πώς οι αιτούντες άσυλο και οι πρόσφυγες αντιμετωπίζονται και 4) το Κοινό Ευρωπαϊκό Σύστημα Ασύλου είναι ένα πρώτο βήμα προς τη θέσπιση εναρμονισμένων προτύπων για τους αιτούντες άσυλο και τους πρόσφυγες στην Ευρωπαϊκή Ένωση .

Τα τελευταία χρόνια η Ευρωπαϊκή Ένωση (ΕΕ) έχει επικεντρωθεί όλο και περισσότερο όσον αφορά τις πολιτικές ασύλου και μετανάστευσης της για την καταπολέμηση των παράνομων εισόδων .

5.2 ΠΡΟΣΦΥΓΕΣ ΚΑΙ ΠΡΟΣΦΥΓΕΣ ΑΙΤΟΥΝΤΕΣ ΑΣΥΛΟ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Η Ελλάδα είναι συμβαλλόμενο μέρος της Σύμβασης του 1951 ¹⁰¹ για το Καθεστώς των Προσφύγων και μέλος της Εκτελεστικής Επιτροπής της Ύπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες (Υ.Α.), που σήμερα αποτελείται από 87 χώρες. Η Ελλάδα, ως χώρα στα εξωτερικά σύνορα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, δέχεται σημαντικό αριθμό υπηκόων τρίτων χωρών, συμπεριλαμβανομένων και προσφύγων, οι οποίοι φθάνουν στη χώρα σε μικτές μεταναστευτικές ομάδες από την ξηρά και τη θάλασσα. Σύμφωνα με επίσημα στατιστικά στοιχεία, μεταξύ Ιανουαρίου και

¹⁰¹ <http://www.unhcr.gr/>- Ύπατη Αρμοστεία των Ηνωμένων Εθνών, Πρόσφυγες και πρόσφυγες αιτούντες άσυλο

Οκτωβρίου 2013 συνελήφθησαν περίπου 35.719 άτομα για παράτυπη είσοδο και διαμονή, από τα οποία τα 10.227 σε περιοχές που συνορεύουν με την Τουρκία και στα οποία περιλαμβάνεται αυξανόμενος αριθμός Σύρων. Κατά την ίδια περίοδο του 2013, καταγράφηκαν περίπου 6.881 νέες αιτήσεις ασύλου, συμπεριλαμβανομένων και των αιτήσεων μετά την έναρξη λειτουργίας της νέας διαδικασίας ασύλου (υπό την αρμοδιότητα της Υπηρεσίας Ασύλου και της Αρχής Προσφυγών) τον Ιούνιο του 2013. Από το 2010, η Ελλάδα βρίσκεται στη διαδικασία υλοποίησης σημαντικής μεταρρύθμισης του συστήματος ασύλου. Οι βασικοί στόχοι και οι δράσεις της μεταρρύθμισης αντανακλώνται στο «Ελληνικό Σχέδιο Δράσης για τη Διαχείριση Ασύλου και Μετανάστευσης», το οποίο αναθεωρήθηκε τον Ιανουάριο του 2013. Η Ύπατη Αρμοστεία (Υ.Α.) στηρίζει ενεργά τις προσπάθειες για τη μεταρρύθμιση του συστήματος ασύλου στην Ελλάδα.

6. ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΠΡΟΣΦΥΓΩΝ

Η Προστασία των προσφύγων ¹⁰²εκτείνεται όχι μόνο στο τομέα της Νομικής Προστασίας, πώς προστατεύονται δηλαδή οι πρόσφυγες μέσα από το Νομικό Πλαίσιο της Σύμβασης αλλά και της κατοχύρωσης των δικαιωμάτων τους όσο και τι μπορεί να πραγματοποιηθεί στη πράξη από τις χώρες υποδοχής τους. Η προστασία επεκτείνεται τόσο Ευρωπαϊκά όσο και Ελλαδικά. Παρακάτω αναφέρομαι στη Νομική Προστασία των προσφύγων γενικά, τη προστασία των προσφύγων από την Ευρώπη όσο

¹⁰² ¹⁰² <http://www.unhcr.gr/>- Ύπατη Αρμοστεία των Ηνωμένων Εθνών, Πρόσφυγες-Προστασία Προσφύγων

και τη χώρα της Ελλάδας που είναι και ο χώρος που μας ενδιαφέρει περισσότερο.

6.1 ΝΟΜΙΚΗ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΩΝ ΠΡΟΣΦΥΓΩΝ

Χρησιμοποιώντας τη Σύμβαση του 1951 ως βασικό της εργαλείο, η Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες φροντίζει για την προστασία 36.4 εκατομμυρίων ξεριζωμένων ανθρώπων ανά τον κόσμο. Προασπίζει τα βασικά ανθρώπινα δικαιώματα των προσφύγων και μεριμνά έτσι ώστε να μην επαναπροωθηθούν χωρίς τη συγκατάθεσή τους σε μία χώρα όπου θα υποστούν διώξεις. Βοηθά στον επαναπατρισμό τους όταν το επιτρέψουν οι συνθήκες, στην ενσωμάτωσή τους στις χώρες παροχής ασύλου ή στη μετεγκατάστασή τους σε τρίτες χώρες. Η Ύπατη Αρμοστεία προάγει διεθνείς συμφωνίες για τους πρόσφυγες, βοηθά τις κυβερνήσεις να αναπτύξουν δομές ασύλου και έχει αναλάβει το ρόλο του διεθνούς παρατηρητή σε ζητήματα προσφύγων.

Να τονίσουμε ότι Νομοθετικό Πλαίσιο και προστασία υπάρχει ειδικότερα για τις γυναίκες, τα παιδιά και τους νοθογενείς αλλά βασικός άξονας δικής μας μελέτης αποτελούν οι ανήλικοι ασυνόδευτοι πρόσφυγες στους οποίους θα αναφερθούμε παρακάτω αναλυτικά.

6.2 ΝΟΜΙΚΗ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΩΝ ΠΡΟΣΦΥΓΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΕΙΔΙΚΟΤΕΡΑ

Τον Αύγουστο του 2010, η Ελλάδα κατέθεσε στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή ένα Εθνικό Σχέδιο Δράσης¹⁰³ για το Άσυλο και τη Διαχείριση των Μεταναστευτικών Ροών, το οποίο επικαιροποίησε τον Ιανουάριο του 2013. Το Εθνικό Σχέδιο Δράσης περιλαμβάνει περιγραφή των προγραμματισμένων δράσεων της ελληνικής κυβέρνησης για τα θέματα πρώτης υποδοχής, το νέο σύστημα ασύλου, την υποδοχή των αιτούντων άσυλο, των ευάλωτων ομάδων και των ασυνόδευτων ανηλίκων, τα προαναχωρησιακά κέντρα κράτησης, τις επιστροφές και τον έλεγχο συνόρων.

Τον Ιανουάριο του 2011, υιοθετήθηκε ο νέος Νόμος (3907/2011), για την αναμόρφωση του συστήματος ασύλου στην Ελλάδα. Ο νέος νόμος προβλέπει τη δημιουργία αυτοτελούς Υπηρεσίας Ασύλου και ενός συστήματος υποδοχής και διαπίστωσης του «προφίλ» και των αναγκών όσων εισέρχονται στην Ελλάδα χωρίς τις νόμιμες διατυπώσεις, συμπεριλαμβανομένων και ατόμων που επιθυμούν να ζητήσουν άσυλο.

Στις 7 Ιουνίου 2013, ξεκίνησε η λειτουργία του Περιφερειακού Γραφείου Ασύλου Αττικής, καθώς και η εφαρμογή της νέας διαδικασίας ασύλου, που ρυθμίζεται πλέον από το Π.Δ. 113/2013. Όσον αφορά στην εξέταση των αιτημάτων ασύλου που έχουν ήδη καταγραφεί από την αστυνομία, αυτή παραμένει στην αρμοδιότητα των αστυνομικών διευθύνσεων ανά τη χώρα. Η έναρξη λειτουργίας της νέας Υπηρεσίας Ασύλου και το νέο νομοθετικό πλαίσιο για τη διαδικασία ασύλου σηματοδοτούν μια ιδιαίτερα θετική εξέλιξη, που πρέπει να στηριχθεί περαιτέρω για την

¹⁰³ ¹⁰³ <http://www.unhcr.gr/>- Ύπατη Αρμοστεία των Ηνωμένων Εθνών, Νομική Προστασία των Προσφύγων στην Ελλάδα

ολοκλήρωση της μετάβασης σε ένα δίκαιο και αποτελεσματικό σύστημα ασύλου στην Ελλάδα.

Επίσης, από τον Μάρτιο του 2013 λειτουργεί το πρώτο Κέντρο Πρώτης Υποδοχής (ΚΕ.Π.Υ.), στην περιοχή του Έβρου. Παρά τις ελλείψεις σε αναγκαίο προσωπικό και τις δυσκολίες για πραγματοποίηση των αναγκαίων παραπομπών σε δομές προστασίας, η λειτουργία του πρώτου ΚΕ.Π.Υ. έχει σηματοδοτήσει μια καθοριστική βελτίωση σχετικά με την καταγραφή και ταυτοποίηση των νέο-εισερχομένων, καθώς επίσης και με την κάλυψη των βασικών αναγκών τους, συμπεριλαμβανομένης της ιατρικής και ψυχολογικής στήριξης και της παροχής ενημέρωσης για τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις τους σε γλώσσα που κατανοούν. Ιδιαίτερης σημασίας παραμένει η ανάγκη για ενίσχυση της Υπηρεσίας Πρώτης Υποδοχής, μέσω της δημιουργίας Κέντρων Πρώτης Υποδοχής ή ανάπτυξης κινητών ομάδων σε βασικά σημεία εισόδου της χώρας, ιδίως στα νησιά του Ανατολικού Αιγαίου που αντιμετωπίζουν αυξημένο αριθμό αφίξεων¹⁰⁴.

Τέλος, σημαντική εξέλιξη αποτελεί η δυνατότητα της Υπηρεσίας Πρώτης Υποδοχής να ιδρύει και να εποπτεύει Δομές Φιλοξενίας αιτούντων άσυλο και ασυνόδευτων ανηλίκων (άρθρο 110, Ν. 4172/2013) προς υλοποίηση των υποχρεώσεων της χώρας που πηγάζουν από την Ευρωπαϊκή Οδηγία 2013/33/ΕΕ, την οποία η χώρα οφείλει να ενσωματώσει έως τις 20 Ιουλίου 2015.

¹⁰⁴ ¹⁰⁴ <http://www.unhcr.gr/>- 'Υπατη Αρμοστεία των Ηνωμένων Εθνών, Το Κ.Ε.Π.Υ στην Ελλάδα

7. ΑΣΥΝΟΔΕΥΤΟΙ ΑΝΗΛΙΚΟΙ (ΠΑΙΔΙΑ) ΠΡΟΣΦΥΓΕΣ

Ο τομέας των προσφύγων είναι ένα θέμα πολύ σημαντικό που αφορά όλες τις χώρες γενικότερα αλλά και την Ελλάδα ειδικότερα. Όμως, πληγή για το θέμα 'πρόσφυγες' αποτελούν τα παιδιά πρόσφυγες και ειδικότερα τα ανήλικα που δραπετεύουν από τις χώρες τους, οι οποίες βρίσκονται σε εμπόλεμη σύρραξη, και προσπαθούν να βρουν λίγη ηρεμία στις χώρες υποδοχής. Μια από τις χώρες αυτές της υποδοχής είναι και η Ελλάδα, κυρίως θα έλεγα η Ελλάδα γιατί αποτελεί το σταυροδρόμι τεσσάρων χωρών αλλά και είναι ένα μέρος που βρέχεται σχεδόν σε όλο το μέρος της από θάλασσα και έτσι κάνει ευκολότερη την εισροή των προσφύγων αλλά και ειδικότερα των παιδιών-προσφύγων που εισέρχονται στη χώρα μας¹⁰⁵.

Από τα 36 περίπου εκατομμύρια άτομα για τα οποία φροντίζει η Ύπατη Αρμοστεία, τα μισά σχεδόν είναι παιδιά. Παιδιά που είναι πρόσφυγες, αιτούντες άσυλο ή ανιθαγενή, καθώς και παιδιά που επαναπατρίζονται ή βρίσκονται εκτοπισμένα στο εσωτερικό της χώρας τους. Η Ύπατη Αρμοστεία δίνει μεγάλη σημασία στην αντιμετώπιση των αναγκών όλων των παιδιών που εμπíπτουν στην εντολή της. Μαζί με άλλες οργανώσεις, στοχεύει στο να προσφέρει προστασία, τροφή, νερό, καταφύγιο, υγειονομική περίθαλψη, εκπαίδευση και να φροντίσει για την ασφάλεια, την ανάπτυξη και την ευημερία τους.

¹⁰⁵ <http://www.unhcr.gr/>- Ύπατη Αρμοστεία των Ηνωμένων Εθνών, Ασυνόδευτα Παιδιά Πρόσφυγες

7.1 ΟΡΙΣΜΟΣ ΑΣΥΝΟΔΕΥΤΩΝ ΑΝΗΛΙΚΩΝ ΠΡΟΣΦΥΓΩΝ

Τα ασυνόδευτα παιδιά είναι ηλικίας κάτω των 18 ετών, βρίσκονται εκτός της χώρας καταγωγής τους και έχουν αποχωριστεί από τους δύο γονείς τους ή τον προηγούμενο, κατά το νόμο ή το έθιμο, υπεύθυνο για τη φροντίδα τους. Κάποια παιδιά είναι παντελώς μόνα, ενώ, άλλα που εμπίπτουν επίσης στο Ευρωπαϊκό Πρόγραμμα¹⁰⁶ για τα Ασυνόδευτα Παιδιά, μπορεί να ζουν με μέλη της ευρύτερης οικογένειάς τους που δεν είναι κατ' ανάγκη υπεύθυνα, κατά το νόμο ή το έθιμο, για τη φροντίδα τους. Όλα αυτά τα παιδιά είναι ασυνόδευτα και δικαιούνται διεθνή προστασία δυνάμει διαφόρων, ευρέως φάσματος, διεθνών και περιφερειακών κειμένων. Το Ευρωπαϊκό Πρόγραμμα για τα Ασυνόδευτα Παιδιά χρησιμοποιεί τον όρο «χωρισμένα από την οικογένειά τους παιδιά»¹ αντί του όρου «ασυνόδευτα» επειδή ορίζει ακριβέστερα τα ουσιαστικά προβλήματα που αντιμετωπίζουν. Κυρίως, ότι δεν απολαμβάνουν την επιμέλεια και την προστασία των γονέων τους ή των υπεύθυνων για τη φροντίδα τους και κατά συνέπεια υποφέρουν κοινωνικά και ψυχολογικά από το χωρισμό.

Παρότι κάποια χωρισμένα από την οικογένειά τους παιδιά είναι «συνοδευόμενα» όταν φθάνουν στην Ευρώπη, οι ενήλικες που τα συνοδεύουν μπορεί να μην είναι ικανοί ή κατάλληλοι να αναλάβουν την ευθύνη της προστασίας τους. Οι επαγγελματίες που εργάζονται με αυτήν την ομάδα των παιδιών οφείλουν να γνωρίζουν ότι, ακόμα και όταν

¹⁰⁶ THE UNITED NATIONS HIGH COMMISSIONER FOR REFUGEES: www.unhcr.ch, Ορισμός των ασυνόδευτων προσφύγων

υπάρχει κάποιος υπεύθυνος για τη φροντίδα του παιδιού, στην πραγματικότητα το παιδί είναι χωρισμένο από την οικογένειά του και ενδέχεται να μην ικανοποιούνται πλήρως οι ανάγκες του.

Η προστασία είναι απαραίτητη επειδή τα ασυνόδευτα παιδιά στερούνται τη φροντίδα του γονέα ή άλλου υπεύθυνου για τη φροντίδα τους. Οι βιώσιμες και ασφαλείς λύσεις για τα ασυνόδευτα παιδιά απαιτούν την ενδελεχή εξέταση και αξιολόγηση της κατάστασης που επικρατεί στη χώρα καταγωγής και στη χώρα διαμονής τους. Επομένως είναι καθοριστικής σημασίας τα μέτρα προστασίας να είναι σύμφωνα με τη νομοθεσία ασύλου και τη νομοθεσία καθορισμού του καθεστώτος του πρόσφυγα, με τα διεθνή κριτήρια προστασίας των δικαιωμάτων των παιδιών και των δικαιωμάτων του ανθρώπου, με το διεθνές δίκαιο και με την εθνική νομοθεσία.

7.2 ΑΣΥΝΟΔΕΥΤΑ ΠΑΙΔΙΑ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΗ ΚΑΙ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΕΙΔΙΚΟΤΕΡΑ

Είναι διάφοροι οι λόγοι της παρουσίας των ασυνόδευτων παιδιών στην Ευρώπη¹⁰⁷. Τα ασυνόδευτα παιδιά μπορεί να ταξιδεύουν προς ή εντός της Ευρώπης αναζητώντας άσυλο, λόγω του φόβου δίωξης ή της έλλειψης προστασίας στη χώρα καταγωγής τους που οφείλεται στην παραβίαση των δικαιωμάτων του ανθρώπου, στις ένοπλες συρράξεις ή στις αναταραχές. Τα ασυνόδευτα παιδιά μπορεί να αναζητούν άλλες μορφές

¹⁰⁷ <http://www.unhcr.gr/>- Ύπατη Αρμοστεία των Ηνωμένων Εθνών, Ασυνόδευτα Παιδιά Πρόσφυγες στην Ελλάδα

προστασίας, επειδή είναι θύματα εμπορίας ανθρώπων για σεξουαλικούς ή για άλλους λόγους εκμετάλλευσης ή επειδή ταξίδεψαν προς ή εντός της Ευρώπης για να διαφύγουν καταστάσεις σοβαρών στερήσεων ή επειδή αναζητούν νέες ευκαιρίες και καλλίτερη ζωή. Κάποια ασυνόδευτα παιδιά μπορεί να έχουν ανάγκη προστασίας από την ενδοοικογενειακή βία και την κακοποίηση που υφίστανται στο οικογενειακό τους περιβάλλον ή από τις διακρίσεις ή τις κακοποιήσεις που οφείλονται στο φύλο τους ή όταν έχουν εμπλακεί σε ένοπλες συγκρούσεις ή έχουν υπηρετήσει σε στρατιωτικά σώματα καθοιονδήποτε άλλον τρόπο – αυτά τα παιδιά δεν πρέπει να θεωρούνται ούτε να αντιμετωπίζονται ως εγκληματίες: κατ' αρχήν πρέπει να απολαμβάνουν τη μεταχείριση που επιφυλάσσεται στα παιδιά που είναι θύματα βίας¹⁰⁸. Κάποια ασυνόδευτα παιδιά φθάνουν στην Ευρώπη για να συνενωθούν με μέλη της οικογένειάς τους που ήδη βρίσκονται στην Ευρώπη, όταν ελλείψει προγραμμάτων νομιμοποίησης των μεταναστών ή εξαιτίας των περιορισμών που θέτουν οι διαδικασίες της οικογενειακής επανένωσης καθίσταται ανέφικτη η νόμιμη επανένωση ή η επανένωση σε εύλογο χρόνο. Κάποια στερούνται εγγράφων ταυτότητας ή διαμονής ενώ άλλα μπορεί να διέρχονται τη χώρα υποδοχής καθ' οδόν προς τον τελικό προορισμό τους. Κάποια ασυνόδευτα παιδιά μπορεί να είναι πολίτες της Ευρωπαϊκής Ένωσης που ταξιδεύουν εντός της Ευρώπης και άλλα μπορεί να φθάνουν στην Ευρώπη στο πλαίσιο προγραμμάτων μετεγκατάστασης πολιτών τρίτων χωρών και επομένως δικαιούνται να λάβουν άδεια διαμονής με την άφιξή τους. Σε όλα τα ασυνόδευτα παιδιά πρέπει να αναγνωρίζεται το δικαίωμα να καταθέτουν αίτημα ασύλου ή, συμπεριλαμβανομένων των ασυνόδευτων παιδιών που είναι πολίτες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, να καθορίζεται το βέλτιστο συμφέρον τους. Περαιτέρω, για τα ασυνόδευτα παιδιά πρέπει να

¹⁰⁸ <http://www.unhcr.gr/>- Ύπατη Αρμοστεία των Ηνωμένων Εθνών, Ασυνόδευτα Παιδιά Πρόσφυγες

προβλέπονται δωρεάν νομική συνδρομή, ο διορισμός επιτρόπου και η παροχή υποστηρικτικών υπηρεσιών για τις σχετικές διαδικασίες. Παρότι είναι ευρύ το φάσμα των κατηγοριών των ασυνόδευτων παιδιών, τα περισσότερα εμπίπτουν σε μια από τις τρεις ομάδες: σε όσα αναζητούν προστασία (συμπεριλαμβανομένου του ασύλου), σε όσα είναι θύματα εμπορίας ανθρώπων και σε όσα είναι μετανάστες, συμπεριλαμβανομένων όσων επιδιώκουν την οικογενειακή συνένωση ή οικονομικές και εκπαιδευτικές ευκαιρίες¹⁰⁹.

-Τα ασυνόδευτα παιδιά στην Ευρώπη συμπεριλαμβανομένης και της χώρας μας μπορούν να κατηγοριοποιηθούν σε 3 νοητές και ‘φτιαχτές από εμάς) κατηγορίες¹¹⁰:

1. Ασυνόδευτα παιδιά αιτούντες άσυλο

Κάποια ασυνόδευτα παιδιά ταξιδεύουν με προορισμό την Ευρώπη ή εντός της Ευρώπης για να διαφύγουν τις διώξεις, την αναγκαστική στρατολόγηση, τις συρράξεις και τις αναταραχές. Ανεξάρτητα από την ηλικία, τη χώρα καταγωγής, τη μέθοδο και τη διαδρομή του ταξιδιού ή τη νόμιμη ή παράνομη είσοδο ή μετακίνησή τους στην Ευρώπη πρέπει να έχουν πάντα πρόσβαση στις διαδικασίες που διασφαλίζουν τη διεθνή προστασία, συμπεριλαμβανομένης της περίπτωσης όπου εξετάζεται εάν οι περιστάσεις που επικαλούνται πληρούν τα κριτήρια της Σύμβασης του 1951 για το Καθεστώς των Προσφύγων.

¹⁰⁹ <http://www.unhcr.gr/>- ‘Υπατη Αρμοστεία των Ηνωμένων Εθνών, Ασυνόδευτα Παιδιά Πρόσφυγες

¹¹⁰ <http://www.unhcr.gr/>- ‘Υπατη Αρμοστεία των Ηνωμένων Εθνών, Ασυνόδευτα Παιδιά Πρόσφυγες

2. Ασυνόδευτα παιδιά- Μετανάστες¹¹¹

Κάποια ασυνόδευτα παιδιά ταξιδεύουν μόνα, ως μετανάστες, αναζητώντας διέξοδο στις σοβαρές και παρατεταμένες καταστάσεις φτώχειας, στερήσεων και κακουχιών ή ευκαιρίες για καλλίτερο και ασφαλέστερο μέλλον. Πολλά εξ αυτών είναι παιδιά χωρίς ισχυρά έγγραφα ταυτότητας ή διαμονής. Ουδέποτε πρέπει να απομακρύνονται από τη χώρα υποδοχής τα ασυνόδευτα παιδιά μετανάστες, εάν προηγουμένως δεν καθοριστεί ενδελεχώς το βέλτιστο συμφέρον τους, στο πλαίσιο της κατάλληλης διαδικασίας κατά την οποία συνεκτιμάται η κατάσταση που επικρατεί στη χώρα καταγωγής τους.

Ο καθορισμός του βέλτιστου συμφέροντος του παιδιού και η αξιολόγηση της κατάστασής του στη χώρα καταγωγής του πρέπει να διεξάγονται από οργάνωση που είναι εξειδικευμένη και έχει εμπειρία σε ζητήματα προστασίας των δικαιωμάτων του παιδιού.

3. Ασυνόδευτα παιδιά θύματα εμπορίας ανθρώπων¹¹²

Τα παιδιά αυτά διακινούνται προς και εντός της Ευρώπης για εκμετάλλευση διαφόρων μορφών, συμπεριλαμβανομένων της πορνείας, της παραγωγής παιδικής πορνογραφίας, της επαιτείας, της κλοπής και της μικροεγκληματικότητας και άλλων μορφών εργασιακής εκμετάλλευσης.

¹¹¹ <http://www.unhcr.gr/>- Ύπατη Αρμοστεία των Ηνωμένων Εθνών, Ασυνόδευτα Παιδιά Πρόσφυγες

¹¹² <http://www.unhcr.gr/>- Ύπατη Αρμοστεία των Ηνωμένων Εθνών, Ασυνόδευτα Παιδιά Πρόσφυγες

8. ΠΡΟΣΦΥΓΕΣ ΑΝΗΛΙΚΕΣ ΚΑΙ ΠΑΙΔΙΑ ΣΤΗ ΧΩΡΑ ΥΠΟΔΟΧΗΣ

Σε αυτό το σημείο θα κατηγοριοποιήσουμε το τρόπο διαχείρισης των προσφύγων εφόσον έλθουν στη χώρα υποδοχής η μεν αφορά τους πρόσφυγες γενικά (τί γίνεται) και η δε αφορά τους ανήλικους πρόσφυγες που εισέρχονται στη χώρα μόνοι τους¹¹³.

8.1 ΤΙ ΓΙΝΕΤΑΙ ΑΠΟ ΤΗ ΣΤΙΓΜΗ ΠΟΥ ΕΙΣΕΡΧΕΤΑΙ ΕΝΑΣ ΠΡΟΣΦΥΓΑΣ ΣΤΗ ΧΩΡΑ ΥΠΟΔΟΧΗΣ;

Τρεις είναι οι βασικές "επιλογές" που "δίνονται" στους πρόσφυγες μετά την εισαγωγή τους στη χώρα "υποδοχής", η ένταξη, η επανεγκατάσταση και η επιστροφή¹¹⁴.

A) ΕΝΤΑΞΗ

Η ένταξη¹¹⁵ των προσφύγων είναι μια δυναμική αμφίδρομη διαδικασία . Αρχίζει από την ημέρα που ένας πρόσφυγας έχει εισέλθει στην νέα κοινωνία υποδοχής . Η προσέγγιση ότι οι κυβερνήσεις επιλέγουν καθορίζει την έκβαση των προσπαθειών και των υπηρεσιών ολοκλήρωσης και θα επηρεάσει τελικά την ολοκλήρωση των μεμονωμένων προσφύγων . Ως εκ τούτου, την ένταξη των προσφύγων

¹¹³ <http://www.unhcr.gr/>- Ύπατη Αρμοστεία των Ηνωμένων Εθνών, Ασυνόδευτα Παιδιά Πρόσφυγες

¹¹⁴ <http://www.unhcr.gr/>- Ύπατη Αρμοστεία των Ηνωμένων Εθνών, Ασυνόδευτα Παιδιά Πρόσφυγες

¹¹⁵ <http://www.unhcr.gr/>- Ύπατη Αρμοστεία των Ηνωμένων Εθνών, Ένταξη προσφύγων

θέτει τις απαιτήσεις τόσο για τις κοινωνίες υποδοχής και για τα ενδιαφερόμενα άτομα και τις κοινότητες .

Λόγω της αναγκαστικής φύση της μετανάστευσης τους και τις εμπειρίες τους , σε σύγκριση με άλλες ομάδες μεταναστών , οι πρόσφυγες θα έχουν συχνά συγκεκριμένες ανάγκες που πρέπει να πληρούνται προκειμένου να στηρίξει την ένταξη τους . Συχνά θα είναι μια από τις πιο ευάλωτες ομάδες της κοινωνίας των πολιτών , ενώ , επίσης, είναι η πιο ανθεκτική . Πρέπει λοιπόν να αναγνωρίζονται από κάθε χώρα υποδοχής, οι ιδιαίτερες ανάγκες των προσφύγων σε κοινωνικό και πολιτικό πλαίσιο.

Οι κανόνες της ΕΕ για την Ένταξη¹¹⁶

Τον Νοέμβριο του 2003 , η ΕΕ ενέκρινε οδηγία σχετικά με το καθεστώς υπηκόων τρίτων χωρών οι οποίοι είναι επί μακρόν διαμένοντες . Η παρούσα οδηγία χορηγεί άδεια επί μακρόν διαμένοντος στους υπηκόους τρίτων χωρών οι οποίοι : 1) διαμένουν νόμιμα και συνεχώς στην επικράτεια ενός κράτους μέλους για χρονικό διάστημα πέντε ετών, 2) μπορούν να αποδείξουν ότι έχουν σταθερούς και τακτικούς πόρους για τους ίδιους και τα εξαρτώμενα μέλη των οικογενειών τους και 3) έχουν ιατρική ασφάλιση .

Η άδεια του επί μακρόν διαμένοντος είναι μόνιμο καθεστώς που δίνει στον κάτοχο το δικαίωμα ίσης μεταχείρισης με τους ημεδαπούς σε σχέση με τους τομείς που αναφέρονται στην οδηγία , συμπεριλαμβανομένης της πρόσβασης στην απασχόληση , την εκπαίδευση , την κοινωνική ασφάλεια και κοινωνική αρωγή . Επιπλέον , η άδεια αυτή δίνει στον

¹¹⁶ Advancing Social Justice In Europe and Worldwide –solidar.org, Οι κανόνες της Ευρωπαϊκής Νομοθεσίας για την Ένταξη

κάτοχο το δικαίωμα να διαμένουν σε ένα κράτος μέλος άλλο από εκείνο που έχει χορηγήσει η άδεια, και επιτρέπει να ασκήσουν οικονομική δραστηριότητα ως μισθωτός ή αυτοαπασχολούμενος , η συνέχιση των σπουδών ή επαγγελματικής κατάρτισης ή άλλους σκοπούς .

Οι πρόσφυγες και οι δικαιούχοι επικουρικής προστασίας περιλαμβάνονται στο πεδίο εφαρμογής της τροποποιημένης οδηγίας επί μακράν διαμένοντες και ως εκ τούτου, μπορούν να υποβάλουν αίτηση για την άδεια αυτή.

B) Επανεγκατάσταση

Η επανεγκατάσταση¹¹⁷ ορίζεται ως η μεταφορά των προσφύγων από ένα κράτος στο οποίο έχουν αναζητήσει άσυλο σε τρίτο κράτος το οποίο έχει προηγουμένως συμφωνήσει να τους υποδεχθεί ως πρόσφυγες και να τους χορηγήσει μια μορφή νομικού καθεστώτος , με τη δυνατότητα απόκτησης μελλοντικής ιθαγένειας.

Αν ο πρόσφυγας δεν μπορεί τοπικά να ενσωματωθεί στη χώρα όπου αυτός ή αυτή έχει ζητήσει άσυλο και δεν υπάρχει καμία προοπτική του επαναπατρισμού στο άμεσο μέλλον , η επανεγκατάσταση γίνεται η μόνη πιθανή βιώσιμη λύση . Επανεγκατάσταση είναι ένα σημαντικό διεθνές μέσο προστασίας για να καλύψει τις ανάγκες των προσφύγων των οποίων η ζωή, η ελευθερία , η ασφάλεια , η υγεία και άλλα θεμελιώδη ανθρώπινα δικαιώματα βρίσκονται σε κίνδυνο .

¹¹⁷ EUROPEAN COUNCIL OF REFUGEES AND EXILES www.ecre.org- Πρόσφυγες και επανεγκατάσταση τους στη χώρα τους

3) ΕΠΙΣΤΡΟΦΗ

Επιστροφή ¹¹⁸δείχνει συνήθως τη διαδικασία να σταλεί πίσω στη χώρα καταγωγής ή συνήθους διαμονής. Τρόποι επιστροφής αποτελούν:

Η εκούσια επιστροφή / επαναπατρισμού : η επιστροφή των προσώπων με νομική βάση για την παραμονή στο κράτος υποδοχής, οι οποίοι έχουν κάνει την επιλογή τους και έχουν ελεύθερα συγκατατεθεί να επαναπατρισθούν.

Η υποχρεωτική επιστροφή : αναφέρεται σε πρόσωπα που δεν έχουν πλέον τη νομική βάση για την παραμονή στο έδαφος του κράτους υποδοχής και οι οποίοι , ως εκ τούτου απαιτείται από το νόμο να εγκαταλείψουν τη χώρα . Το ίδιο ισχύει και για τα άτομα που έχουν δεχθεί να φύγει , ή να έχουν προκληθεί να φύγει μέσω κινήτρων ή απειλές κυρώσεων .

Αναγκαστική επιστροφή : η επιστροφή εκείνων που δεν έχουν δώσει τη συγκατάθεσή τους και ως εκ τούτου μπορεί να υπόκειται σε κυρώσεις ή τη χρήση βίας , προκειμένου να υλοποιηθεί η απομάκρυνση τους .

Όπου η επιστροφή δεν είναι δυνατή, για τεχνικούς ή άλλους λόγους , ή εάν θα ήταν απάνθρωπη , οι άνθρωποι θα πρέπει να χορηγείται νομικό καθεστώς να παραμείνει στη χώρα κατοικίας .Τα κράτη-μέλη θα πρέπει να δίνουν προτεραιότητα στον εθελοντικό επαναπατρισμό και να διασφαλίσουν ότι όλες οι επιστροφές πραγματοποιούνται με ασφαλή , αξιοπρεπή και βιώσιμο τρόπο .

¹¹⁸ EUROPEAN COUNCIL OF REFUGEES AND EXILES www.ecre.org – Ευρωπαϊκό Συμβούλιο των Προσφύγων- Επιστροφή στη πατρίδα τους.

Κανόνες της ΕΕ για την Επιστροφή¹¹⁹

Η οδηγία σχετικά με τους κοινούς κανόνες και διαδικασίες για την επιστροφή των παρανόμως διαμενόντων υπηκόων τρίτων χωρών εγκρίθηκε από το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο τον Ιούνιο του 2008 και εγκρίθηκε επίσημα από το Συμβούλιο στις 9 Δεκεμβρίου 2008 . Μόλις τεθεί σε ισχύ , τα κράτη μέλη της ΕΕ θα πρέπει να την ενσωματώσουν στην εθνική δίκαιο εντός δύο ετών . Η οδηγία προβλέπει την επιβολή απαγορεύσεων εισόδου, η οποία θα απαγορεύει Απελαθέντες αιτούντες άσυλο από που έρχονται στην ΕΕ για διάστημα έως 5 χρόνια, χωρίς να λαμβάνονται υπόψη οι πιθανές αλλαγές στις συνθήκες των χωρών καταγωγής τους οι οποίες μπορεί να τους αναγκάσει να φύγει και πάλι . Επιπλέον, βάσει της οδηγίας, τα κράτη μέλη θα έχουν τη δυνατότητα να κρατούν τους ανθρώπους που δεν έχουν διαπράξει κανένα έγκλημα , συμπεριλαμβανομένων ασυνόδευτων παιδιών και των οικογενειών , για χρονικό διάστημα έως 18 μήνες .

8.2 ΤΙ ΓΙΝΕΤΑΙ ΜΕΤΑ ΑΠΟ ΤΗ ΣΤΙΓΜΗ ΠΟΥ ΕΝΑ ΠΑΙΔΙ 'ΕΙΣΑΓΕΤΑΙ' ΣΤΗ ΧΩΡΑ ΥΠΟΔΟΧΗΣ;

Υπάρχουν 2 φάσεις και η πρώτη αφορά την άφιξη, την υποδοχή και τη μεταβατική φροντίδα και η δεύτερη φάση που αναφέρεται στις μακροπρόθεσμες και βιώσιμες, συγκεκριμένες και ασφαλείς λύσεις¹²⁰ .

¹¹⁹ EUROPEAN COUNCIL OF REFUGEES AND EXILES www.ecre.org, Ευρωπαϊκό Συμβούλιο των Προσφύγων, Κανόνες της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την Επιστροφή

¹²⁰ <http://www.unhcr.gr/>- Ύπατη Αρμοστεία των Ηνωμένων Εθνών, Ασυνόδευτα Παιδιά Πρόσφυγες

Α ΦΑΣΗ

1. Πρόσβαση στην επικράτεια της χώρας υποδοχής

Η χώρα υποδοχής δε πρέπει να αρνείται στα ασυνόδευτα παιδιά την πρόσβαση στο έδαφός της ή να τα εξαναγκάζει να επιστρέψουν στα σύνορα πριν καθορίσουν οι αρμόδιες αρχές το βέλτιστο συμφέρον τους και τις ανάγκες προστασίας τους. Δε πρέπει να κρατούνται τα παιδιά για λόγους μεταναστευτικής πολιτικής και πρακτικής. Οι υπηρεσίες μετανάστευσης στα σύνορα της χώρας υποδοχής, δε πρέπει να υποβάλλουν παιδιά σε αναλυτικές και διεξοδικές συνεντεύξεις ή διαδικασίες καθορισμού της ηλικίας. Τα ασυνόδευτα παιδιά πρέπει να παραμένουν στα σύνορα της χώρας υποδοχής για το συντομότερο δυνατό χρονικό διάστημα, που είναι αναγκαίο για να διαπιστώνεται προσωρινά η ταυτότητά τους και να διευκολύνεται η παραπομπή τους σε υπηρεσίες παροχής άμεσης φροντίδας. Όταν απαιτείται η εφαρμογή συμπληρωματικών διαδικασιών για τον καθορισμό της ταυτότητας του παιδιού, επιβάλλεται η είσοδός του στη χώρα υποδοχής έως την ολοκλήρωσή τους.

2. Εντοπισμός/ Ταυτοποίηση

Οι υπηρεσίες μετανάστευσης οφείλουν να εφαρμόζουν διαδικασίες εντοπισμού των ασυνόδευτων παιδιών ¹²¹έτσι ώστε να παραπέμπονται εν συνεχεία στις αρμόδιες αρχές παιδικής πρόνοιας. Πρέπει να ταυτολογούνται τα στοιχεία του και αν το παιδί συνοδεύεται από κάποιον

¹²¹ <http://www.unhcr.gr/>- Ύπατη Αρμοστεία των Ηνωμένων Εθνών, Ασυνόδευτα Παιδιά Πρόσφυγες

ενήλικα να ταυτολογείται η σχέση του ενήλικα με το παιδί. Τα παιδιά ενδέχεται να παρέχουν εσφαλμένες πληροφορίες στις διάφορες αρχές λόγω παρανοήσεων ή επειδή αισθάνονται πιεσμένα ή απλά επειδή δεν γνωρίζουν την απάντηση στην ερώτηση που τους υποβάλλεται. Εάν για οποιαδήποτε αιτία ένα παιδί καταστεί ασυνόδευτο μετά την είσοδό του στη χώρα υποδοχής, οι υπηρεσίες μετανάστευσης και οι αρχές καθορισμού του καθεστώτος του πρόσφυγα οφείλουν να διασφαλίσουν κατά την εφαρμογή των σχετικών διαδικασιών ότι λαμβάνεται υπόψη η αλλαγή του καθεστώτος του.

3. Διορισμός Επιτρόπου- Συμβούλου

Για τα ασυνόδευτα παιδιά πρέπει να διορίζεται ένας αρμόδιος σύμβουλος¹²² αμέσως μετά τον εντοπισμό του για να το φροντίζει και να το προστατεύει. Ο αρμόδιος σύμβουλος αναλαμβάνει το παιδί μέχρι ωσότου υλοποιηθεί η τελική βιώσιμη λύση για το παιδί, η οποία χρονικά μπορεί να υπερβαίνει και το 18ο έτος της ηλικίας του παιδιού. Τα άτομα αυτά είναι εξειδικευμένα και έχουν γνώσεις φροντίδας για τα παιδιά ακόμα είναι καταρτισμένοι με δεξιότητες όσον αφορά στην εργασία με τα ασυνόδευτα παιδιά.

¹²² <http://www.unhcr.gr/>- Ύπατη Αρμοστεία των Ηνωμένων Εθνών, Ασυνόδευτα Παιδιά Πρόσφυγες

Οι υποχρεώσεις του επιτρόπου είναι¹²³:

- Να διασφαλίζει ότι όλες οι αποφάσεις που αφορούν στο παιδί λαμβάνονται με πρωταρχικό γνώμονα το βέλτιστο συμφέρον του,
- Να διασφαλίζει ότι η άποψη και οι θέσεις του παιδιού λαμβάνονται υπόψη σε όλες τις αποφάσεις που το αφορούν,
- Να διασφαλίζει την πρόσβαση του παιδιού στις κατάλληλες ρυθμίσεις φροντίδας/προστασίας, στέγασης, εκπαίδευσης, γλωσσικής υποστήριξης και φροντίδας της υγείας και τη δυνατότητα του παιδιού να ασκεί τα λατρευτικά/θρησκευτικά του καθήκοντα,
- Να διασφαλίζει την προσήκουσα νομική εκπροσώπηση του παιδιού στις διαδικασίες εξέτασης των ισχυρισμών του για προστασία και ανεύρεσης βιώσιμων διαρκών λύσεων,
- Να διερευνά, σε συνεργασία με το παιδί, τις δυνατότητες αναζήτησης της οικογένειάς του και συνένωσης με αυτήν,
- Να συνδράμει στην επικοινωνία του παιδιού με την οικογένειά του, ανάλογα με την περίπτωση,
- Να συνεισφέρει στην ανεύρεση της διαρκούς βιώσιμης λύσης, διεπόμενης από την αρχή του βέλτιστου συμφέροντος του παιδιού,
- Να διαμεσολαβεί και να διασφαλίζει την αμεσότητα και τη συνεργασία του παιδιού με τις διάφορες οργανώσεις που του παρέχουν υπηρεσίες,
- Να ενημερώνεται για τον κύκλο των φίλων και γνωστών του παιδιού,
- Να συμβουλεύεται και να συμβουλεύει το παιδί,
- Να υποστηρίζει τις θέσεις του παιδιού.

¹²³ <http://www.unhcr.gr/>- Ύπατη Αρμοστεία των Ηνωμένων Εθνών, Ασουνόδευτα Παιδιά Πρόσφυγες-Υποχρεώσεις επιτρόπου

4. Καταγραφή και έγγραφα ταυτότητας¹²⁴

Η καταγραφή και τα έγγραφα ταυτότητας είναι καθοριστικής σημασίας για την προστασία των μακροπρόθεσμων συμφερόντων των ασυνόδευτων παιδιών. Οι σχετικές συνεντεύξεις πρέπει να διεξάγονται με τρόπο ευαισθητοποιημένο στο καθεστώς των παιδιών. Οι υπάλληλοι των υπηρεσιών μετανάστευσης και οι αστυνομικοί των συνοριακών υπηρεσιών οφείλουν να περιορίζουν την αρχική συνέντευξη στη συλλογή των βασικών πληροφοριών που αφορούν στην ταυτότητα του παιδιού. Οι συνεντεύξεις με τις οποίες οι υπηρεσίες μετανάστευσης λαμβάνουν ουσιαστικές πληροφορίες για τα ασυνόδευτα παιδιά πρέπει να διεξάγονται με την παρουσία του νόμιμου εκπροσώπου, του επιτρόπου του ασυνόδευτου παιδιού και, όταν επιθυμεί το παιδί, με την παρουσία άλλου σημαντικού γι' αυτό ενήλικα, για παράδειγμα του κοινωνικού λειτουργού ή συγγενή του. Από τον εντοπισμό και την ταυτοποίηση του ασυνόδευτου παιδιού έως την υλοποίηση της διαρκούς βιώσιμης λύσης, τεκμαίρεται ότι είναι νόμιμη η διαμονή του παιδιού στη χώρα υποδοχής. Η αρμόδια αρχή παιδικής πρόνοιας ή άλλη οργάνωση εντεταλμένη για την παροχή φροντίδας στα παιδιά πρέπει να λαμβάνει ολοκληρωμένο κοινωνικό ιστορικό και να καταγράφει όλες τις πηγές των πληροφοριών που αφορούν στο ασυνόδευτο παιδί.

Το κοινωνικό ιστορικό και οι πηγές πληροφοριών πρέπει να περιλαμβάνουν:

- Πληροφορίες για το οικογενειακό περιβάλλον του παιδιού (στη χώρα καταγωγής και αλλού),
- Πληροφορίες για πρόσωπα που είναι σημαντικά για το παιδί και δεν ανήκουν στο οικογενειακό του περιβάλλον,

¹²⁴ <http://www.unhcr.gr/>- Ύπατη Αρμοστεία των Ηνωμένων Εθνών, Ασυνόδευτα Παιδιά Πρόσφυγες

- Πληροφορίες για τις συνθήκες που βρέθηκε/εντοπίστηκε το παιδί,
- Πληροφορίες για το χωρισμό του παιδιού από την οικογένειά του,
- Πληροφορίες για τη ζωή του παιδιού πριν και μέχρι το χωρισμό από την οικογένειά του,
- Πληροφορίες για τη φυσική κατάσταση του παιδιού, την κατάσταση της υγείας του και το ιατρικό ιστορικό του,
- Πληροφορίες για το εκπαιδευτικό υπόβαθρο του παιδιού (επίσημο και άτυπο),
- Πληροφορίες για το θρησκευτικό, πολιτισμικό και γλωσσολογικό υπόβαθρο του παιδιού,
- Πληροφορίες για τις ισχύουσες ρυθμίσεις φροντίδας,
- Πληροφορίες για τις επιθυμίες και τα σχέδια του παιδιού για το μέλλον του,
- Πληροφορίες για την προκαταρκτική αξιολόγηση της πνευματικής και συναισθηματικής ανάπτυξης και ωριμότητας του παιδιού.

Τα πρόσωπα που διεξάγουν συνεντεύξεις με τα ασυνόδευτα παιδιά πρέπει να έχουν την προσήκουσα κατάρτιση και εμπειρία για να εκπληρώνουν αποτελεσματικά αυτό το έργο.

5. Καθορισμός της ηλικίας¹²⁵

Ο καθορισμός της ηλικίας του ασυνόδευτου παιδιού σαφώς και μπορεί να μην είναι ο ακριβέστερος. Σαφώς και η ηλικία δε μπορεί να ληφθεί από τη συνέντευξη και τη συλλογή αποδεικτικών στοιχείων ακριβέστερα. Για το λόγο αυτό χρειάζονται και άλλες μέθοδοι οι οποίες όμως πρέπει να

¹²⁵ <http://www.unhcr.gr/>- Ύπατη Αρμοστεία των Ηνωμένων Εθνών, Ασυνόδευτα Παιδιά Πρόσφυγες

διάκεινται με σεβασμό στο παιδί. Να λαμβάνονται υπόψη οι ψυχολογικοί, σωματικοί και αναπτυξιακοί παράγοντες του παιδιού.

6. Εξαίρεση από το μέτρο της κράτησης

Κανένα παιδί δε πρέπει να κρατείται από τις αρχές σε φυλακές σύμφωνα με τα δικαιώματα του παιδιού. Το κάθε παιδί προστατεύεται και διασφαλίζεται. Οι αρχές παιδικής πρόνοιας είναι αυτές που πρέπει να αναλάβουν το παιδί¹²⁶.

7. Αναζήτηση της οικογένειας και επικοινωνία

Η διαδικασία της αναζήτησης των γονέων και της οικογένειας των ασυνόδευτων παιδιών πρέπει να ξεκινά το συντομότερο δυνατόν, αλλά μόνον όταν δεν θέτει σε κίνδυνο το παιδί ή τα μέλη της οικογένειάς τους. Η αναζήτηση αυτή, που στηρίζεται στη συναίνεση που παρέχει το παιδί αφού ενημερωθεί σχετικά, πρέπει να διέπεται από την αρχή της εμπιστευτικότητας. Τα κράτη και άλλες οργανώσεις που εμπλέκονται στη διαδικασία της αναζήτησης μπορεί να προσφεύγουν στις υπηρεσίες ειδικευμένων οργανώσεων του Ο.Η.Ε., της Διεθνούς Επιτροπής του Ερυθρού Σταυρού, της Διεθνούς Κοινωνικής Υπηρεσίας και των αρμόδιων για την προστασία του παιδιού αρχών. Τα ασυνόδευτα παιδιά πρέπει να ενημερώνονται προσηκόντως και να εκφέρουν την άποψή τους για τη διαδικασία αναζήτησης της οικογένειας και, όταν αυτή ξεκινήσει, για την πρόοδό της. Οι απόψεις τους πρέπει να συνεκτιμώνται σε όλα τα στάδια. Πρέπει να τους παρέχεται η δυνατότητα να αποφασίσουν με ποιον θα μοιραστούν το αποτέλεσμα της αναζήτησης και δεν πρέπει να εξαναγκάζονται να αποκαλύπτουν πληροφορίες παρά τη θέλησή τους. Ανάλογα με την περίπτωση, όσοι είναι υπεύθυνοι για την ευημερία του

¹²⁶ <http://www.unhcr.gr/>- Υπατη Αρμοστεία των Ηνωμένων Εθνών, Ασυνόδευτα Παιδιά Πρόσφυγες

παιδιού πρέπει να διευκολύνουν την τακτική επικοινωνία του παιδιού με την οικογένειά του.

8. Μεταβατική Φροντίδα¹²⁷

Η μεταβατική φροντίδα του παιδιού αφορά την υγεία, την εκπαίδευση, την κοινωνική πρόνοια και την απασχόληση του.

8.1. Υγεία

Τα ασυνόδευτα παιδιά πρέπει να έχουν πρόσβαση στην προληπτική, θεραπευτική και επείγουσα παροχή υγειονομικής περίθαλψης όπως ακριβώς και τα παιδιά που είναι πολίτες της χώρας υποδοχής¹²⁸. Ιδιαίτερη προσοχή εφιστάται στις ανάγκες της σωματικής και πνευματικής τους υγείας που οφείλονται στις προηγούμενες σωματικές στερήσεις και στην κακομεταχείριση, στις αναπηρίες και στις ψυχολογικές συνέπειες της βίας, των τραυματικών εμπειριών και της απώλειας, καθώς και στα αποτελέσματα του ρατσισμού και της ξενοφοβίας που μπορεί να βιώνουν στη χώρα υποδοχής ή διέλευσης. Για πολλά ασυνόδευτα παιδιά η πρόσβαση σε συμβουλευτικές υπηρεσίες είναι ζωτικής σημασίας για την ανάρρωσή τους.

¹²⁷ <http://www.unhcr.gr/>- Ύπατη Αρμοστεία των Ηνωμένων Εθνών, Ασυνόδευτα Παιδιά Πρόσφυγες

¹²⁸ <http://www.unhcr.gr/>- Ύπατη Αρμοστεία των Ηνωμένων Εθνών, Ασυνόδευτα Παιδιά Πρόσφυγες

8.2 Εκπαίδευση

Η πρόσβαση των ασυνόδευτων παιδιών στη βασική εκπαίδευση πρέπει να διέπεται από τους κανόνες που ισχύουν για όλα τα παιδιά που είναι πολίτες της χώρας υποδοχής.

Τα σχολεία οφείλουν να υιοθετήσουν ευέλικτη και ευπρόσδεκτη προσέγγιση στη μεταχείριση των ασυνόδευτων παιδιών και να τους παρέχουν υποστηρικτικά μαθήματα δεύτερης γλώσσας. Επιβάλλονται τόσο ο σχεδιασμός εξατομικευμένου εκπαιδευτικού προγράμματος για κάθε ασυνόδευτο παιδί όσο και η διασφάλιση της τακτικής παρακολούθησης των σχολικών μαθημάτων. Οι εκπαιδευτικές αρχές οφείλουν να επιδεικνύουν αυστηρότητα στη μαθητική βία και στις παρενοχλήσεις που πλήττουν τα ασυνόδευτα παιδιά και να υιοθετούν σχετικά προληπτικά μέτρα. Προκειμένου να διατηρήσουν την πολιτισμική τους ταυτότητα, τα ασυνόδευτα παιδιά πρέπει να έχουν πρόσβαση σε διδασκαλία στη μητρική τους γλώσσα. Επαγγελματική και τεχνική κατάρτιση πρέπει να παρέχεται στα μεγαλύτερης ηλικίας ασυνόδευτα παιδιά, καθώς τούτο ενισχύει τις δυνατότητες αντιμετώπισης της ζωής τους στο μέλλον¹²⁹.

8.3. Κοινωνική Πρόνοια

Κάποια παιδιά ενδέχεται να έχουν ανάγκη υπηρεσίες κοινωνικής πρόνοιας και οικονομική ενίσχυση. Για παράδειγμα, παρότι είναι κάτοχοι άδειας διαμονής μπορεί να αδυνατούν να εργαστούν ή να θέλουν να σπουδάσουν ή να είναι αρκετά μεγάλα και να επιθυμούν ανεξαρτησία στη διαβίωσή τους. Μπορεί επίσης να έχουν υπαχθεί στις φροντίδες των υπηρεσιών παιδικής πρόνοιας αλλά επειδή η ηλικία τους

¹²⁹ <http://www.unhcr.gr/>- Ύπατη Αρμοστεία των Ηνωμένων Εθνών, Ασυνόδευτα Παιδιά Πρόσφυγες

τούς παρέχει τη δυνατότητα να αιτηθούν κρατική οικονομική ενίσχυση ο φορέας πρόνοιας επιδιώκει αυτήν την οδό για να εξασφαλίσει τα σχετικά έξοδα που τον βαρύνουν. Πρέπει να αναγνωρίζεται στα ασυνόδευτα παιδιά η πρόσβαση σε οικονομική ενίσχυση και στέγαση με τους ίδιους όρους και με τις ίδιες συνθήκες που ισχύουν για τα παιδιά που είναι πολίτες της χώρας υποδοχής. Η πρόσβαση πρέπει να είναι σύμφωνη με τους περιορισμούς της ηλικίας που προβλέπει η νομοθεσία της χώρας υποδοχής και όλες οι διοικητικές διαδικασίες πρέπει να εφαρμόζονται όπως ακριβώς και για τα παιδιά που είναι πολίτες της χώρας υποδοχής. Το ύψος της οικονομικής ενίσχυσης πρέπει να είναι ίδιο με αυτό που προβλέπεται για τα παιδιά που είναι πολίτες της χώρας υποδοχής¹³⁰.

8.4 Απασχόληση

Να δίνεται η δυνατότητα σε μεγαλύτερα παιδιά το δικαίωμα να εργαστούν αν το επιθυμούν με τη χορήγηση της άδειας ή της κάρτας διαμονής τους. Στα ασυνόδευτα παιδιά πρέπει να επιτρέπεται η πρόσβαση στην αγορά εργασίας με τους ίδιους όρους που προβλέπονται για τα παιδιά που είναι πολίτες της χώρας υποδοχής¹³¹.

Χώροι κυρίως στην Ελλάδα, στους οποίους μπορούν να μείνουν αυτά τα παιδιά μετά την ολοκλήρωση αυτών των τυπικών-άτυπων διαδικασιών και θα αποτελούν ένα είδος καταφυγίου για εκείνα ,είναι τα λεγόμενα

¹³⁰ <http://www.unhcr.gr/>- Ύπατη Αρμοστεία των Ηνωμένων Εθνών, Ασυνόδευτα Παιδιά Πρόσφυγες

¹³¹ <http://www.unhcr.gr/>- Ύπατη Αρμοστεία των Ηνωμένων Εθνών, Ασυνόδευτα Παιδιά Πρόσφυγες

Κέντρα Υποδοχής Και Φιλοξενίας Προσφύγων¹³² Στην Ελλάδα και μερικά από αυτά είναι:

- 1.Κέντρο Φιλοξενίας Ασυνόδευτων Ανηλίκων Αλλοδαπών Ανωγείων Κρήτης (Φορέας: Ίδρυμα Νεολαίας και Δια Βίου Μάθησης)
2. Κέντρο Φιλοξενίας Ασυνόδευτων Ανηλίκων Αλλοδαπών Αγριάς Βόλου. (Φορέας: Ελληνικός Ερυθρός Σταυρός)
3. Κέντρο Φιλοξενίας Ασυνόδευτων Ανηλίκων Αγιάσου Λέσβου. (Φορέας: Ίδρυμα Κοινωνικής Πρόνοιας Αγιάσου-Λέσβου «Η ΘΕΟΜΗΤΩΡ»)
4. Κέντρο Φιλοξενίας Ασυνόδευτων Ανηλίκων Μακρινίτσας Βόλου. (Φορέας: ΑΡΣΙΣ – Κοινωνική Οργάνωση Υποστήριξης Νέων)
5. Κέντρο Φιλοξενίας Ασυνόδευτων Ανηλίκων Ωραιοκάστρου Θεσ/νίκης. (Φορέας: ΑΡΣΙΣ – Κοινωνική Οργάνωση Υποστήριξης Νέων)
6. Κέντρο Φιλοξενίας Ασυνόδευτων Ανηλίκων (Φορέας: Κέντρο Προστασίας του Παιδιού Ιωαννίνων – Παράρτημα Κόνιτσας).
7. Κέντρο Φιλοξενίας Ασυνόδευτων Ανηλίκων Αλλοδαπών Αθήνας . (Φορέας: Σύλλογος Μεριμνης Ανηλίκων)
8. Κέντρο Φιλοξενίας Ασυνόδευτων Αλλοδαπών στην Αθήνα. Φορέας: Αποστολή της Ιεράς Αρχιεπισκοπής Αθηνών)

¹³² <http://www.unhcr.gr/>- 'Υπατη Αρμοστεία των Ηνωμένων Εθνών, Ασυνόδευτα Παιδιά Πρόσφυγες-Κέντρα υποδοχής προσφύγων που υπάρχουν στην Ελλάδα

9. Ξενώνας Υποδοχής και Στήριξης Ασυνόδευτων Κοριτσιών, Γυναικών και Μονογονεϊκών Οικογενειών στην Αττική (Φορέας: Ίδρυμα Νεολαίας και Δια Βίου Μάθησης)
10. Ξενώνας φιλοξενίας ασυνόδευτων ανήλικων & μονογονεϊκών οικογενειών Αλεξανδρούπολης (Φορέας: ΑΡΣΙΣ – Κοινωνική Οργάνωση Υποστήριξης Νέων)
11. Διαμερίσματα σε Αθήνα, Θεσσαλονίκη και Λέσβο (Φορέας: ‘PRAKSIS’)
12. Ξενώνας Υποδοχής Μονογονεϊκών Οικογενειών και Οικογενειών στην Αθήνα (Φορέας: ΑΡΣΙΣ – Κοινωνική Οργάνωση Υποστήριξης Νέων)
13. Ξενώνας Υποδοχής Αιτούντων Άσυλο στην Αθήνα (Φορέας: Γιατροί του Κόσμου)
14. Ξενώνας Υποδοχής Αιτούντων Άσυλο και Οικογενειών στην Αθήνα, Νόστος (Φορέας: Μ.Κ.Ο Νόστος)
15. Κέντρο Υποδοχής Αιτούντων Άσυλο Λαυρίου (Φορέας: Ελληνικός Ερυθρός Σταυρός)

Β' Φάση

1. Πρόσβαση στη διαδικασία καθορισμού¹³³ του βέλτιστου συμφέροντος του παιδιού. Ανεξάρτητα από την ηλικία τους, τα ασυνόδευτα παιδιά

¹³³ <http://www.unhcr.gr/>- Ύπατη Αρμοστεία των Ηνωμένων Εθνών, Ασυνόδευτα Παιδιά Πρόσφυγες Β' Φάση διαδικασίας υποδοχής προσφύγων στην Ελλάδα

δικαιούνται πάντα να έχουν άμεση πρόσβαση στη διαδικασία καθορισμού του βέλτιστου συμφέροντός τους.

Στην περίπτωση των ασυνόδευτων παιδιών που αιτούνται άσυλο, η έκβαση της διαδικασίας καθορισμού του καθεστώτος του πρόσφυγα αποτελεί κατ' ανάγκη μέρος της διαδικασίας καθορισμού του βέλτιστου συμφέροντός τους. Τα ασυνόδευτα παιδιά, που ενηλικιώνονται διαρκούς της εφαρμογής της διαδικασίας καθορισμού του βέλτιστου συμφέροντός τους, πρέπει να συνεχίζουν να επωφελούνται από τις ευεργετικές ρυθμίσεις της όπως ακριβώς τα παιδιά που είναι ηλικίας μικρότερης των 18 ετών. Όμως, τα κράτη οφείλουν να ελαχιστοποιούν κάθε καθυστέρηση που έχει ως αποτέλεσμα την ενηλικίωση του παιδιού διαρκούς της σχετικής διαδικασίας.

2. Νομική εκπροσώπηση και Συνδρομή¹³⁴

Τα ασυνόδευτα παιδιά πρέπει να έχουν πρόσβαση σε νομική αρωγή και εκπροσώπηση και να συνδράμονται στην υποβολή του αιτήματός τους για παροχή διεθνούς προστασίας και στην υλοποίηση της επακόλουθης μακροπρόθεσμης λύσης.

Εκτός από την εξειδίκευσή τους σε θέματα του δικαίου της μετανάστευσης, των διαδικασιών ασύλου και του νομικού πλαισίου που ρυθμίζει την προστασία των παιδιών που είναι θύματα εμπορίας ανθρώπων, οι νομικοί συμπαραστάτες οφείλουν να μην επιβαρύνουν οικονομικά τα ασυνόδευτα παιδιά. Οι νομικοί συμπαραστάτες των παιδιών πρέπει να έχουν δεξιότητες εκπροσώπησης των παιδιών, να είναι ευαισθητοποιημένοι σε ζητήματα φύλου και να γνωρίζουν τόσο τις ειδικότερες μορφές δίωξης από τις οποίες κινδυνεύουν τα παιδιά όσο και τα θέματα εκμετάλλευσης των παιδιών στο διεθνές πλαίσιο.

¹³⁴ <http://www.unhcr.gr/>- 'Υπατη Αρμοστεία των Ηνωμένων Εθνών, Ασυνόδευτα Παιδιά Πρόσφυγες Νομική Εκπροσώπηση και Συνδρομή των Προσφύγων

3.Κριτήρια για την έκδοση απόφασης επί των αναγκών διεθνούς προστασίας και επί των μακροπρόθεσμων λύσεων στις υποθέσεις των παιδιών. Ουδέποτε πρέπει να απαγορεύεται στα ασυνόδευτα παιδιά να παραμείνουν στη χώρα υποδοχής αποκλειστικά και μόνο λόγω της ηλικίας τους. Στη διαδικασία λήψης της απόφασης πρωταρχική σημασία έχει η αρχή του συμφέροντος του παιδιού.

Εφιστάται ιδιαιτέρως η προσοχή στο δικαίωμα του παιδιού να διαβιώνει σε οικογενειακό περιβάλλον, με γνώμονα το βέλτιστο συμφέρον του. Οι αρχές οφείλουν να συνεκτιμούν ειδικότερα:

- Την ηλικία και την ωριμότητα του παιδιού καθώς και το επίπεδο ανάπτυξής του,
- Την πιθανότητα να εκφράζει το παιδί τους φόβους του διαφορετικά από τους ενήλικες,
- την πιθανότητα να έχει το παιδί περιορισμένη γνώση για την κατάσταση που επικρατεί στη χώρα καταγωγής του,
- Τις ειδικότερες μορφές παραβίασης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων των παιδιών, συμπεριλαμβανομένων, ενδεικτικά, της στρατολόγησής τους, της εμπορίας για πορνεία, της κλειτοριδεκτομής και της εξαναγκαστικής εργασίας,
- Την κατάσταση της οικογένειάς του στη χώρα καταγωγής και, όταν είναι γνωστές, τις επιθυμίες των γονέων που απομάκρυναν τα παιδιά τους από την πατρίδα τους για να τα προστατεύσουν,
- Τις επιβλαβείς πράξεις που συνιστούν κακομεταχείριση ή διακριτική μεταχείριση όταν πρόκειται για ενήλικες αλλά δίωξη προκειμένου για παιδιά. Κατά συνέπεια, όταν εξετάζονται τα αιτήματα ασύλου των ασυνόδευτων παιδιών, προκειμένου να καθοριστεί εάν το παιδί κινδυνεύει να υποστεί βλάβη ή εάν τεκμαίρεται ότι εκφράζει βάσιμο και δικαιολογημένο φόβο δίωξης εξαιτίας αυτού του

κινδύνου μπορεί να είναι αναγκαίο να αξιολογούνται και να συνεκτιμώνται κάποιοι αντικειμενικοί παράγοντες. Επιβάλλεται η φιλελεύθερη και γενναιόδωρη εφαρμογή του ευεργετήματος της αμφιβολίας κατά τον καθορισμό των αναγκών διεθνούς προστασίας των ασυνόδευτων παιδιών.

4. Οικογενειακή συνένωση ή Ένταξη

Μετά τον καθορισμό του βέλτιστου συμφέροντος του παιδιού, η βιώσιμη διαρκής λύση μπορεί να συνίσταται είτε στη συνένωση του παιδιού με την οικογένειά του στη χώρα καταγωγής του ή σε τρίτη χώρα, είτε στην παραμονή του παιδιού στη χώρα υποδοχής χωρίς να απολαμβάνει τη φροντίδα των μελών της οικογένειάς του ή, σε εξαιρετικές περιπτώσεις, στην επιστροφή του παιδιού στη χώρα καταγωγής του προκειμένου να αναλάβουν τη φροντίδα του πρόσωπα που δεν ανήκουν στο οικογενειακό του περιβάλλον. Η οικογενειακή συνένωση πρέπει να διέπεται από ορισμένες αρχές που θα συντελέσουν στην θετική έκβαση του αποτελέσματος όπως και η ένταξη στη χώρα υποδοχής απλώς το δεύτερο είναι πιο δύσκολο εγχείρημα καθώς υπάρχουν παιδιά που αναμένουν πολλά χρόνια τη κάρτα διαμονής η οποία ίσως και δε βγει ποτέ.

9. ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Για να έχουμε μία καλύτερη κοινωνία όπου ο ένας θα σέβεται και θα αποδέχεται τη διαφορετικότητα του άλλου, θα υπάρχει ελευθερία έκφρασης, λόγου και γενικότερη ελευθερία αλλά και μια κοινωνία που θα προστατεύονται και δε θα παραβιάζονται τα δικαιώματα των ανθρώπων πρέπει να γίνει μια κατάλληλη εκπαίδευση η οποία θα ξεκινά από το Νηπιαγωγείο έτσι ώστε να δοθούν οι βάσεις από μια ηλικία που είναι βασική και η πιο σημαντική για την ολοκλήρωση της προσωπικότητας.

Η εκπαίδευση στα ανθρώπινα δικαιώματα είναι μια διαδικασία που στοχεύει στην εγκαθίδρυση μιας κουλτούρας ανθρωπίνων δικαιωμάτων¹³⁵. Η εκπαιδευτική διαδικασία χτίζει στην ενεργή συμμετοχή των παιδιών μέσω της οποίας θα γνωρίζουν για τα ανθρώπινα δικαιώματα και θα κατανοήσουν θέματα που αφορούν τα ανθρώπινα δικαιώματα, αποκτώντας προσόντα και ικανότητες για να καθιστούν ικανά να υπερασπίσουν τα ανθρώπινα δικαιώματα και να αναπτύξουν συμπεριφορές σεβασμού προς την ισότητα και την αξιοπρέπεια.

Συνεπώς, η εκπαίδευση στα ανθρώπινα δικαιώματα, θα πρέπει να διαδραματίσει ένα ρόλο κλειδί σε κάθε εκπαιδευτική διαδικασία. Η Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού των Ηνωμένων Εθνών (ΣΔΠ) παρέχει ένα ανεκτίμητο εργαλείο για την εισαγωγή στα ανθρώπινα δικαιώματα για τα παιδιά. Η ΣΔΠ συγκεκριμενοποιεί τα ανθρώπινα δικαιώματα που σχετίζονται με τα παιδιά. Η εκμάθηση και πρακτική των δικαιωμάτων του παιδιού από τα ίδια τα παιδιά, τα βοηθά να

¹³⁵ <http://www.childcom.org.cy/composito> -ΜΙΚΡΗ ΠΥΞΙΔΑ- Εκπαίδευση στα ανθρώπινα δικαιώματα

κατανοήσουν τη σημασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, να καταλάβουν πως έχουν και τα ίδια δικαιώματα και να προσαρμόσουν και να εφαρμόσουν αυτά τα δικαιώματα σε προσωπικό επίπεδο. Αυτός είναι και ο βασικός στόχος της εκπαίδευσης στα ανθρώπινα δικαιώματα με παιδιά. Τα οικουμενικά ανθρώπινα δικαιώματα και τα δικαιώματα των παιδιών, τυγχάνουν κοινής ανάλυσης για να παρέχουν στα παιδιά τις ευκαιρίες να κατανοήσουν τα δικά τους δικαιώματα και να κατανοήσουν, επίσης, ότι όλα τα ανθρώπινα όντα έχουν ανθρώπινα δικαιώματα.

Τα Κράτη Μέλη ¹³⁶ συμφωνούν πως η εκπαίδευση του παιδιού θα πρέπει να εστιάζει στην προετοιμασία του παιδιού για μια ζωή με ευθύνες σε μια ελεύθερη κοινωνία, στο πνεύμα της κατανόησης, της ειρήνης, της ανεκτικότητας, της ισότητας των φύλων και στη φιλία ανάμεσα σε όλους τους ανθρώπους, τις διεθνείς, εθνικές και θρησκευτικές ομάδες και στα άτομα γη γένους καταγωγής.

Η παιδική ηλικία είναι ιδανική για να ξεκινήσει η δια βίου μάθηση στα ανθρώπινα δικαιώματα. Και οι εκτεταμένοι στόχοι που θέτει η γενική εκπαίδευση στα ανθρώπινα δικαιώματα μπορούν να ερμηνευτούν ότι ταιριάζουν στο περιβάλλον του νεαρού παιδιού σε πιο συγκεκριμένους όρους όπως αυτός της προσωπικής εμπειρίας μέσα στην κοινότητα, στην οικογένεια και στις προσωπικές σχέσεις που το παιδί βιώνει καθημερινά με τους ενήλικες και τα άλλα παιδιά. Η μάθηση στα ανθρώπινα δικαιώματα στοχεύει στο να καλλιεργήσει αισθήματα αυτοπεποίθησης και κοινωνικής ανοχής, θέτοντας τις θεμελιώδεις βάσεις για ολόκληρη την κουλτούρα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων: την εκτίμηση προς τον εαυτό και τους άλλους, την αναγνώριση και το σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στην καθημερινή ζωή, την κατανόηση τα βασικά δικαιώματα ενός ατόμου και τη δυνατότητα να τα εκφράσουν, την

¹³⁶ <http://www.childcom.org.cy> compasito, Μικρή Πυξίδα, Εκπαίδευση στα Ανθρώπινα Δικαιώματα

εκτίμηση και τον σεβασμό για τη διαφορετικότητα, την απόκτηση συμπεριφορών για την αντιμετώπιση των συγκρούσεων χωρίς βία και με σεβασμό προς τα δικαιώματα των άλλων, την ανάπτυξη αυτοπεποίθησης στα παιδιά όταν αναλαμβάνουν δράσεις και στο να αμύνονται και να προωθούν τα ανθρώπινα δικαιώματα.

Αν και βρίσκονται στο ξεκίνημα της τυπικής τους εκπαίδευσης, τα παιδιά κατέχουν ένα πλούτο γνώσης για τον κόσμο τους και τα άτομα που ζουν σε αυτόν. Στο μέγιστο βαθμό που μπορεί, η μάθηση στα ανθρώπινα δικαιώματα θα πρέπει να συνδέεται με και να διαφωτίζει αυτά που τα παιδιά ήδη γνωρίζουν. Για παράδειγμα, παρόλο που δεν χρησιμοποιούν λέξεις όπως δικαιοσύνη, ισότητα ή διακρίσεις, από την ηλικία των εφτά ή οχτώ τα περισσότερα παιδιά έχουν μια δυνατή αίσθηση του τι είναι «δίκαιο».

Θέματα με τα οποία μπορούν να ασχοληθούν τα παιδιά στο Νηπιαγωγείο για να λάβουν εκπαίδευση για τα ανθρώπινα δικαιώματα ¹³⁷αφορούν τη Πολιτότητα, τη Δημοκρατία, Διακρίσεις, Εκπαίδευση και αναψυχή, Περιβάλλον, Οικογένεια και εναλλακτική φροντίδα, Ισότητα μεταξύ των φύλων, Υγεία και πρόνοια, Μέσα ενημέρωσης και το Διαδίκτυο, Συμμετοχή, Ειρήνη και ανθρώπινη ασφάλεια, Φτώχεια και κοινωνικός αποκλεισμός και Βία. Κανένα από αυτά τα θέματα δεν είναι πιο σημαντικό από το άλλο. Αντιθέτως, είναι τόσο αλληλένδετα που η αντιμετώπιση οποιουδήποτε από αυτά παρέχει μια κοινή σύνδεση με οποιοδήποτε άλλο. Αυτό είναι άμεσο επακόλουθο του γεγονότος ότι τα ανθρώπινα δικαιώματα είναι αδιαίρετα, αλληλοεξαρτώμενα και αλληλένδετα: δεν μπορούν να αντιμετωπίζονται απομονωμένα, επειδή είναι όλα συνδεδεμένα μεταξύ τους με διάφορους τρόπους.

¹³⁷ <http://www.childcom.org.cy> compasito, Μικρή Πυξίδα, Εκπαίδευση στα Ανθρώπινα Δικαιώματα

Τέλος, όσον αφορά το Γραφείο της Ύπατης Αρμοστείας στην Ελλάδα, πραγματοποιεί εκστρατείες ενημέρωσης και ευαισθητοποίησης της κοινής γνώμης γύρω από τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι πρόσφυγες και οι αιτούντες άσυλο. Στόχος είναι η δημιουργία κλίματος ανοχής και αλληλεγγύης για όσους αναγκάζονται να εγκαταλείψουν τις εστίες τους, η προληπτική δράση ενάντια στον κοινωνικό αποκλεισμό και την περιθωριοποίηση αλλά και η συγκέντρωση οικονομικής βοήθειας προς τους πρόσφυγες σε όλο τον κόσμο. Η σωστή ενημέρωση, εξάλλου, είναι το πιο αποτελεσματικό μέσο για την καταπολέμηση φαινομένων ξενοφοβίας και ρατσισμού.

10. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ

Δεληκωσταντής, Κ. Τα Δικαιώματα του Ανθρώπου: Μόνιμη πρόκληση για τις Θρησκείες. Αθήνα. Ανάπτυπον Επιστημονικής Επετηρίδας της Θεολογικής Σχολής του Πανεπιστημίου Αθηνών, 2002

Διακήρυξη της Βιέννης για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου και Πρόγραμμα Δράσης 1993, Παρ. 5

Δουζίνας, Κ. (2006). Το τέλος των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Αθήνα.

Kondylis, P. (1992). Würde. In: Brunner, O. / Conze, W. / Koselleck, R. (Hrsg.): Geschichtliche Grundbegriffe. Bd. 7. Stuttgart, 637-677 και Κονδύλης, Περί αξιοπρέπειας, Αθήνα, 2000

Οικουμενική Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, Γενική Συνέλευση του ΟΗΕ, 10 Δεκεμβρίου 1948.

Οικουμενική Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, Γενική Συνέλευση του ΟΗΕ, 10 Δεκεμβρίου 1948, άρθρο 29

Οικουμενική Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, Γενική Συνέλευση του ΟΗΕ, 10 Δεκεμβρίου 1948, άρθρο 30

Πανταζής Βασίλης «Ανθρώπινα δικαιώματα Δικαιώματα του παιδιού και εκπαίδευση» Διάδραση 2011,

Παγκόσμια Διάσκεψη για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα στη Βιέννη, 1993, Vienna Declaration, Διακήρυξη της Βιέννης

Ρούκουνας, Ε. (1995). Διεθνής Προστασία των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων. Αθήνα

Συνθήκη της Νίκαιας, 2000

ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ

Benedek, W. / Nikolova-Kress, N. (2004). Menschenrechte Verstehen. Handbuch zur Menschenrechtsbildung. Graz.

Bobbio, N. Das Zeitalter der Menschenrechte. Ist Toleranz durchsetzbar? Berlin, 1999

Carle, U. Die Rechte der Kinder. In: Carle, U. / Kaiser, A. (Hrsg.): Rechte der Kinder. Göppingen, 12-23, 1998

Fritzsche, K.P. (2005). Die Macht der Menschenrechte und die Schlüsselrolle der Menschenrechtsbildung. In: Der Bürger im Staat 55 (1/2), 64-71.

Gutmann, A. (2002). Einleitung. In: Ignatieff, M. (2002). Die Politik der Menschenrechte. Hamburg, 7-27.

Habermas, J. (1993), Anerkennungskämpfe im demokratischen Rechtsstaat. In: Taylor, C: Multikulturalismus und die Politik der Anerkennung, Frankfurt am Main, σελ: 147-196.

Heydemeyer, W.(Hrsg.): Die Menschenrechte. Erklärungen, Verfassungsartikel, Internationale Abkommen. Paderborn, 1997

Ignatieff, M. Die Politik der Menschenrechte. Hamburg, 2002

Kant, I. (1977). Grundlegung zur Metaphysik der Sitten (1786). In: Werkausgabe (Hrsg. von Wilhelm Weischedel). Bd. VII. Frankfurt a. M.

Korczak, J. Wie man ein Kind lieben soll. 5. Aufl. Göttingen, 1974

Lenhart, V. / Savolainen, K. (2002) (Ed.). Special Issue on Education and Human Rights. In: International Review of Education (48), 145-300.

Lenhart, V. Παιδαγωγική των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, Αθήνα, 2006

L. Levin (1996). Menschenrechte, Fragen und Antworten, Hrsg. Von der UNESCO Kommissionen Österreichs Deutschlands und der Schweiz

Liebel, M. Wozu Kindrechte: Grundlagen und Perspektiven. Weinheim und München, 2007

Nowak, M. Einführung in da Toivanen, R. Organisation für Sicherheit und Zusammenarbeit in Europa, In: Mahler, G. / Mihr, A. (Hrsg.): Menschenrechtsbildung, Bilanz und Perspektiven, Wiesbaden, 2004, σελ. 93-103

Nowak, M. Einführung in das internationale Menschenrechtssystem, Graz/Wien, 2002

Rittberger, V. (1995). Internationale Organisationen – Politik und Geschichte. Europäische und weltweite zwischenstaatliche Zusammenhänge. 2. Aufl. Opladen.

Rohde-Liebenau, S. Menschenrechte und internationale Wandel, Baden-Baden, 1996

Steiger, H. (1999). Brauchen wir eine universale Theorie für eine Völkerrechtliche Positivierung der Menschenrechte? In: Köhler, W./Lutz-Bachmann, M. (Hrsg.): Recht auf Menschenrechte. Frankfurt am Main.

Sünker, H. Kinderpolitik und Kinderrechte. Politische Strategien im Kontext der UN-Konvention für die Rechte des Kindes. In: Neubauer, G. / Sünker, H. (Hrsg.): Kindheitspolitik international. Problemfelder und Strategien. Opladen, 1993, σελ. 44-58.

Toivanen, R. Organisation für Sicherheit und Zusammenarbeit in Europa, In: Mahler, G. / Mihr, A. (Hrsg.): Menschenrechtsbildung, Bilanz und Perspektiven, Wiesbaden, 2004, σελ. 93-103

UNICEF-Report, Stoppt sexuelle Ausbeutung!“. Mit allen Daten zur Situation der Kinder in der Welt. Deutsche Erstausgabe. Frankfurt, 2009
Veerman, P. E. The Rights of the Child and the Changing Image of Childhood. Dordrecht, 1992

ΔΙΑΔΙΚΤΥΑΚΗ ΕΛΛΗΝΙΚΗ

Διεθνής Αμνηστία Ελληνικό Τμήμα. Ετήσια Έκθεση 2008, <http://www.amnesty.org.gr/library/report2008/greece.htm>, (18.10.2008).

Ελληνική Δημοκρατία. Εθνική Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου-ΕΕΔΑ, Έκθεση 2007, http://www.nchr.gr/document.php?category_id=143&document_id=696, (18.10.2008).

Ελληνικό Υπουργείο Εξωτερικών, Διεύθυνση ανθρωπίνων δικαιωμάτων, μειονοτήτων, προσφύγων και μεταναστών <http://www.mfa.gr/www.mfa.gr/el/GR/Policy/Multilateral+Diplomacy/International+Issues/HumanRights/>, (18.10.2008)

Μόνιμη Αντιπροσωπεία της Ελλάδας στα Ηνωμένα Έθνη, <http://www.greeceun.org/greeceun/content/Folder.aspx?d=3&rd=1&f=1272&rf=629020616&m=1&rm=0&l=2>, (18.10.2008).

Υπατη Αρμοστεία των Ηνωμένων Εθνών, <http://www.unhcr.gr/>

ΔΙΑΔΙΚΤΥΑΚΗ ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ

Advancing Social Justice In Europe and Worldwide –solidar.org

Council of Europe, European Commission against Racism and Intolerance, <http://www.coe.int/ecri>, (19.11.2008).

EUROPEAN COUNCIL OF REFUGEES AND EXILES-<http://www.ecre.org>

*THE UNITED NATIONS HIGH COMMISSIONER FOR REFUGEES:
www.unhcr.ch*

United Nations (2002). Special Session on Children,
<http://www.unicef.org/specialsession>, (12.11.2008).

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

004000121354